

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Neakivaizdinės studijų formos
IV kurso baudžiamosios justicijos
studijų atšakos studentės
Julijos Flis

MAGISTRO DARBAS

**Nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turinčio
asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn problematika**

**Problems of prosecution of an individual having national immunity
from punishable jurisdiction**

Darbo vadovas: as. Gintaras Jasaitis
Recenzentas: as. Viktoras Dovidaitis

Vilnius, 2011

TURINYS

IŽANGA.....	3
1. <i>Imuniteto</i> samprata: definicija, rūšys, sąvokos <i>imunitetas</i> turinio probleminiai aspektai	6
1.1 Sąvokų <i>imunitetas</i> ir <i>neliečiamumas (neliečiamybė)</i> tapatumo problema	9
1.2 Sąvokos <i>imunitetas</i> ir <i>indemnitetas</i> : diferencijavimo klausimas.....	11
2. Patraukimo baudžiamojon atsakomybėn samprata	14
3. Nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turintys subjektai	22
4. Imuniteto panaikinimo problematika	27
4.1 Seimo nario imuniteto panaikinimo ypatumai.....	31
4.1.1 Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis.....	35
4.1.2 Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projekto pateikimas, svarstymas, priėmimas Seimo posėdyje.....	40
4.2 Seimo nario kadencijos pabaiga ir teisinės atsakomybės perspektyvos	42
4.3 Seimo nario imuniteto perspektyvos parlamentinio imuniteto kilmės bei raidos tendencijų kontekste.....	43
5. Privataus kaltinimo bylų proceso problematika parlamentinio imuniteto kontekste	50
IŠVADOS.....	59
PASIŪLYMAI	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73
PRIEDAI	74
Priedas 1	74
Priedas 2	75
Priedas 3	78
Priedas 4	85

IŽANGA

Temos aktualumas ir originalumas. Šios temos aktualumas negali būti vertinamas tik baudžiamojo proceso teisės mokslo kontekste – subjektai, turintys nacionalinį imunitetą, yra tie asmenys, į kuriuos visuomenė žvelgia lyg pro padidinamąjį stiklą, kadangi jie atlieka valstybėje svarbiausias funkcijas: priima, vykdo įstatymus bei kitus teisės aktus, įgyvendina teisingumą. Net visuomenės nariai, kuriems yra svetima baudžiamojo proceso teisė bei mokslas, aktyviai diskutuoja ne tik privačioje, bet ir viešojoje erdvėje apie nacionalinio imuniteto instituto problematiką. Dažnai toks visuomenės narys net neturi bendro suvokimo apie daugelį baudžiamojo proceso institutų (specialaus liudytojo ar procesinių prievartos priemonių ir kt.), tačiau, paprastai, išreiškia net labai radikalią nuomonę, susijusią su, pavyzdžiui, Seimo narių traukimu baudžiamojon atsakomybėn.¹ Nacionalinį imunitetą turinčio asmens traukimo baudžiamojon atsakomybėn temos aktualumas ypatingai išryškėja tais momentais, kai Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras (toliau tekste – Generalinis prokuroras) kreipiasi į Lietuvos Respublikos Seimą (toliau tekste – Seimas) dėl asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, traukimo baudžiamojon atsakomybėn, kai imuniteto panaikinimo galią Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau tekste – Konstitucija) suteikia Seimui *in corpore*.

Baudžiamajame procese dažnai tenka ieškoti pusiausvyros tarp viešojo intereso, įtvirtinto Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso² (toliau tekste – BPK) 1 str. 1 d. ir privataus intereso – konkretaus žmogaus teisių ir laisvių bei teisėtų lūkesčių. Šioje temoje atsiranda ir trečiasis dėmuo – taip pat viešasis interesas – valstybės siekis užtikrinti, jog asmenys, turintys nacionalinį imunitetą, galėtų efektyviai ir nepertraukiamai vykdyti legitimuotas funkcijas, apsaugant juos nuo nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo. Todėl įstatymų leidėjui bei konstitucinės teisės, baudžiamojo proceso teisės mokslų atstovams tenka nelengvas uždavinys – atrasti optimaliausius sprendimus, kurie galėtų, viena vertus, užtikrinti, jog nusikalstama veika būtų išaiškinta, tačiau, kita vertus, prieš asmenis, kurie atlieka svarbias valstybėje funkcijas, nebūtų naudojamosi baudžiamuoju persekiojimu kaip „susidorojimo“ instrumentu. Daugelyje tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų darbų imunitetas įvardinamas kaip konstitucinio bei baudžiamojo proceso visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar

¹ Pavyzdžiui, 2010 m. rugsėjo 22 d. M 1 plus apklausa dėl Seimo narių traukimo baudžiamojon atsakomybėn.

Prieiga internete: <http://plusas.fm/answers.php?id=59> arba

2005 m. balandžio 29 d. straipsnis Kauno dienoje „Žvilgsnis“. Prieiga internete:

<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/zvilgsnis-27720>

[Žiūrėta 2011-01-15]

² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

pareigūnams principo išimtis. Tačiau pastebima, jog dažnai ši išimtis tampa nepagrįsta asmenine privilegija, kuri suteikia galimybę išvengti baudžiamosios atsakomybės. Seimas leido traukti baudžiamojon atsakomybėn tik 46,15 % parlamentarų, dėl kurių Generalinis prokuroras kreipėsi į Seimą, siekdamas panaikinti imunitetą.³

Pastebėtina, jog nacionalinio imuniteto institutas yra tarpšakinis – ir konstitucinės teisės, ir baudžiamojo proceso teisės mokslų atstovai nagrinėja šį institutą, tačiau, paprastai, akcentuodami skirtingus aspektus. Konstitucinėje jurisprudencijoje nacionalinis imunitetas analizuojamas kaip Seimo, Vyriausybės narių, teisėjų, prokurorų vienas iš teisinio statuso elementų arba kaip neliečiamumo garantija vykdant legitimuotas funkcijas, o baudžiamojo proceso teisės moksle tyrinėjamos specialiosios normos, įtvirtinančios ypatingą traukimo baudžiamojon atsakomybėn tvarką.

Darbo originalumas pasireiškia tuo, jog kompleksinės nacionalinio imuniteto nuo baudžiamosios jurisdikcijos analizės Lietuvos teisės moksle, skirtingai nei, pavyzdžiui, Rusijos, nėra. Imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos Rusijoje išsamiai ir nuosekliai analizuojamas A. G. Kibalniko, F. A. Agajevo daktaro disertacijose, mokslininkų V. N. Galuzo, F. A. Agajevo bendrai parašytoje monografijoje.

Pagrindinis magistro darbo **tikslas** – įvardinti bei išanalizuoti svarbiausias nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turinčio asmens traukimo baudžiamojon atsakomybėn teorines ir praktines problemas bei pateikti probleminių klausimų galimus sprendimus. Siekiant šio tikslo išsikeliama tokie magistro darbo **uždaviniai**:

- atskleisti imuniteto sampratą, išskirti imuniteto rūšis bei išryškinti rūšinės priklausomybės esminius probleminius aspektus;
- įvardinti bei ištirti sąvokos imunitetas kai kuriuos turinio bei apimties diskutuotinus klausimus;
- aptarti baudžiamosios justicijos jurisprudencijoje esančias baudžiamosios atsakomybės ir patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sampratas bei dėl vienos iš jų pasirinkimo *a priori* galimas ar esamas teorines ir praktines problemas;
- apžvelgti nacionalinio imuniteto konstitucinį, įstatyminių reglamentavimą, įvardinat bei išanalizuojant pagrindines teorines ir praktines problemas.

Tyrimo objektas – nacionalinio imuniteto teisinis reglamentavimas ir to reglamentavimo taikymo praktika.

Tyrimo metodika. Ieškant atsakymų į iškeltus diskusinius klausimus ir aptariant nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turinčio asmens traukimo baudžiamojon atsakomybėn problematiką, taikomi šie tyrimo bei teisės normos aiškinimo

³ Plačiau žiūrėti 4 dalį - *Imuniteto panaikinimo problematika*.

metodai: istorinis, teleologinis, loginis – sisteminis, mokslinės literatūros studijos. Terminai traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir patrauktas baudžiamojon atsakomybėn atskleidžiami vadovaujantis lingvistiniu (gramatiniu, semantiniu) metodu. Analizuojant Lietuvos ir užsienio šalių konstitucijose, baudžiamojo proceso kodeksuose esančio reglamentavimo panašumus ir skirtumus naudojamas lyginamasis metodas. Siekiant išsiaiškinti asmenų, turinčių nacionalinį imunitetą, ir (ar) patyrusių teisininkų nuomonę apie šio instituto taikymo problemas, naudojant anketavimo metodą buvo apklausti 86 respondentai: 50 Seimo narių, 12 Generalinės prokuratūros prokurorų, 16 Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų, 8 Specialiųjų tyrimo tarnybos Klaipėdos valdybos pareigūnai. Darbo autorė panaudojo statistinį tyrimo metodą, norėdama išsiaiškinti, kiek viešojoje erdvėje bei tarp teisininkų įvardinama kaip pagrindinė problema – Seimo *in corpore* sprendimas, kai Generalinis prokuroras kreipiasi į Seimą dėl imuniteto panaikinimo – yra iš tiesų aktuali, peržiūrėjo visas nuo 1992 m. Seimo posėdžių stenogramas bei sudarė lenteles, kuriose matyti, kiek asmenų Seimas leido traukti baudžiamojon atsakomybėn, o kiek ne.⁴ Darant apibendrinimus ir išvadas taikomas loginis – analitinis metodas.

Magistro darbo struktūrą sudaro: įžanga, dėstomoji dalis (penkios dalys), išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Tyrimo šaltiniai: tiriant darbo objektą bei siekiant aukščiau minėto tikslo vadovaujamosi tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių konstitucine ir baudžiamosios justicijos jurisprudencija, Lietuvos ir užsienio šalių konstituciniu bei įstatyminiu reglamentavimu, taip pat Lietuvos Konstitucinio Teismo (toliau tekste – Konstitucinis Teismas), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau tekste – LAT) suformuota doktrina. Kadangi magistro darbe daugiausiai dėmesio skirta Seimo narių traukimo baudžiamojon atsakomybėn problematikai, kaip vienas iš pagrindinių šaltinių įvardintini Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymos bei rezoliucijų projektai, Seimo posėdžių stenogramos. Analizuojant privataus kaltinimo bylų procesą naudojamosi Generalinės prokuratūros bei Vilniaus apygardos teismo ir kai kurių Vilniaus apylinkės teismų procesiniais dokumentais. Nagrinėjant atskirus klausimus bei analizuojant konkrečias su nacionalinio imuniteto institutu susijusias teorines bei praktines problemas buvo remtasi tokių Lietuvos ir užsienio autorių, kaip A. Neveros, R. Drakšo, V. Sinkevičiaus, E. Šileikio, A. G. Kibalniko, F. A. Agajevo, V. N. Galuzo, A. V. Malko, S. J. Sumenkovo, N. S. Sopolcevos, V. I. Rudnevo, J. R. Robertsono, R. D. Batchelderio bei kitų darbais.

⁴ Žiūrėti - Priedai., *Priedas 1.*

1. *Imuniteto* samprata: definicija, rūšys, sąvokos *imunitetas* turinio probleminiai aspektai

Imuniteto (lot. *immunitas* - laisvumas, atleidimas nuo ko nors) sąvoka vartojama tiek bendroje visuomeninėje leksinėje erdvėje, semantiškai dažniausiai siejama su biologiniu, genetiniu žmogaus atsparumu ligoms (t.y. organizmo gebėjimu apsisaugoti nuo kenksmingo biologinių dirgiklių poveikio, kad išlaikytų savo genetinį pastovumą per visą gyvenimą⁵), tiek įvairiose teisės šakose (pavyzdžiui, konstitucinės, tarptautinės (ypač diplomatinės), baudžiamojo proceso teisės), tačiau jų turinys bei apimtis yra skirtinga.

JAV enciklopedijose imunitetas įvardinamas kaip atleidimas (*release*) nuo teisinės pareigos (*legal duty*) arba teisinės atsakomybės (*legal liability*), suteikiamas asmeniui ar grupei žmonių dėl jų specialaus statuso.⁶

Rusijos jurisprudencija pasižymi imuniteto definicijos pliuralizmu, pavyzdžiui, V. Rudnevas teigia, jog baudžiamajame procese imunitetas gali būti suprantamas kaip išlaisvinimas nuo procesinių pareigų ir atsakomybės: tai reiškia, jog kai kurie asmenys – deputatai, teisėjai, prokurorai, asmens, traukiamo baudžiamajon atsakomybėn, artimieji giminaičiai – gali neduoti parodymų, gali būti netraukiami atsakomybėn.⁷ A. Maliko ir S. Sumenkovas pateikia tokį imuniteto apibrėžimą: teisinis imunitetas yra ypatingos garantijos ir privilegijos, susijusios su išlaisvinimu konkrečiai nustatytų tarptautinėje teisėje, Konstitucijoje ir įstatymuose asmenų nuo įvardintų pareigų ir atsakomybės, siekiant užtikrinti jų funkcijų atlikimą.⁸

Tarptautinių žodžių žodyne pateikiamos trys imuniteto semantikos, iš kurių svarbi trečioji – juridinė: imunitetas – kai kurių bendrųjų įstatymų netaikymas ypatingą padėtį valstybėje užimantiems asmenims⁹.

Išanalizavus nacionalines ir tarptautines teisės normas, įtvirtinančias imunitetą, bei apibendrinus tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės moksle pateikiamas imuniteto sampratas, išskirtini tokie esminiai imuniteto – kaip teisinės kategorijos požymiai:

1. Imunitetas yra speciali garantija, kuria siekiama užtikrinti asmenų, turinčių imunitetą nenutrūkstamą įgaliojimų įgyvendinimą ir kartu institucijų (Seimo, Konstitucinio Teismo, teismų, prokuratūros) efektyvų funkcionavimą.

⁵ Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007, p. 457.

⁶ Encyclopedia Americana. Danbury, 1987, p. 811; taip pat The New Encyclopedia Britannica. Chicago, 1988, p. 269.

⁷ Руднев, В. И. *Иммуниеты от уголовново преследования*. Журнал российского права, 1998, p. 37.

⁸ Малько, А. В., Суменков С. Ю. *Правовой иммунитет теоретические и практические аспекты*. Журнал российского права. 2002, Nr. 2, p. 16-23.

⁹ Vaitkevičiūtė, V. *op. cit.*, p. 457.

2. Imunitetas pasireiškia per ypatingų, skirtingų nei kitiems asmenims taisyklių, reguliuojančių baudžiamosios atsakomybės atsiradimą, nustatymą tam tikriems asmenims.
3. Subjektai, turintys imunitetą, privalo būti *expressis verbis* įvardinti tarptautinėje, konstitucinėje teisėje ar specialiuose įstatymuose.

Apibendrinus aukščiau pateiktus požymius pateiktinas toks imuniteto nuo baudžiamosios jurisdikcijos apibrėžimas: *imunitetas* – ypatingų taisyklių, įvardintų specialiose teisės normose ir skirtų svarbias funkcijas atliekančių asmenų įgaliojimų vykdymo užtikrinimui, visuma, reguliuojanti skirtingą nei įprastai baudžiamosios atsakomybės atsiradimą.

Baudžiamojo proceso teisės moksle sąvokos *imunitetas* ir *privilegija* (lot. *privilegium* – lengvata, išimtinė teisė¹⁰) tapatinamos, t. y. imunitetas apibrėžiamas kaip tam tikra privilegija. Tačiau šių sąvokų tapatumo problema Lietuvos, skirtingai nei Rusijos, mokslininkų nėra analizuojama. Pabrėžtina, jog Rusijoje šiuo klausimu nėra vieningos nuomonės, kai kurie mokslininkai mano, jog tai tapačios sąvokos, pavyzdžiui, A. Malko, S. Sumenkovas¹¹, F. Agajevs, V. Galuzo¹², kai kurie šias sąvokas diferencijuoja, pavyzdžiui, V. Dajevas¹³. Manytina, jog imunitetas ir privilegija nėra tapačios sąvokos: privilegijos paprastai išreiškia „pozityvias“ teises, kai tuo tarpu imunitetas realizuojamas per „negatyvias“ pareigas; asmenys, kuriems taikomas imunitetas *expressis verbis* įvardinti teisės normose, privilegijos ilgai neturėjo juridinio pagrindo ir buvo daugiau tarptautinio bendradarbiavimo kultūros dalimi. Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas konstatavo, jog parlamentinis imunitetas – „nėra asmeninė privilegija, jis (parlamentinis imunitetas) turi viešąjį – teisinį pobūdį ir yra skirtas visuomeniniams interesams, suteikiant įstatymu didesnę apsaugą parlamentaro asmenybei dėl jo atliekamų valstybinių funkcijų, atribojant jį nuo nepagrįstų persekiojimų, padedant užtikrinti parlamentaro ir tuo pačiu parlamento darbo nepertraukiamumą, jų savarankiškumą ir nepriklausomumą.“¹⁴

Tiek Lietuvos¹⁵, tiek Rusijos¹⁶ mokslininkai įvardina įvairias imuniteto rūšis, išskirdami pagal rūšinės priklausomybės (absolūtus – nėra galimybės jo riboti, ribotas – numatyta galimybė riboti imunitetą konkrečiam asmeniui), galiojimo srities (bendrasis – galioja bet kokios nusikalstamos veikos padarymo atveju, specialusis – galioja tam tikram asmenų,

¹⁰ Vaitkevičiūtė, V., *supra note 5*, p. 888.

¹¹ Малько, А. В., Суменков, С. Ю., *supra note 8*, p. 16.

¹² Агаев, Ф. А., Галузо, В. Н. *Иммуниеты в российском уголовном процессе*. Москва, 1998.

¹³ Даев, В. Г. *Иммуниеты в уголовно- процессуальной деятельности*. Правоведение, 1992, Nr. 3, p. 48.

¹⁴ Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 20 d. sprendimas Nr. 5-II/1996.

Prieiga internete : <http://www.ksrf.ru/Decision/Pages/default.aspx>

¹⁵ Prokuroro Gintaro Jasaičio komentaras.

Prieiga internete: <http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/2376/Default.aspx>

¹⁶ Кибалник, А. Г. *Иммуниеты в уголовном праве*. Ставропол, 1999, p. 13.

padariusių konkrečiai apibrėžtas nusikalstamas veikas, ratui), imunitetą įtvirtinančių normų (tarptautiniai imunitetai – subjektus bei jų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ypatumus nustato tarptautinės teisės normos, nacionaliniai imunitetai – subjektus bei jų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ypatumus nustato nacionaliniai įstatymai) kriterijus.

Manytina, jog skirstymas į nacionalinį ir tarptautinį imunitetą, nepriklausomai nuo to, jog yra įsitvirtinęs Lietuvos baudžiamojos proceso teisės moksle, vadovaujantis šiuo metu esančiu reglamentavimu nėra vienareikšmis, t. y. išvelgtinos tokios problemos:

- 1) nėra aiški Europos Parlamento narių bei kandidatų į Europos Parlamento narius imuniteto rūšinė priklausomybė, kadangi šių asmenų imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos reglamentuoja tiek nacionaliniai¹⁷, tiek Europos Sąjungos teisės aktai¹⁸;
- 2) baudžiamojos proceso teisės moksle diskutuojama dėl tokio skirstymo pagrįstumo, kadangi 1991 m. priimtas įstatymas „Dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje teisinio statuso“¹⁹, kuriame *expressis verbis* įtvirtintas diplomatų ir kitų subjektų, dabartinėje įvardinamų kaip asmenų, turinčių tarptautinį imunitetą, imunitetas nuo administracinės ir baudžiamosios jurisdikcijos. Pabrėžtina, jog Konstitucijos²⁰ 138 str. įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis.

Vadovaujantis aukščiau išsakytomis mintimis, svarstyta, kad būtų labiau pagrįsta pozicija, skirstant tarptautinį ir nacionalinį imunitetus, kriterijumi pasirinkti ne teisės normų šaltinį, bet subjektus – *id est* skirstyti pagal tai, kam atstovauja subjektas. Šis kriterijus leistų Europos Parlamento narius²¹ bei kandidatus į Europos Parlamento narius priskirti subjektams, turintiems nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikoje išrinktų Europos Parlamento narių statuso ir darbo sąlygų įstatymas (Europos Parlamento narys Lietuvos Respublikos teritorijoje turi tokią pačią neliečiamybę kaip ir Seimo narys, jeigu Europos Sąjungos teisės normos nenumato kitaip. (4 str.)), Valstybės žinios, 2004, Nr. 32-1009.

Taip pat Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas, Valstybės žinios, 2003, Nr. 115-5192.

¹⁸ Protokolas dėl Europos Sąjungos privilegijų ir imunitetų.

Prieiga internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0261:0266:LT:PDF>

¹⁹ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje teisinio statuso, Valstybės žinios, 1991, Nr. I-1857; 2004, Nr. 156-5691.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

²¹ Europos Parlamento tikslas: atstovauti valstybių narių gyventojams. *Europos sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 79.

1.1 Sąvokų *imunitetas* ir *neliečiamumas (neliečiamybė)* tapatumo problema

Sąvoka *imunitetas* yra jurisprudencinė, nes *expressis verbis* nei Konstitucijoje, nei įstatymuose nėra vartojama, išskyrus Teismų įstatymo²² 47 str. pavadinimą – *Teisėjų imunitetas* bei BPK 3, 5, 71¹ str. nuostatas, susijusias su tarptautinio imuniteto reglamentavimu. Konstitucijos 62 str., 114 str. reglamentuojami sąvokomis *asmuo neliečiamas, negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn*. Analogiška situacija yra Rusijoje ir tai mokslinėje doktrinoje vertinama negatyviai bei siūloma įstatymų leidyboje sąvoką *neliečiamumas (neliečiamybė)* (rus. *неприкосновенность*) pakeisti terminu *imunitetas*.²³ Pabrėžtina, jog sąvoka *imunitetas* naudojama *expressis verbis* daugelyje tarptautinių dokumentų, reglamentuojančių tarptautinį imunitetą, pavyzdžiui, Vienos konvencijoje dėl diplomatinių santykių 31 str., 32 str.²⁴, Vienos konvencijoje dėl konsulinių santykių 28 str., 55 str.²⁵, Konvencijoje dėl Jungtinių Tautų Organizacijos privilegijų ir imunitetų²⁶.

Rusijos mokslininkų darbuose didelis dėmesys skiriamas sąvokų *imunitetas* ir *neliečiamumas (neliečiamybė)* (rus. „*неприкосновенность*“) identiškumui nustatyti. Galima išskirti tris vyraujančias pozicijas:

1. sąvokos *imunitetas* ir *neliečiamumas (neliečiamybė)* yra tapačios tiek savo apimtimi, tiek turiniu. Šių sąvokų identiškumą išskiria Rusijos mokslininkai M. Žuravlevas²⁷, A. V. Maliko, S. J. Semenkovas²⁸, V. A. Rošinas²⁹, V. A. Terechinas³⁰;

2. sąvokos *imunitetas* ir *neliečiamumas (neliečiamybė)* nėra tapačios savo apimtimi bei turiniu. F. A. Agajevs ir V. N. Galuzo mano, jog terminas *neliečiamumas (neliečiamybė)* yra tik sąvokos *imunitetas* dalis, t. y. *neliečiamumas (neliečiamybė)* yra tik dalis garantijų, sulaikant ar areštuojant asmenį ir neapima imuniteto dėl patraukimo atsakomybėn už padarytą nusikaltimą, kitas garantijas, susijusias su apklausa, krata ir kitais procesiniais veiksmais. Mokslininkų nuomone, imuniteto turinį sudaro ne tik baudžiamojo proceso normos, bet ir daugiau kitų normų: normos, susijusios su kompensacijomis, kai jos gaunamos už sveikatos

²² Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. I – 480, 2002, Nr. 17 – 649.

²³ Сопельцева, Н. С. *Ронятие правового иммунитета в Российском законодательстве*. Prieiga internete: http://www.lib.csu.ru/vch/9/2003_02/004.pdf

²⁴ Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių, Valstybės žinios, 1999, Nr. 83-2455.

²⁵ Vienos konvencija dėl konsulinių santykių, Valstybės žinios, 1995, Nr. 43-1047.

²⁶ Konvencija dėl Jungtinių Tautų Organizacijos privilegijų ir imunitetų, Valstybės žinios, 1993, Nr. 83-2457.

²⁷ Журавлев, М. *К вопросу о правовом иммунитете членов Совета Федерации и депутатов Государственной Думы Федерального Собрания РФ*. Уголовное право. 2000, Nr. 1, p. 88-93.

²⁸ Малько, А. В., Суменков, С. Ю. *Правовой иммунитет теоретические и практические аспекты*. Журнал российского права. 2002, Nr. 2, p. 16-23.

²⁹ Рошин, В. А. *За рамками правового поля. Что показал анализ Федерального закона О статусе членов Совета Федерации и статусе депутатов Государственной Думы Федерального Собрания РФ*. Журнал российского права, 2000. Nr. 4, p. 89-91.

³⁰ Терехин, В. А. *Судейская дисциплина и ответственность гарантия прав и свобод граждаи*. Журнал российского права, 2001, Nr. 8, p. 26-34.

sutrikdymą, normos, atleidžiančios nuo karinės tarnybos, darbo teisės įtvirtintos garantijos, ir kitos privilegijos.³¹

3. sąvokos *imunitetas* ir *neliečiamumas (neliečiamybė)* nėra tapačios, *imunitetas* – savarankiškas teisės institutas, reglamentuojamas normų, išlaisvinančių asmenis, nurodytus tarptautinėje teisėje, Konstitucijoje, įstatymuose, nuo tam tikrų teisinių pareigų ir atsakomybės bei nustatančių ypatingą, sudėtingesnę ir diferencijuotą nuo įprastų teisinių procedūrų patraukimą atsakomybėn su tikslu užtikrinti galimybę tiems asmenims atlikti savo funkcijas.³²

Lietuvos teisės moksle nėra diskutuojama dėl sąvokų *imunitetas* ir *neliečiamumas (neliečiamybė)* tapatumo, apimties bei turinio. Daugiausiai Lietuvos mokslininkų dėmesio susilaukia praktiniai - probleminiai aspektai, kaip, antai, imuniteto panaikinimo klausimai.

Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarime konstatuota, kad Seimo nario imunitetai apima Seimo nario asmens neliečiamybę, draudimą Seimo narį be Seimo sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę.³³

Profesorius E. Šileikis nurodo, jog asmens neliečiamumo teisės garantija Konstitucijoje pateikta dvilypiškai: 1) kaip negalimumo patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir suimti ar kitaip varžyti laisvę be Seimo sutikimo garantija; 2) kaip persekiojimo už balsavimus ar kalbas negalimumo garantija. Pirmoji garantija įvardinama imunitetu, kuris suprantamas kaip procesinė užkarda suimti ar kitaip suvaržyti Seimo nario judėjimo ir bendrąją veiksmų atlikimo laisvę. Antroji garantija suvokiama kaip indemnitetas.³⁴

Manytina, jog sąvoka *neliečiamumas (neliečiamybė)* yra platesnė nei *imuniteto* sąvoka. Tokią nuomonę suponuoja ne tik Konstitucijoje sąvokų išdėstymas, t. y. Konstitucijos 62 str. 1 d. – asmens neliečiamumo garantija, 2 d. – įtvirtinama tai, kas sudarytų imuniteto turinį, 3 d. – reglamentuojama tai, kas sudaro indemnitetą, bet ir kitų straipsnių analizė, pavyzdžiui, Konstitucijos 110 str., 114 str., kuriuose nebėra Konstitucijos 62 str. 1 d. įtvirtintos asmens neliečiamybės garantijos ir tik nurodoma, jog Ministras pirmininkas ir ministrai (Konstitucijos 100 str.), teisėjas (Konstitucijos 114 str.) negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė be Seimo, o tarp Seimo sesijų – be Respublikos Prezidento sutikimo.

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, jog Konstitucija gali būti aiškinama remiantis tik ja pačia, jos pačios logika, jos normų sąveika, konstituciniu

³¹ Агаев, Ф. А., Галузо В. Н. *Иммуниеты в российском уголовном процессе*. Москва, 1998, p. 5.

³² Сопельцева, Н. С *Ронятие правового иммунитета в Российской законодательстве*.

Prieiga internete: http://www.lib.csu.ru/vch/9/2003_02/004.pdf

³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.” Valstybės žinios, 2004, Nr. 105-3894.

³⁴ Apie imunitetą ir indemnitetą plačiau 1.2 skyriuje *Sąvokos imunitetas ir indemnitetas: diferencijavimo klausimas*.

visuminiu reguliavimu.³⁵ Žmogaus teisė į asmens neliečiamybę yra įtvirtinta Konstitucijos 21 str. 1 d. Asmens neliečiamumą, vadovaujantis Konstitucinio Teismo suformuota doktrina, sudaro fizinis bei psichinis neliečiamumas. Tai reiškia, kad įstatymai turi užtikrinti, jog žmogus bus saugomas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio valstybės, savivaldybių institucijų, jų pareigūnų ir tarnautojų, taip pat kitų asmenų poveikio jų gyvybei, sveikatai, fizinio aktyvumo laisvei ir bet kokio kėsinosi į jo psichinę ir dvasinę būseną, jo intelektualinę ir kūrybinę raišką.³⁶ Sistemiskai ir logiškai vertinant Konstituciją, Seimo nario (Konstitucinio Teismo teisėjo) neliečiamybės turinį sudaro Konstitucijos 21 str. 1 d. turinys su papildomomis imuniteto bei indemniteto garantijomis, numatytomis Konstitucijos 62 str. 2 ir 3 dalyse.

Atkreiptinas dėmesys, jog, pavyzdžiui, pagal Vienos konvenciją dėl diplomatinių santykių³⁷ diplomatinio agento asmens neliečiamybę sudaro du elementai: 1) tai imunitetas nuo teisės normos vykdymo akto: arešto, sulaikymo ar kitokio procesinio prievartos veiksmo, patikrinimo muitinėje, girtumo patikrinimo indikatoriumi arba kraujo paėmimu; 2) priimančioms valstybėms kylanti pareiga suteikti specialią apsaugą. Dauguma valstybių į nacionalinius įstatymus įtraukia normas, nustatančias griežtesnę atsakomybę už nusikalstamas veikas prieš užsienio valstybių diplomatus, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso³⁸ (toliau tekste – BK) 116 str.³⁹

Taigi, apibendrinant teigtina, jog sąvokos *imunitetas* ir *neliečiamumas* (*neliečiamybė*) nėra tapačios, jų jurisprudencinėje leksikoje negalima vartoti kaip sinonimų. Imunitetas yra asmens neliečiamumo teisės įgyvendinimo įrankis ir garantija, taigi sąvoka *imunitetas* yra sąvokos *neliečiamumas* (*neliečiamybė*) vienas iš turinio elementų.

1.2 Sąvokos *imunitetas* ir *indemnitetas* : diferencijavimo klausimas

Indemniteto (lot. *indemnis* – nenuskriaustas), kaip savarankiško baudžiamojo proceso teisės instituto, klausimas yra svarbus analizuojant Seimo narių *imuniteto* turinio elementus. Vadovaujantis aukščiau išsakytomis mintimis, jog asmens neliečiamumo teisė (baudžiamojo proceso kontekste) sudaro du elementai, *indemniteto* sąvoka tampa reikšminga ir Konstitucinio Teismo teisėjams imuniteto turinio prasme, kadangi Konstitucijos 104 str. 4 d. *expressis verbis* nurodyta, jog Konstitucinio Teismo teisėjai turi tokią pat asmens neliečiamybės

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2004 m. liepos 1 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas “Dėl operatyvinės veiklos”. Valstybės žinios, Nr. 39-1105.

³⁷ Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių, Valstybės žinios, 1999, Nr. 83-2455.

³⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

³⁹ Petrauskas, Z., Žalimas, D., Žaltauskaitė – Žalimienė, S., *Diplomatinė teisė*. Vilnius, 2003, p. 112.

teisę kaip ir Seimo nariai. Šią išvalgą patvirtina ir Konstitucinio Teismo įstatymo⁴⁰ 8 str. 5 d., kurioje *expressis verbis* įtvirtinta, jog Konstitucinio Teismo teisėjas už kalbas ir balsavimus Konstituciniame Teisme negali būti persekiojamas.

Lietuvos teisės mokslinėje literatūroje diskutuojama, kokie elementai sudaro Seimo nario imunitetą: ar tik draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę (Konstitucijos 62 str. 2 d.), ar ir draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime (Konstitucijos 62 str. 3 d.).

Rašytinėje konstitucinės teisės doktrinoje maždaug nuo 2003 metų pastebima tendencija skirti sąvokas *imunitetas* ir *indemnitetas*, nurodant, jog tai skirtingi institutai,⁴¹ pavyzdžiui, E. Šileikis teigia, jog „tikslinga skirti dvi jurisprudencijos kategorijas: a) imunitetą, suprantamą kaip procesinę užkarda suimti ar kitaip varžyti Seimo nario judėjimo ir bendrąją veiksmų atlikimo laisvę; b) indemnitetą, vertinamą kaip procesinė kliūtis persekioti Seimo narį už jo pareigų vykdymą (...).⁴²

Baudžiamojo proceso teisės moksle tik neseniai pradėta svarstyti, jog tai, kas seniau *per se* buvo priskiriama imunitetui, yra kitas savarankiškas institutas, o ne imuniteto turinio elementas, pavyzdžiui, A. Nevera vadovaujasi senąja koncepcija, pagal kurią „parlamentarų imuniteto esmė yra ta, kad jie neatsako už pasakytas kalbas ir pareikštas nuomones, kai eina savo pareigas.⁴³“ Pabrėžtina, jog panaši situacija buvo ir Rusijoje: F. A. Agajevs, V. N. Galuzo monografijoje „Imunitetai Rusijos baudžiamajame procese“⁴⁴, A. G. Kibalnikas daktaro disertacijoje „Imunitetai baudžiamojoje teisėje“⁴⁵ neatsakingumą už kalbas ir balsavimus Parlamente įvardino kaip imuniteto instituto sudėtinę dalį. Tačiau dabartinėje Rusijos mokslinėje erdvėje išskiriama sąvoka *indemnitetas*, reiškianti jog už balsavimus ir kalbas Parlamente deputatas negali būti persekiojamas.⁴⁶

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas, Valstybės žinios, 1996, Nr. 73-1749, 2003, Nr. 108-4815, 2008, Nr. 81-3187.

⁴¹ Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 442; Varaška, M., Butvilavičius, D., *Parlamento nario indemnitetas: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Jurisprudencija. 2005, 64 (56), p. 92-103; Sinkevičius, V. *Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos*. Socialinių mokslų studijos, 2009, 1(1), p. 7-35.

⁴² Šileikis, E. *op. cit.*, p. 442;

⁴³ Nevera, A., *Baudžiamosios jurisdikcijos taikymo Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie pagal nacionalinius įstatymus naudojami imunitetu, problemos*. Jurisprudencija, 2006, (79), p. 86.

⁴⁴ Агаев, Ф. А., Галузо, В. Н. *Иммунитеты в российском уголовном процессе*. Масква, 1998, p. 5.

⁴⁵ Кибалник, А. Г. *Иммунитеты в уголовном праве*. Ставропол, 1999.

⁴⁶ Rusijos akademinis juridinis žodynas *Academic*. Prieiga internete: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/15050> taip pat A.V. Валерьевич daktaro disertacija: *Иммунитет и индемнитет депутатов Государственной Думы Федерального собрания Российской Федерации в современной России: проблемы теории и практики*, Санкт-Петербург, 2006. Prieiga internete: http://www.dissland.com/catalog/immunitet_i_indemnitet_deputatov_gosudarstvennoy_dumi_federalnogo_sobranij_a_rossijskoy_federatsii_v_.html

Pastebėtina, jog „Tarptautinių žodžių žodyne“ pateiktos *indemniteto* reikšmės nesusijusios su neatsakingumu už balsavimą ir kalbas Parlamente – tai parodo, jog sąvoka *indemnitetas* (ta reikšme, apie kurią kalbame šiame darbe) yra novacija jurisprudencijoje.

Manytina, jog *imunitetas* ir *indemnitetas* yra skirtingi institutai: Seimo nario (Konstitucinio Teismo teisėjo) *imunitetą* sudaro draudimas be Seimo sutikimo traukti Seimo narį (Konstitucinio Teismo teisėją) baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę (Konstitucijos 62 str.2 d.), o draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime sudaro kitos jurisprudencijos kategorijos – *indemniteto*⁴⁷ – turinį (Konstitucijos 62 str. 3 d.).

Pastebėtina, jog pagrindinis Seimo nario, Konstitucinio Teismo teisėjo *imuniteto* ir *indemniteto* skirtumas yra tai, kad *indemnitetas* yra absoliutus – Seimo narys už kalbas ir balsavimus Seime negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, negali būti baudžiamąja tvarka persekiojamas niekada, net ir po to, kai pasibaigia Seimo nario kadencija. Išimtis – už asmens įžeidimą ar šmeižimą jis gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendrąja tvarka (Konstitucijos 62 str. 3d. 2 p.)⁴⁸. Seimo nario *imunitetas* yra ribotas – Konstitucijoje įtvirtinta taisyklė, jog Seimas turi įgaliojimus spręsti, ar panaikinti Seimo nario imunitetą, *id est* ar leisti Seimo narį traukti baudžiamojon atsakomybėn.

⁴⁷ Indemniteto turinys kai kuriose valstybėse apima ir teisę atsisakyti duoti parodymus, t. y. liudyti apie aplinkybes, kurias parlamentaras sužinojo atlikdamas savo pareigas, pavyzdžiui, Slovakijos Respublikos Konstitucijos 79 str. nustato, jog deputatas gali atsisakyti liudyti bylose, apie kurias sužinojo įgyvendindamas savo funkcijas net ir tuomet, kai jis jau neturi deputato mandato. Panaši teisė įtvirtinta Vokietijos Pagrindinio įstatymo 47 str., tačiau ši teisė apima ir draudimą konfiskuoti dokumentus, kiek tai susiję su liudytojo parodymais.

⁴⁸ Ši išimtis susijusi su privataus kaltinimo bylų procesu ir bus išsamiau tyrinėjama 5 dalyje *Privataus kaltinimo bylų proceso problematika parlamentinio imuniteto kontekste*.

2. Patraukimo baudžiamojon atsakomybėn samprata

Vienas iš aktualiausių klausimų, nagrinėjant nacionalinio imuniteto problematiką, yra baudžiamosios atsakomybės bei patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sampratos ir su šiomis sampratomis susijusi teorinė bei praktinė problema – nuo kurio momento asmuo laikomas traukiamu ir (ar) patrauktu baudžiamojon atsakomybėn? Baudžiamosios atsakomybės suvokimas turi didelę ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę, kadangi nuo pasirinktos koncepcijos priklauso svarbių praktinių klausimų sprendimas, pavyzdžiui: 1) kada Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą ar Prezidentą dėl leidimo traukti asmenį, turintį nacionalinį imunitetą, kai būtinas Seimo ar Prezidento sutikimas; 2) kokie procesiniai veiksmai gali būti atliekami iki Generalinio prokuroro kreipimosi į Seimą ar Prezidentą, kai galimai nusikalstamą veiką yra padaręs subjektas, turintis nacionalinio imuniteto teikiamą apsaugą, pavyzdžiui, ar gali būti asmuo apklausiamas kaip įtariamasis vadovaujantis BPK 187 str.; 3) ar turėtų būti keičiamas BPK 3 str. 1 d. 3 p. atsižvelgiant į konstitucinį reglamentavimą (t. y. Konstitucijos 62 str., 100 str., 104 str., 114 str.), kadangi Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtinta *patraukimo baudžiamojon atsakomybėn*⁴⁹ sąvoka, o ne baudžiamojo proceso pradėjimo negatyvaus pobūdžio imperatyvas.

Vokietijos, Šveicarijos, Japonijos BK nevartoja sąvokos *baudžiamoji atsakomybė*. Šių šalių BK baudžiamosios atsakomybės reguliavimas sutapatinamas su nusikaltimo išaiškinimu ir baudmės paskyrimu.⁵⁰ Apskritai, anot R. Drakšo, Vakarų Europos teisės moksle teorinės diskusijos apie teisinės atsakomybės institutą nelaikomos svarbiomis ar turinčiomis kokios nors praktinės reikšmės.⁵¹ Tačiau Rusijos baudžiamosios justicijos mokslinė erdvė, susijusi su baudžiamosios atsakomybės sąvoka bei samprata, pasižymi pliuralizmu. Pavyzdžiui, vieni mokslininkai mano, jog baudžiamoji atsakomybė yra nusikaltusio asmens pareiga atsakyti už padarytą veiką pagal galiojančius baudžiamuosius įstatymus⁵², kiti mokslininkai – jog tai faktinės nusikaltusio asmens pareigos atsakyti už padarytą veiką bei baudžiamojo įstatymo normose nustatytų sankcijų realizavimas⁵³, dar kiti mokslininkai teigia, jog baudžiamąją atsakomybę reiktų laikyti visų baudžiamajame įstatyme numatytų poveikio priemonių taikymą nusikaltusiam žmogui.⁵⁴

⁴⁹ Konstitucijos 62 str. ir 100 str., 114 str. vartojamos skirtingas leksemos: negali būti *traukiamas* (62 str.), o 100 str., 114 str. - negali būti *patraukti* baudžiamojon atsakomybėn.

⁵⁰ Abromavičius, A. et al. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 68.

⁵¹ Drakšas, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 39.

⁵² Лейкина, Н. С. *Личность преступника и уголовная ответственность*. Ленинград: ЛГУ, 1968, p. 30-31.

⁵³ Бородин, С. В. *Учебник уголовного права : общая часть*. Москва: Спартак, 1996, p. 151.

⁵⁴ *Уголовное право Российской Федерации : общая часть*. Москва: Юрист, 1996, p. 68.

Šioje magistro darbo dalyje bus nagrinėjamos Lietuvos baudžiamosios justicijos moksle išskiriamos dvi baudžiamosios atsakomybės bei patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sampratos ir su jų pasirinkimu susijusios kai kurios galimos ar esamos praktinės ir teorinės problemos bei tokios sampratos pozityvūs aspektai nacionalinio imuniteto instituto kontekste:

1. „Siauroji“ arba materialiosios teisės baudžiamosios atsakomybės bei patraukimo baudžiamojon atsakomybėn samprata. Šiai sampratai pritaria tiek LAT, tiek kai kurie Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai bei praktikai, pavyzdžiui, R. Drakšas⁵⁵, A. Nevera⁵⁶, A. Kliunka⁵⁷. LAT, atskleisdamas baudžiamosios atsakomybės turinį „siaurąją“ prasme, vadovavosi Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str., įtvirtinančiu nekaltumo prezumpciją, ir BK 2 str., reglamentuojančiu, jog niekas negali būti pripažintas kaltu nusikaltimo padarymu, taip pat negali būti nubaustas kriminaline bausme kitaip, kaip teismo nuosprendžiu pagal įstatymą, nuostatų sisteminė analizė. LAT konstatavo, jog „baudžiamoji atsakomybė siejama su asmens pripažinimo kaltu ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu“⁵⁸.

Apibendrinus Lietuvos jurisprudencijoje pateiktą „siaurąją“ sampratą, išskirtini tokie baudžiamosios atsakomybės elementai: a) nuosprendžio paskelbimas valstybės vardu; b) bausmės paskyrimas; c) bausmės atlikimas; d) teistumas.

LAT plenarinės sesijos 1999 m. lapkričio 12 d. nutartyje *baudžiamosios atsakomybės ir patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sąvokos nėra atribojamos*. Terminas – *patraukimas baudžiamojon atsakomybėn* „turi būti suprantamas ir aiškinamas kaip baudžiamosios teisės terminas (...) ir negali būti nei tapatinamas, nei siejamas su tarpinėmis baudžiamojo proceso įstatymuose nustatytais baudžiamosios bylos tyrimo stadijomis.“⁵⁹

Papildydami LAT doktriną, kai kurie teisininkai teigia, jog „patraukimas baudžiamojon atsakomybėn sietinas su apkaltinamojo teismo nuosprendžio priėmimu ir netaikytinas ikiteisminio tyrimo stadijai. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas, asmens apklausa įtariamuoju, siekiant išsiaiškinti veikos aplinkybes, nustatyti, ar asmens veikoje yra nusikaltimo požymių ar jo sudėtis, nėra asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn.“⁶⁰

⁵⁵ Drakšas, R. *supra note* 51, p. 42.

⁵⁶ Nevera, A. *Baudžiamosios justicijos taikymo Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie pagal nacionalinius įstatymus naudojami imunitetu, problemos*. Jurisprudencija, 2006, (79), 87.

⁵⁷ Kaip operatyvinės veiklos priemonės taikomos imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turintiems asmenims? // Prokuroro komentaras. Prieiga interneta:

<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/889/Default.aspx> [Žiūrėta 2010-09-15]

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis byloje Nr. 2K – 280/1999.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis byloje Nr. 2K – 280/1999.

⁶⁰ Kaip operatyvinės veiklos priemonės taikomos imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turintiems asmenims? // Prokuroro komentaras. Prieiga interneta:

<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/889/Default.aspx> [Žiūrėta 2010-09-15]

Baudžiamojo proceso teisės vadovėlyje rašoma, jog „(...) nuo apkaltinamojo nuosprendžio *įsiteisėjimo*⁶¹ momento nustoja veikti nekaltumo prezumpcija. Tai reiškia, kad asmuo laikomas kaltu ir todėl traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (...)“.⁶²

Sistemiškai ir logiškai vertinant bei gretinant „siaurosios“ baudžiamosios atsakomybės sampratą ir Konstitucijos 62 str., 104 str., 114 str. darytina išvada, jog Generalinis prokuroras dėl Seimo, Vyriausybės narių, teisėjų į Seimą (ar Prezidentą) turėtų kreiptis prieš įsiteisėjant apkaltinamajam nuosprendžiui. Tačiau vadovaujantis „siauraja“ baudžiamosios atsakomybės samprata, nėra aišku – kada Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą (ar Prezidentą), nes gali būti kreipiamasi ir po apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, ir prieš priimant nuosprendį, arba kaip siūlo A. Nevera, kai sprendžiamas klausimas dėl bylos perdavimo teismui.⁶³

Generaliniam prokurorui kreipiantis į Seimą (ar Prezidentą) po apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, būtų išspręstas duomenų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, ir įrodymų sąvokų netapatumo klausimas. Atkreiptinas dėmesys, jog 2002 m. priimtas BPK pakeitė daug metų Lietuvoje galiojusią įrodymų sampratą: ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras *disponuoja tik tam tikrais duomenimis, ikiteisminio tyrimo medžiaga* – teismas negali pagrįsti priimamo nuosprendžio vien tik ikiteisminio tyrimo metu prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų surinktais duomenimis (tačiau tai nereiškia, kad teismas priimdamas nuosprendį neatsižvelgia į ikiteisminio tyrimo surinktus duomenis – tokia išvada darytina iš LAT formuojamos praktikos⁶⁴); duomenys įrodymų statusą įgyja tik tuo atveju ir tik nuo to momento, kai teismas nusprendžia, kad teismui pateikti duomenys laikytini įrodymais. BPK suteikia teismui teisę spręsti: 1) kurie iš teisiama jame posėdyje tirtų duomenų pripažįstami įrodymais; 2) šiuos įrodymus įvertinti ir jais pagrįsti teismo išvadas. Taigi, jeigu būtų vadovaujama tuo, jog Generalinis prokuroras kreipiasi į Seimą (Prezidentą) priėmus apkaltinamąjį nuosprendį, tuomet atsirastų galimybė Seimui pateikti ne duomenis, o įrodymus. Tęsiant toliau šią mintį, tik teismas, vadovaujantis Konstitucijos 109 str. 1 d., BPK 6 str., vykdo teisingumą, *id est* 1) konstatuoja, ar baudžiamajame įstatyme uždrausta veika tikrai buvo padaryta; 2) nusprendžia, ar kaltinamas asmuo yra kaltas dėl tos veikos padarymo; 3) kaltu pripažintam asmeniui paskiria kriminalinę bausmę arba atleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės atlikimo. Taigi, tai suponuoja aiškesnį bei skaidresnį procesą, svarstant klausimą dėl asmens, kurio traukimui baudžiamojon

⁶¹ BPK 336 str., reglamentuojančiame nuosprendžio įsiteisėjimą, *expressis verbis* nustatytos taisyklės, susijusios su tuo, ar paduotas apeliacinis skundas: jeigu nepaduotas apeliacinis skundas, pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja pasibaigus apeliacinio skundo padavimo terminui, jeigu paduotas apeliacinis skundas – teismo sprendimas (pirmosios instancijos teismo ar apeliacinio teismo) įsiteisėja nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo paskelbimo dienos.

⁶² Goda, G. et al. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 524.

⁶³ Nevera, A. *supra note* 56, 88.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 7d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 160/2006.

atsakomybėn reikalingas Seimo sutikimas, nes pateikiami nebe duomenys, o įrodymai, teismo sprendimas galėtų eliminuoti iš Seimo posėdžio Seimo narių pasisakymus *argumentum ad absurdum* dėl duomenų nepakankamumo, dėl kaltės neįrodymo ir panašiai. Tokioje situacijoje Seimo nariams tektų spręsti tik klausimus, kurie ir turėtų būti sprendžiami, atsižvelgiant į nacionalinio imuniteto esmę – ar tai nėra asmens, dėl kurio traukimo baudžiamojon atsakomybėn kreiptasi į Seimą, persekiojimas dėl politinių motyvų ar profesinės veiklos įgyvendinat konstitucinius įgaliojimus.⁶⁵

Vadovaujantis „siauraja“ baudžiamosios atsakomybės samprata, svarbu atsakyti – koks yra Konstitucijos 62 str., 100 str., 114 str. įtvirtintos sąvokos *kitaip suvaržyti laisvę* turinys. Seimo statute, skirtingai nei Konstitucinio Teismo⁶⁶, Teismų⁶⁷ įstatymuose, nėra *explicitinių* nuostatų, įtvirtinančių *expressis verbis* draudžiamus procesinius veiksmus (tame tarpe ir procesines prievartos priemones).⁶⁸ Kai kurių mokytininkų nuomone, asmens pripažinimas įtariamuoju jau ir yra asmens laisvės suvaržymas. Sutiktina, jog pripažinimas įtariamuoju gali sukelti tam tikrus emocinius negatyvius išgyvenimus, socialinius suvaržymus dėl neigiamos visuomenės reakcijos. Tačiau, manytina, jog šio termino turinys juridine prasme turėtų būti aiškinamas vadovaujantis Konstitucijos 20 str., įtvirtinančiu asmens fizinio judėjimo laisvę. Pabrėžtina, jog konstitucinėje jurisprudencijoje asmens laisvės suvaržymo formos baudžiamojo proceso kontekste įvardinamos kaip sulaikymas ir suėmimas.⁶⁹ Baudžiamojo proceso teisės vadovėlyje rašoma, jog „žmogaus laisvės neliečiamumą (Konstitucijos 20 str.) riboja suėmimas, namų areštas, laikinas sulaikymas, atvedinimas, atidavimas į sveikatos priežiūros įstaigą, areštas.“⁷⁰ Taigi, *kitaip suvaržyti laisvę* Konstitucijos 62 str., 100 str., 104 str., 114 str. kontekste reiškia ne bet kokių procesinių veiksmų negatyvų imperatyvą, o draudimą be Seimo (ar Prezidento) sutikimo sulaikyti, atvedinti, atiduoti į sveikatos priežiūros įstaigą, areštuoti asmenį, turintį nacionalinį imunitetą. Kardomoji priemonė – suėmimas *expressis verbis* nurodyta Konstitucijos 62 str., 100 str., 114 str.

Diskutuotinas klausimas dėl tokių procesinių prievartos priemonių kaip krata ir poėmis – BPK 149 str. 3 d. įtvirtinta pareigūno teisė uždrausti patalpoje ar vietovėje, kur daroma

⁶⁵ Plačiau žiūrėti 4.1.2 skyrių *Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projekto pateikimas, svarstymas, priėmimas Seimo posėdyje*.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas, Valstybės žinios, 1996, Nr. 73-1749, 2003, Nr. 108-4815, 2008, Nr. 81-3187.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 17 – 649.

⁶⁸ Pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo įstatymo 8 str. 4 d. reglamentuojama, jog įeiti į gyvenamąsias ar tarnybines Konstitucinio Teismo teisėjo patalpas, daryti ten arba jo asmeniniame ar tarnybiniame automobilyje, arba kitoje asmeninėje susisiekimo priemonėje apžiūrą, kratą arba poėmį, taip pat atlikti teisėjo asmens apžiūrą ar kratą, jam priklausančių daiktų bei dokumentų apžiūrą ar poėmį leidžiama tik tada, kai nustatyta tvarka Konstitucinio Teismo teisėjui yra iškelta baudžiamoji byla.

⁶⁹ Jovaišas, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. I dalis. [atsakingas redaktorius K. Jovaišas]. Vilnius, 2000.

⁷⁰ Goda, G. et al. *supra note 62*, p. 224.

krata ar poėmis, esantiems, taip pat į šią patalpą ar vietą ateinantiems asmenims išeiti iš jos iki kratos ar poėmio pabaigos – priklausomybės sąvokos *kitaip suvaržyti laisvę* turiniui. Viena vertus ši pareigūno teisė (bet ne pareiga) – ją realizavus, suvaržo asmens fizinio judėjimo laisvę. Tačiau, kaip pastebi Rusijos mokslininkai V. Rudnevas,⁷¹ A. Malko, S. Sumenkovas⁷², tyrėjas tam, kad gautų rūmų sutikimą, praranda keletą dienų. Taip pat pastebėtina, jog krata – tai neatidėliotinas procesinis veiksmas, atliekamas, kaip taisyklė, netikėtai, todėl tam tikros institucijos sutikimo reikalavimas praktiškai padaro šio veiksmo rezultatus lygius nuliui, t. y. neįmanoma surinkti kokių nors įrodymų, susijusių su byla.

Klausimas, kokios procesinės prievartos priemonės gali būti taikomos asmeniui, turinčiam nacionalinį imunitetą (konkrečiai – teisėjai), iškilo svarstant Teisėjų etikos ir drausmės komisijai (toliau Komisija) 2010 m. kovo 1 d. pateiktą teisėjos N. Venckienės skundą. Komisijos sprendimu⁷³ teisėjai J. Vėgelienei buvo iškelta drausmės byla, perduota nagrinėti Teisėjų garbės teismui. Komisija sprendime konstatavo, jog BPK XII skyriuje „Kitos procesinės prievartos priemonės“ 155 str. numatytą procesinę prievartos priemonę galima taikyti esant Teismų įstatymo 47 str. 1 d. nustatytam sutikimui. Teisėjų garbės teismas nutarė nutraukti Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo teisėjos J. Vėgelienei drausmės bylą.⁷⁴ LAT⁷⁵ atmetė teisėjos N. Venckienės skundą dėl Teisėjų garbės teismo sprendimo. Ir Teisėjų garbės teismas, ir LAT konstatavo, jog tiek Konstitucijos nuostatose, tiek Teismų įstatymo 47 str. įtvirtintas funkcinis teisėjo imunitetas. Teismų įstatymo 47 str. 2 d. įtvirtintas baigtinis procesinių prievartos priemonių sąrašas, jis negali būti aiškinamas plečiamai. LAT pabrėžė ir proporcingumo principą – tiriant sunkius ir labai sunkius nusikaltimus proporcingumo principo požiūriu pateisinamas intensyvesnis prievartos priemonių naudojimas.

2. „Plačioji“ arba procesinė baudžiamosios atsakomybės bei patraukimo baudžiamojon atsakomybėn samprata. Baudžiamosios atsakomybės atsiradimas siejamas su nusikalstamos veikos padarymo faktu ir nusikalstamos veikos tyrimo pradžia, kadangi net latentiniuose nusikaltimuose galima išvelgti teoriškai atsirandančią baudžiamąją atsakomybę.⁷⁶ R. Drakšas pateikia tokią „plačiosios“ baudžiamosios atsakomybės sąvoką – „tai nusikalstamos veikos ir ją padariusio, nors ir dar nenustatyto, asmens pasmerkimas valstybės vardu.“⁷⁷

Baudžiamosios atsakomybės „plačiaja“ prasme turinį sudaro: a) visos teisinės priemonės ir nusikalstamos veikos teisinės pasekmės, atsirandančios dėl nusikaltimo padarymo;

⁷¹ Руднев, В. И. *Иммуниеты от уголовного преследования*. Журнал российского права, 1998, p. 41.

⁷² Малько, А. В., Суменков, С. Ю. *Правовой иммунитет теоретические и практические аспекты*. Журнал российского права. 2002, Nr. 2, p. 17.

⁷³ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2010 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 18P – 5.

⁷⁴ Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 21P – 7.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis Nr. 1P-640/2010.

⁷⁶ Abromavičius, A. et al. *supra note* 50, p. 66 – 67.

⁷⁷ Drakšas, R. *supra note* 51, p. 41.

b) neigiami padariniai nusikaltusiam asmeniui, atsiradę tiriant neteisėtą veiką; c) neigiami padariniai nusikaltusiam asmeniui, atsiradę skelbiant apkaltinamąjį nuosprendį; d) neigiami padariniai nusikaltusiam asmeniui, atsiradę po nuosprendžio paskelbimo.

Šios teorijos šalininkai išskiria baudžiamosios atsakomybės atsiradimo momentą (nusikaltimo padarymą) ir baudžiamosios atsakomybės realizavimą (apkaltinamąjį nuosprendį), kurio pradžia siejama nuo pripažinimo įtariamuoju ir galiausiai visa baudžiamoji atsakomybė realizuojama įsiteisėjus teismo nuosprendžiui pagal paskirtą bausmę.⁷⁸ *De facto* tai galėtų būti vertinama kaip baudžiamosios atsakomybės samprata procesine prasme, kadangi baudžiamosios atsakomybės realizavimas siejamas su baudžiamojo proceso stadijomis.

„Plačioji“ baudžiamosios atsakomybės samprata R. Drakšo yra kritikuojama dėl galimo asmens, kuris traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, ir asmens, kuriam atsiranda baudžiamoji atsakomybė, nesutapimo. Teoriškai baudžiamoji atsakomybė atsiranda tuomet, kai asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, yra kaltas. Tačiau, vadovaujantis „plačiąja“ baudžiamosios atsakomybės samprata, praktiškai gali susiformuoti tokios situacijos, kai veiksmai, sudarantys patraukimo baudžiamojon atsakomybėn turinį, taikomi asmeniui, kuris iš tiesų nepadarė konkrečios nusikalstamos veikos ir dėl jos teismas jo nepripažins kaltu. Tokia situacija prieštarauja tiek BK 2 str. įtvirtintam kalto asmens atsakomybės principui (lot. *nulla poena sine culpa*), tiek BPK 1 str. reglamentuotai baudžiamojo proceso paskirčiai.⁷⁹

Įžvelgtini tokie „placiosios“ baudžiamosios atsakomybės bei patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sampratos probleminiai aspektai, kai baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, turintis nacionalinį imunitetą: 1) per anksti pagarsinama ikiteisminio tyrimo medžiaga ir tai kenkia tolimesnei tyrimo sėkmei; 2) paprastai būna per mažai surinkta tyrimo medžiagos, dėl to Seimo nariai ima svarstyti klausimus dėl Generalinio prokuroro kreipimosi pagrįstumo, asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, kaltės – ir tai suponuoja dažnai Seimo narių sprendimą neleisti traukti baudžiamojon atsakomybėn asmens, dėl kurio buvo kreiptasi; 3) Generalinio prokuroro kreipimasis determinuoja negatyvią visuomenės opinią, pavyzdžiui, A. Vidžiūno, V. Kvietkausko, V. P. Andriukaičio atveju ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, bet, pasak V. P. Andriukaičio, kreipimasis į Seimą sukėlė negatyvias pasekmes: jis nepraėjo antrojo rinkimų turo, jautė negatyvią žmonių nuomonę.

Novatorišką, savitą žvilgsnį į baudžiamąją atsakomybę kaip tarpšakinį baudžiamojo proceso ir baudžiamosios teisės institutą pateikia docentas Egidijus Bieliūnas, išskirdamas tokius aspektus: „1) baudžiamoji atsakomybė neįmanoma neturint jos faktinio pagrindo (veikos); 2) realią būti atsakomybė įgauna tik atitinkamiems faktams atsidūrus

⁷⁸ Abromavičius, A. et al. *supra note* 50, p. 66 – 67.

⁷⁹ Drakšas, R. *supra note* 51, p. 44.

baudžiamosios justicijos srityje; 3) ši justicija neišivaizduojama be baudžiamojo proceso.⁸⁰ Pritartina docento Egidijaus Bieliūno nuomonei bei manytina, jog pagrįstos tiek „siauroji“, tiek „plačioji“ baudžiamosios atsakomybės sampratos ir iš esmės tarp jų nėra konfrontacijos. Teoriškai, taip pat moraliniu bei socialiniu aspektu, baudžiamoji atsakomybė atsiranda asmeniui padarius nusikalstamą veiką („plačioji“ baudžiamosios atsakomybės samprata), tačiau praktiškai bei juridiskai, nes suponuoja tam tikras pareigas bei teises, baudžiamoji atsakomybė realizuojama apkaltinamuoju nuosprendžiu, todėl juridine prasme apie baudžiamąją atsakomybę galima kalbėti „siaurąja“ prasme.

Patraukimo baudžiamojon atsakomybėn terminas buvo įtvirtintas 1961 m. Baudžiamojo kodekso 49 str. (*patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senatis*). Dabartiniame BK šis terminas nebevertojamas, jį pakeitė terminas *baudžiamosios atsakomybės senatis*. BPK apie patraukimą baudžiamojon atsakomybėn rašoma 3 str., 71¹ str., 390 str., 70 str., 388 str., 389 str. Pabrėžtina ir tai, jog LAT 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis buvo priimta galiojant senajam Baudžiamajam kodeksui.

Vadovaujantis lingvistiniu tyrimo metodu, turėtų būti skiriami du terminai: patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Lietuvių kalboje priešdėlio *pa-* veiksmažodžių vediniai paprastai žymi veiksmo galą (pavyzdžiui, *padaryti, parašyti, pavalgyti*).⁸¹ Galūnės *-mas, -ma* (pavyzdžiui, *esamas*) nurodo neveikiamojo dalyvio esamąjį laiką, o neveikiamojo dalyvio būtasis laikas daromas su galūnėmis *-tas, -ta* (pavyzdžiui, *matytas*). Neveikiamasis dalyvis reiškia daikto (asmens) ypatybę, kylančią iš kito veikėjo veiksmo. Esamasis laikas rodo, jog veiksmas vyksta dabar, šiuo metu, būtasis laikas – praeityje vykusį laiką. Leksma *traukiamas* yra esamojo laiko neveikiamasis dalyvis, atspindintis tam tikrą procesą, vyksmą, atliekamą su asmeniu (daiktu) dabartyje (t. y. asmens, su kuriuo yra atliekamas veiksmas dabartyje, ypatybę), *patrauktas* – būtojo laiko neveikiamasis dalyvis, reiškiantis veiksmo, atliekamo su asmeniu (daiktu) pabaigą, veiksmo rezultato ypatybę. Taigi, remiantis trumpa lingvistine analize, teigtina, jog traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (asmuo) – reiškia procesą, vyksmą, atliekamą su asmeniu, o patrauktas baudžiamojon atsakomybėn – proceso rezultatą, t. y. patrauktu baudžiamojon atsakomybėn turėtų būti laikomas asmuo nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo.

Vadovaujantis BPK 166 str. 1 d., ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius. Taigi, baudžiamasis procesas pradedamas ne prieš konkretų asmenį, o pagal faktą – *id est* paaiškėjus nusikalstamos veikos

⁸⁰ Bieliūnas, E. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Teisė. 2009, 71, p. 176.

⁸¹ Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas, Vilnius: Mintis, 1972., p. 470.

požymiams. Manytina, jog traukimas baudžiamojon atsakomybèn siejamas su baudžiamuoju procesu prieš konkretų asmenį, t. y. apie traukimą baudžiamojon atsakomybèn galima kalbėti atsiradus procese įtariamajam.⁸²

Pabrėžtina, jog termino siejimas su įtariamojo atsiradimu baudžiamajame procese labiau atitinka nacionalinio imuniteto esmę. Akivaizdu, jog asmuo, turintis nacionalinį imunitetą, nuo nepagrįsto, neteisėto baudžiamajo persekiojimo turi būti apsaugomas ne tik prieš priimant ar įsiteisėjant teismo apkaltinamajam nuosprendžiui, bet anksčiau – jau ikiteisminiame tyrime. Generaliniam prokurorui kreipusis į Seimą prieš priimant apkaltinamąjį nuosprendį ar prieš tokiam nuosprendžiui įsiteisėjant, būtų pažeistas viešasis interesas – nepagrįstai persekiojant baudžiamą tvarka Seimo, Vyriausybės narius, teisėjus būtų sudarytos sąlygos trukdyti šiems asmenims atlikti Konstitucijos ir įstatymų nustatytas pareigas, būtų pažeisti teisinės valstybės bei valdžių padalijimo principai.

Taigi, vadovaujantis aukščiau išsakytais teiginiais, pritartina Generalinės prokuratūros siūlymams dėl BPK 3 str. 1 d. 3 p. pakeitimų⁸³. Siūlytina BPK 3 str. 1 d. 3 p. pakeisti, paliekant teiginį, kad baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, o antrąją šio punkto dalį panaikinant. Įvestina nauja nuostata, numatanti, kad baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu nėra gautas kompetentingos institucijos leidimas traukti baudžiamojon atsakomybèn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas (ne apskritai nėra reikiamo leidimo, kaip dabar numato BPK 3 str. 1 d. 3 p., o tada, kai jis po kreipimosi į kompetentingą instituciją nebuvo gautas).⁸⁴

Būtų tikslinga BPK 21 str. įtvirtinti nuostatą, jog prieš asmeniui, turinčiam nacionalinį imunitetą, tampant įtariamuoju, būtinas kompetentingos institucijos leidimas, išskyrus sulaikymą nusikalstamos veikos darymo metu (*in flagranti*).

⁸² Vadovaujantis BPK 21 straipsniu asmuo laikomas įtariamuoju keturiais atvejais: 1) BPK 140 str. nustatyta tvarka yra sulaikomas įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką; 2) yra apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis įtariamasis; 3) šaukiamas į apklausą, kai yra surašytas BPK 178 str. numatytas pranešimas apie įtarimą; 4) kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma, įtariamuoju jis pripažįstamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, o neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu.

⁸³ Generalinės prokuratūros raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamajo proceso kodekso pakeitimų. Įregistruota Seime 2010-02-05. Registracijos numeris: g-2010-1993

⁸⁴ Žiūrėti priedą Nr. 4.

3. Nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turintys subjektai

Subjektai, turintys nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, *expressis verbis* įvardinti Konstitucijoje bei specialiuose įstatymuose: *id est* Lietuvos Respublikos Seimo nariai (Konstitucijos 62 str., Seimo statuto⁸⁵ 22 str., 23 str.), Europos Parlamento nariai (Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikoje išrinktų Europos Parlamento narių statuso ir darbo sąlygų įstatymo⁸⁶ 4 str.), Ministras Pirmininkas ir ministrai (Konstitucijos 100 str., Vyriausybės įstatymo⁸⁷ 12 str.), Konstitucinio Teismo bei kitų teismų visų pakopų teisėjai (Konstitucijos 104 str., 114 str., Konstitucinio Teismo įstatymo⁸⁸ 8 str. ir Teismų įstatymo⁸⁹ 47 str.), prokurorai (Prokuratūros įstatymo⁹⁰ 12 str.), Specialiųjų tyrimo tarnybos pareigūnai (Specialiųjų tyrimo tarnybos įstatymo⁹¹ 17 str.), Valstybės saugumo departamento pareigūnai (Valstybės saugumo departamento statuto⁹² 9 str.), žvalgybos tarnautojai (Žvalgybos įstatymo⁹³ 16 str.), advokatai (Advokatūros įstatymo⁹⁴ 46 str.). Rinkimų laikotarpiu imuniteto teisinis režimas galioja ir kandidatams į Respublikos Prezidentus (Prezidento rinkimų įstatymo⁹⁵ 43 str.), Seimo narius (Seimo rinkimų įstatymo⁹⁶ 49 str.) bei savivaldybių tarybos narius (Savivaldybių Tarybų rinkimų įstatymo⁹⁷ 46 str.) taip pat į Europos Parlamentą (Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas⁹⁸ 48 str.)

Respublikos Prezidentas, kol eina savo pareigas, negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (Konstitucijos – 86 str., Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymo⁹⁹ 8 str.), jis turi absoliutų imunitetą.

Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtinti Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko ir ministrų, Konstitucinio Teismo bei kitų teismų visų pakopų teisėjų imunitetai nuo baudžiamosios jurisdikcijos, tačiau Konstitucijoje nėra *explicitinių* nuostatų, įtvirtinančių

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Seimo Statutas, Valstybės žinios, 1999, Nr. 5-97.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikoje išrinktų Europos Parlamento narių statuso ir darbo sąlygų įstatymas, Valstybės žinios, 2004, Nr. 32-1009.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. I - 464, 1998, Nr. 41 – 1131.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas, Valstybės žinios, 1996, Nr. 73-1749, 2003, Nr. 108-4815, 2008, Nr. 81-3187.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. I – 480, 2002, Nr. 17 – 649.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. 81 – 1514, 1997, Nr. 23 – 543, 1998, Nr. 114 – 3187, 2000, Nr. 103 – 3259, 2001, Nr., 64 – 2328, 2002, Nr. 49 – 1886.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 41 – 1162.

⁹² Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento statutas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 73 – 3101.

⁹³ Lietuvos Respublikos Žvalgybos įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr.64-1931.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Advokatūros įstatymas, Valstybės žinios, 2004, Nr. 50 – 1632.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 17 – 649.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 59 – 1760.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Savivaldybių Tarybų rinkimų įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. 53 – 996, 2010, Nr. 86-996.

⁹⁸ Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas, Valstybės žinios, 2003, Nr. 115-5197.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas, Valstybės žinios, 1993, Nr. 135 – 5234.

prokurorų, Specialiųjų tyrimo tarnybos pareigūnų, Valstybės saugumo departamento pareigūnų, žvalgybos tarnautojų, advokatų, kandidatų į Respublikos Prezidentus, Seimo, savivaldybių tarybos narius, Europos Parlamentą imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos – šių subjektų imunitetas nustatytas įstatymais. Taigi, kyla klausimai, ar tai, kad Konstitucijoje yra nurodyti *expressis verbis* subjektai, turintys imunitetą, reiškia: 1) jog Konstitucijoje nurodytas subjektų sąrašas yra išsamus ir Konstitucija apskritai draudžia įstatymais nustatyti kitus subjektus, kuriems taikomas nacionalinio imuniteto institutas; 2) jog Konstitucijoje nurodytų subjektų sąrašas nėra išsamus ir Konstitucija apskritai nedraudžia įstatymais nustatyti kitus subjektus, kuriems gali būti taikomas nacionalinis imunitetas: a) įstatymais plėsti subjektų, turinčių imunitetą, sąrašą galima tik tuo atveju, jeigu tai kyla iš pačios Konstitucijos ir/ar būtų grindžiama Konstitucija; b) įstatymais plėsti subjektų, turinčių imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, sąrašą galima bet kuriuo atveju ir tai yra įstatymo leidėjo prerogatyva.

V. Sinkevičius mano, jog galima įstatymais išplėsti subjektų, turinčių imunitetą, sąrašą, tačiau tik tuo atveju, jeigu tai kiltų iš pačios Konstitucijos ir/ar būtų grindžiama Konstitucija. Kriterijus, apibūdinantis reikalavimus, yra toks – „įstatymais imunitetas gali būti nustatomas tik tokiems subjektams, kurie dalyvauja visuotiniuose rinkimuose, kad būtų išrinkti į tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurias užimantiems subjektams numato pati Konstitucija¹⁰⁰.“ Konstitucijoje įtvirtinta, jog visuotiniuose rinkimuose renkami Seimo nariai, Respublikos Prezidentas. Taigi, vadovaujantis V. Sinkevičiaus pateiktu kriterijumi, Konstitucijai neprieštarautų kandidatų į Respublikos Prezidentus, Seimo narius imuniteto įtvirtinimas įstatyminiu lygmeniu. Tas pats pasakytina ir apie kandidatus į Europos Parlamentą¹⁰¹ – „Europos Parlamento narių statuso ir darbo sąlygų įstatymo¹⁰²“ 4 str. nustatyta, jog Europos Parlamento narys Lietuvos Respublikos teritorijoje turi tokią pačią neliečiamybę kaip ir Seimo narys, jeigu Europos Sąjungos teisės normos nenustato kitaip.

Manytina, jog kandidatams į Respublikos Prezidentus, Seimo narius, Europos Parlamentą imunitetas gali būti nustatytas įstatymais. Tačiau kriterijus, kurį taiko profesorius yra per siauras, neatskleidžia Konstitucijos preambulėje skelbiamo Tautos siekio atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės bei imuniteto instituto esmės. V. Sinkevičius padaro išvadą, jog kitiems subjektams imunitetas negali būti nustatytas įstatymais: „visiškai neturi reikšmės, kokia valstybės valdžios institucija – Respublikos Prezidentas, Seimas ar

¹⁰⁰ Sinkevičius, V. *Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos*. Socialinių mokslų studijos, 2009, 1(1), p. 19.

¹⁰¹ Rinkimų į Europos Parlamentą įstatyme 48 str. įtvirtinta, jog kandidatas rinkimų agitacijos kompanijos metu, taip pat iki pirmojo naujai išrinkto Europos Parlamento posėdžio be Vyriausiosios rinkimų komisijos sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip varžoma jo laisvė. Valstybės žinios, 2003, Nr. 115-5192.

¹⁰² Lietuvos Respublikoje išrinktų Europos Parlamento narių statuso ir darbo sąlygų įstatymas, Valstybės žinios, 2004, Nr. 32-1009.

Vyriausybė – tokius asmenis paskiria į pareigas. Taip pat nėra svarbu, koks yra valstybės institucijos pavadinimas, kaip vadinasi atitinkamos pareigos, kokias funkcijas ir įgaliojimus turi valstybės institucijos ar jų pareigūnai. Nėra svarbios ir kokios nors kitos aplinkybės.¹⁰³

Taigi, vadovaujantis V. Sinkevičiaus pateiktu kriterijumi, prokurorų, Specialiųjų tyrimo tarnybos pareigūnų, Valstybės saugumo departamento pareigūnų, žvalgybos tarnautojų imunitetų nustatymas įstatymais galėtų būtų prieštaraujantis Konstitucijai. Tačiau, manytina, jog toks reglamentavimas galėtų būti atitinkantis Konstituciją, jei kriterijumi pasirinkti ne subjektų, „kurie dalyvauja visuotiniuose rinkimuose, kad būtų išrinkti į tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurias užimantiems subjektams numato pati Konstitucija“¹⁰⁴, o teisinės valstybės principą – „nepaisant, ar konstitucinio lygmens nacionaliniai teisės aktai *expressis verbis* įvardija (...), ar ne, daugelio Vakarų Europos valstybių konstitucinė doktrina ne tik išskiria šį principą, bet dargi jam pripažįsta ypatingą konstitucinę reikšmę.“¹⁰⁵

Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime konstatavo, jog iš Konstitucijos 118 str. 1 d. nuostatos prokurorams kyla pareiga organizuoti ikiteisminį tyrimą ir vadovauti jam taip, kad būtų surinkta objektyvi, išsami informacija apie nusikalstamą veiką ir asmenį, įtariamą padarius šią veiką, kuri *inter alia* sudarytų teisinės prielaidas teismui baudžiamojame byloje nustatyti objektyvią tiesą ir priimti teisingą sprendimą dėl asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo. Prokuroro nepriklausomumas organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant, palaikant valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose yra konstitucinė vertybė.¹⁰⁶

Taigi, konstitucinis teisinės valstybės, prokurorų nepriklausomumo principai bei prokurorui imperatyviai Konstitucijoje nustatyta pareiga organizuoti ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauti determinuoja tai, jog įstatymu nustatytas prokurorų imunitetas atitinka Konstituciją bei gali būti grindžiamas Konstitucija. Speciali traukimo baudžiamojon atsakomybėn tvarka užtikrina galimybę prokurorui atlikti Konstitucijos jam deleguotas funkcijas, prokuroras gali jaustis saugus, žinodamas, jog yra procesinė garantija, apsauganti jį prieš susidorojimą dėl atliekamos profesinės veiklos. Pabrėžtina, jog prokurorų imuniteto panaikinimo tvarka, lyginant su teisėjų, Seimo narių, Ministro Pirmininko ar ministrų, yra paprastesnė: Prokuratūros įstatymo 12 str. *expressis verbis* nustatyta, jog inicijuoti ikiteisminį tyrimą¹⁰⁷ dėl Generalinio prokuroro

¹⁰³ Sinkevičius, V. *Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos*. Socialinių mokslų studijos, 2009, 1(1), p. 21.

¹⁰⁴ *Ibid.*, p. 19.

¹⁰⁵ Merkevičius, R., *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 92.

¹⁰⁶ Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 7 – 254.

¹⁰⁷ Manytina, jog kai kuriuose įstatymuose, kaip, pavyzdžiui, Prokuratūros įstatyme vartojamas ikiteisminio tyrimo pradėjimo ar inicijavimo terminas yra netikslus. Kaip jau buvo rašyta (žiūrėti dalį: *Patraukimo baudžiamojon*

padarytos nusikalstamos veikos gali Respublikos Prezidentas, Seimo sutikimu nušalinęs jį nuo pareigų, pradėti ikiteisminį tyrimą dėl Generalinio prokuroro pavaduotojo padarytos nusikalstamos veikos gali Generalinis prokuroras prieš tai pranešęs Respublikos Prezidentui,¹⁰⁸ pradėti ikiteisminį tyrimą dėl prokuroro padarytos nusikalstamos veikos gali Generalinis prokuroras, nušalinęs prokurorą nuo pareigų, kol bus priimtas galutinis teismo sprendimas baudžiamojame byloje. Prokuratūros įstatyme *expressis verbis* įtvirtintos procesinės prievartos priemonės (tokios, kaip krata poėmis, asmens krata, asmens apžiūra) bei draudimas įeiti į prokuroro gyvenamąsias, tarnybines ir kitas patalpas. Procesinės prievartos priemonės gali būti atliekamos bei draudimas (įeiti į prokuroro gyvenamąsias, tarnybines ir kitas patalpas) negalioja, jei yra bent vienas įstatyme nustatytas pagrindas: 1) paties prokuroro sutikimas, arba 2) pradėtas ikiteisminis tyrimas, arba 3) prokuroras užkluptas bedarantis nusikalstamą veiką ar tuoj po jos (*in flagranti*).

Sudėtingiau atsakyti į klausimą, ar Valstybės saugumo departamento ir Specialiųjų tyrimo tarnybos pareigūnams bei žvalgybos tarnautojams imuniteto suteikimas neprieštarauja Konstitucijai, kadangi Konstitucijoje nėra ne tik *explicitinių* nuostatų, nustatančių šių subjektų imunitetus nuo baudžiamosios jurisdikcijos, bet ir patys subjektai Konstitucijoje *expressis verbis* nėra paminėti. Pastebėtina, jog F. A. Agajevs, V. N. Galuzo monografijoje „Imunitetai Rusijos baudžiamajame procese“ nurodo net šimtą penkiasdešimt subjektų, kuriems imunitetai yra nustatyti įstatymais, tarp kurių yra, pavyzdžiui prokurorai, asmenys, atliekantys operatyvinę veiklą, Federalinės saugumo tarnybos pareigūnai, muitinės pareigūnai ir kt.¹⁰⁹ Įstatymo („Įstatymas dėl teisėjų, teisėsaugos institucijų pareigūnų ir kontroliuojančių institucijų pareigūnų, valstybinės apsaugos“), kuriame numatyta dauguma šių subjektų, preambulėje nurodyta, jog šie asmenys atlieka valstybėje funkcijas, dėl kurių gali būti pasikėsinta į jų saugumą. Todėl, siekiant užtikrinti valstybės saugumą bei sudaryti sąlygas įgyvendinti tiesią kovą su nusikalstamumu, šiems subjektams suteikiamos papildomos garantijos.¹¹⁰

Įstatymuose įtvirtinta, kad pradėti ikiteisminį tyrimą, kuriame įtariamas Valstybės saugumo departamento pareigūnas ar Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnas, gali tik Generalinis prokuroras ar jo pavaduotojas. Vertinant procesinių prievartos priemonių (atvesdinimas, sulaikymas, krata, asmens krata) taikymą, svarbus imuniteto turinio siaurumo požymis – tai, jog įstatymuose nurodyta, kad šios procesinės prievartos priemonės negali būti atliekamos, kai pareigūnas eina tarnybines pareigas – šiuo atveju reikalingas vadovo ar

atsakomybėn samprata) ikiteisminis tyrimas pradamas pagal faktą, o ne prieš konkretų asmenį. Taigi, svarstyti klausimas dėl terminijos pakeitimo.

¹⁰⁸ Šis imuniteto panaikinimo reglamentavimas logiškas – kadangi Konstitucijoje įtvirtinta, jog Generalinį prokurorą skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu (Konstitucijos 118 str. 5d.).

¹⁰⁹ Агаев, Ф. А., Галузо, В. Н. *Иммуниеты в российском уголовном процессе*. Москва, 1998, p. 87-88.

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 87-88.

departamento generalinio direktoriaus įgalioto asmens dalyvavimas ar sutikimas. Specialiųjų tyrimo tarnybos pareigūnui taikant procesines prievartos priemones būtinas Specialiųjų tyrimo tarnybos padalinio viršininko ar jo įgalioto atstovo dalyvavimas. Taigi, pareigūnams, konkrečiu momentu neatliekant tarnybinių pareigų, be jokių papildomų sąlygų gali būti atliekami visi reikalingi proceso veiksmai. Taip pat procesinės prievartos priemonės gali būti taikomos be papildomų reikalavimų *in flagranti*.

Analizuojant Žvalgybos įstatymo 16 str. 2 d., darytina išvada, jog žvalgybos tarnautojų imuniteto apimtis baudžiamojoje justicijoje platesnė nei aukščiau paminėtų pareigūnų. Žvalgybos įstatymo 16 str. 2 d. nėra *explicitinių* nuostatų, nustatančių, jog procesiniai veiksmai, nurodyti įstatyme, negali būti atliekami tuo metu, kai tarnautojas vykdo tarnybines pareigas. Atsižvelgiant į juridinės technikos reikalavimus bei imuniteto paskirtį, siūlytina Žvalgybos įstatyme¹¹¹ įtvirtinti funkcinį žvalgybos tarnautojų imunitetą.

Vertinant, ar galima įstatymais plėsti subjektų, turinčių imunitetą, sąrašą, galėtų būti išskirtini materialusis ir procesinis kriterijai: materialiuoju kriterijumi gali būti Konstitucijoje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Siekdama šių tikslų valstybė turi saugoti bei ginti prigimtines žmogaus teises bei laisves, įsteigdama tam atitinkamas institucijas. Tam, kad šių institucijų veikla būtų efektyvi, apsaugota nuo politinio įsikišimo ar kitų įtakų, įstatymų leidėjas gali nustatyti specialias garantijas institucijose dirbantiems pareigūnams, taip pat specialią traukimo baudžiamojon atsakomybėn tvarką. Procesiniu (procedūriniu) kriterijumi gali būti imuniteto panaikinimo tvarka – jeigu panaikinant imunitetą nesukuriama situacija, jog jis iš viso negali būti panaikinamas arba panaikinimo procedūra yra sudėtinga, manytina, jog toks reglamentavimas neprieštarauja Konstitucijai.

Taigi, apibendrinant darytina išvada, jog specialiuose įstatymuose įtvirtintų pareigūnų imuniteto turinys yra siauresnis, imuniteto panaikinimo tvarka paprastesnė (lyginant su subjektais *expressis verbis* nustatytais Konstitucijoje), taigi, toks reglamentavimas neprieštarauja Konstitucijai ir gali būti vertinamas kaip grindžiamas Konstitucija.

¹¹¹ Keistinas ir Žvalgybos įstatyme vartojamas terminas *nusikaltimas*, kadangi dabartiniame BK įvestas terminas *nusikalstama veika*. Žvalgybos įstatyme esanti nuostata, „šios garantijos netaikomos tais atvejais, kai žvalgybos tarnautojai sulaikomi darant *nusikaltimą* arba administracinį teisės pažeidimą“, keistina nuostata „šios garantijos netaikomos tais atvejais, kai žvalgybos tarnautojai sulaikomi darant *nusikalstamą veiką* arba administracinį teisės pažeidimą“.

4. Imuniteto panaikinimo problematika

Manytina, jog pagal tai, koks subjektas *expressis verbis* Konstitucijos ar įstatymų yra įgaliotas spręsti klausimą dėl asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, leidimo traukti baudžiamojon atsakomybėn, galimas toks skirstymas:

1. imuniteto panaikinimo klausimą sprendžia Lietuvos Respublikos Seimas *in corpore*. Tokia imuniteto panaikinimo tvarka numatyta Seimo nariams, Konstitucinio Teismo teisėjams bei Seimo sesijų metu - Ministrui Pirmininkui ir kitiems ministrams, kitų teismų visų pakopų teisėjams. Generaliniam prokurorui inicijuoti ikiteisminį tyrimą gali Respublikos Prezidentas, Seimo sutikimu nušalinęs jį nuo pareigų.

2. imuniteto panaikinimo klausimą sprendžia kita institucija ar pareigūnas. Rinkimų laikotarpiu kandidatų į Respublikos Prezidentus, Seimo, savivaldybių tarybos narius, Europos Parlamentą traukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimą sprendžia Vyriausioji rinkimų komisija. Prerogatyva spręsti dėl Europos Parlamento narių imuniteto panaikinimo suteikta Europos Parlamento nariams. Teisėjų, išskyrus Konstitucinio Teismo teisėjus, bei Ministro Pirmininko ir kitų ministrų imuniteto panaikinimo klausimą tarp Seimo sesijų sprendžia Respublikos Prezidentas. Pradėti ikiteisminį tyrimą dėl Generalinio prokuroro pavaduotojo, kitų prokurorų padarytos nusikalstamos veikos gali Generalinis prokuroras, kuris bei jo pavaduotojas yra įgalinti įstatymais pradėti ikiteisminį tyrimą ir dėl Specialiųjų tyrimo tarnybos bei Valstybės saugumo departamento pareigūnų padarytų nusikalstamų veikų. Žvalgybos tarnautojai traukiami baudžiamojon atsakomybėn esant Generalinio prokuroro sutikimui.

Šis skirstymas yra svarbus praktine prasme, kadangi atlikus visuomenės informavimo priemonėse esančios informacijos analizę, kaip aktualiausia problema, susijusi su asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, traukimu baudžiamojon atsakomybėn, nurodomi Seimo *in corpore* sprendimai. Šio darbo autorė, tikrindama viešojoje erdvėje esančią informaciją kreipėsi į Generalinę Prokuratūrą bei Specialiųjų tyrimo tarnybos Klaipėdos valdybą su klausimu, ar yra problemų, naikinant nacionalinį imunitetą, kai sprendžia antrojoje grupėje išvardinti subjektai – atsakymas gautas neigiamas, jog problemų nėra išvelgiama. Todėl magistro darbe plačiau nebus analizuojami asmenų traukimo baudžiamojon atsakomybėn ypatumai, kai imuniteto panaikinimo klausimą sprendžia kita institucija (t. y. ne Seimas) ar pareigūnas.

Šio darbo autorė išanalizavo ir susistemino Lietuvos Respublikos Seimo elektroniniame tinklalapyje esančius duomenis, susijusius su asmenimis, dėl kurių kreiptasi siekiant juos traukti baudžiamojon atsakomybėn. Toks tyrimo metodas ir tyrimo šaltinis pasirinktas dėl medžiagos prieinamumo bei autorės siekio išsiaiškinti, kiek žiniasklaidoje bei baudžiamojo proceso teisės doktrinoje iškeliami problema yra aktuali. Į atliktą skaičiavimą

nepateko savivaldybių tarybų nariai, kadangi pagal šiuo metu esantį reglamentavimą jie nebeturi imuniteto nuo baudžiamosios jurisdikcijos.

Apibendrinant, gauta išvada, jog į Lietuvos Respublikos Seimą Generalinis prokuroras kreipėsi dėl 9 teisėjų ir 13 Seimo narių – Lietuvos Respublikos Seimas leido traukti baudžiamojon atsakomybėn 8 teisėjus ir 6 Seimo narius, taigi procentinė išraiška būtų tokia: leista traukti baudžiamojon atsakomybėn 88,88 % teisėjų ir 46,15 % Seimo narių¹¹².

Iš pateiktų statistinių duomenų matyti, jog aktualiausia problema yra susijusi su Seimo narių traukimu baudžiamojon atsakomybėn, taigi šiame darbe išsamiau nebus nagrinėjama kitų subjektų, turinčių nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, problematika, o bus abstrahuojamasi ties Seimo narių traukimo baudžiamojon atsakomybėn svarbiausiomis problemomis.

Seimo narys nacionalinio imuniteto teikiamų garantijų gali netekti, kai panaikinamas imunitetas, arba, kai, vadovaujantis Konstitucijos 63 str., nutrūksta Seimo nario įgaliojimai. Nutrūkus Seimo nario įgaliojimams, buvęs parlamentaras traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendrąja tvarka. Plačiau magistro darbe aptariami Konstitucijos 63 str. 3 p. bei Konstitucijos 63 str. 5 p. įtvirtinti pagrindai, kadangi jie aktualūs ne tik konstitucinės, bet ir baudžiamąjo proceso teisės kontekste.

Konstitucijos 63 str. 3 p. reglamentuojama, jog Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, kai Seimo narys atsistatydina. Parlamentaras bet kada, išskyrus apkaltos procesą – iki balsavimo Seimo posėdyje pradžios, turi teisę atsisakyti Seimo nario mandato – tokias galimybes suteikia laisvo mandato įgyvendinimas. Skirtingai nuo imperatyvaus mandato, kurio savininkas savo atsistatydinimą principiniu požiūriu turėtų suderinti su rinkėjais, politine partija ar kita politine jėga, Konstitucijos 59 str. 4 d. ir Seimo statuto 243 str. suponuoja teisę Seimo nariui atsistatydinti be jokių trečiųjų asmenų išankstinių „sutikimų“ ar „suderinimų“. Šiuo atveju lemiamą reikšmę turi ne Seimo komiteto, frakcijos ar politinės partijos nurodymai, rekomendacijos, bet Seimo nario valia.¹¹³ Pabrėžtina, jog Seimo nariui atsisakius Seimo nario mandato, jis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendrąja tvarka.

Pastebėtina, kad Seimo statutas nenumato Seimo nario galimybės atšaukti savo sprendimą atsisakyti Seimo nario mandato. Vadinasi, Seimo nario įgaliojimai negali nutrūkti ir vėl atsirasti, jei Seimo narys persigalvoja ir nutaria atšaukti savo atsistatydinimą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog nei Konstitucijoje, nei Seimo statute nėra *explicitinių* nuostatų, leidžiančių Seimo nariui būti savanoriškai traukiamam baudžiamojon atsakomybėn kitu, neatsisakius Seimo nario mandato, būdu. Taigi, manytina, jog Seimo statute turėtų atsirasti nauja

¹¹² Žiūrėti - Priedas 1

¹¹³ Šileikis, E. *Seimo nario teisinė padėtis*. Vilnius, 1996, p. 164.

– supaprastinta procedūra, kai po Generalinio prokuroro kreipimosi į Seimą, paties Seimo nario prašymu, neatsisakant Seimo nario mandato, būtų sudaryta galimybė Seimo narį traukti baudžiamojon atsakomybėn. Tai leistų Seimo nariui atstatyti visuomenės pasitikėjimą juo neprarandant Seimo nario mandato. Šis pasiūlymas aktualus tuomet, kai Seimo narys mano, jog nepadarė nusikalstamos veikos ir patraukus baudžiamojon atsakomybėn baudžiamoji byla būtų nutraukta arba priimtas išteisinamasis nuosprendis. Panašūs siūlymai yra jau užregistruoti Seimo posėdžių sekretoriato, tačiau jie susiję su administracine teiseną: siūloma po Generalinio prokuroro kreipimosi, kai prašoma leisti Seimo nariui suvaržyti laisvę, nesudaryti laikinosios tyrimo komisijos ir jau po pertraukos, jei pats Seimo narys sutinka būti traukiamas administracinėn atsakomybėn, priimti sprendimą leisti suvaržyti Seimo nario laisvę.¹¹⁴

Konstitucijos 63 str. 5 p. įtvirtinta, jog Seimo nario įgaliojimai nutrūksta, kai Seimas panaikina jo mandatą apkaltos proceso tvarka. Apkaltos procesas¹¹⁵ – parlamentinė procedūra, numatyta Seimo statute, kuri, vadovaujantis konstitucine jurisprudencija, negali būti vertinama kaip teisminis procesas, t. y. Seimas apkaltos proceso atveju laikytinas ne teismine institucija ar „specialiuoju teismu“, bet „apkaltos institucija.“¹¹⁶ Įvairūs apkaltos konstitucinės sampratos aspektai yra atskleisti Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarime, 2004 kovo 31 d. išvadoje, 2004 m. balandžio 15 d., 2004 m. gegužės 25 d. nutarimuose, 2010 m. spalio 27 d. išvadoje. Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarime konstatuota, jog apkalta – viena iš pilietinės visuomenės savisaugos priemonių. Demokratiškos valstybių konstitucijose apkalta traktuojama kaip ypatingas procesas, kuriuo užtikrinama aukščiausių pareigūnų veiklos kontrolė, taip pat jiems suteikiamos papildomos garantijos atlikti savo pareigas, vadovaujantis įstatymu ir teise.¹¹⁷ Apkaltos metu Seimo narys, pripažintas kaltu,¹¹⁸ netenka Seimo nario mandato, todėl jis gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, gali būti kitaip suvaržoma jo laisvė bendrąja tvarka, t. y. be Seimo *in corpore* sutikimo (Seimo statuto 242 str. 3 d.), kadangi, kaip konstatavo Konstitucinis Teismas 2010 m. spalio 27 d. išvadoje, konstitucinis

¹¹⁴ <http://www.lrytas.lt/-12851523851284444281-si%C5%ABloma-papras%C4%8Ddiau-spr%C4%99sti-d%C4%97l-seimo-nario-nelie%C4%8Ddiamyb%C4%97s-jei-jis-traukiamas-administracin%C4%97n-atsakomyb%C4%97n.htm>

¹¹⁵ Pastebėtina, jog tai naujas institutas, nes nei 1918 – 1938 metų Lietuvos valstybės Konstitucijos, nei 1940 ar 1978 metų Lietuvos TSRS Konstitucijos ar 1990 metų Lietuvos Respublikos Laikinis Pagrindinis įstatymas nenumatė kolektyvinės įstatymų leidžiamosios institucijos nario įgaliojimų nutrūkimo apkaltos proceso tvarka.

¹¹⁶ Šileikis, E. *supra note* 113, p. 167.

¹¹⁷ Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, Valstybės žinios. 1999, Nr. 42-1345.

¹¹⁸ Svarstoma kaltė ne baudžiamosios, o konstitucinės atsakomybės aspektu.

principas *non bis in idem* nereiškia, kad už teisės pažeidimą asmuo apskritai negali būti traukiamas skirtingų rūšių teisinėn atsakomybėn.¹¹⁹

Baudžiamojo proceso aspektu yra svarbus Seimo statuto 235 str. 2 d. 3 p. nustatytas pagrindas pradėti apkaltos procesą – kai Seimo narys „įtariamas padaręs nusikalstamą veiką“. Apkaltos procesas gali būti pradedamas Generaliniam prokurorui Seimo posėdyje perskaičius prašymą leisti traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn arba įsiteisėjus apkaltinamajam teismo nuosprendžiui. Teisė spręsti, ar Seimo narys padarė nusikalstamą veiką, ar ne – nepriklausomo teismo, o ne Seimo prerogatyva, todėl Seimo nario mandato panaikinimas apkaltos proceso tvarka dėl įtarimo padarius nusikalstamą veiką iš anksto nesaisto vėlesnių teismo sprendimų.¹²⁰

Pastebėtina, jog nei Konstitucijoje, nei Seimo statute nėra *explicitinių* nuostatų, nustatančių, jog įsiteisėjus teismo apkaltinamajam nuosprendžiui, Seimo nario įgaliojimai nutrūksta - šiuo atveju Seimas Seimo nario mandatą gali panaikinti apkaltos proceso tvarka. Tai daug diskusijų kelianti procedūra, nes jos metu priešpastatomi teismo apkaltinamais nuosprendis ir apkaltos rezultatai. Esant neigiamiems apkaltos procedūros rezultatams įvyksta teisinė kolizija – teismo nuosprendyje asmuo pripažintas kaltu, o dėl apkaltos proceso tampa neįmanoma panaikinti Seimo nario mandato.¹²¹ Manytina, jog Seimas privalėtų panaikinti Seimo nario mandatą, tačiau praktika yra kitokia: 1999 m. birželio 15 d. Seimas nuteistajam Seimo nariui Audriui Butkevičiui paliko Seimo nario mandatą: už Seimo nutarimo¹²² „Dėl Audriaus Butkevičiaus Seimo nario mandato panaikinimo“ priėmimą balsavo 70 Seimo narių, prieš – 29, susilaikė – 6¹²³. Lietuvos teisėjų asociacijos 1999 m. birželio 17 d. pareiškime teigiama: „bet kokios abejonės įsiteisėjusio teismo sprendimo objektyvumu, teismo nešališkumu ir raginimai ignoruoti teismo sprendimą skatina teisinį nihilizmą. Nerimą kelia tai, kad šios tendencijos sklinda net iš kai kurių valdžios institucijų atstovų. Mūsų nuomone, tai pavojinga.“¹²⁴

Išteisinto teisme Seimo nario atimto mandato grąžinimas nėra numatytas *expressis verbis* nei Konstitucijoje, nei Seimo statute. Todėl tai suponuoja itin didelius atsakomybės ir sąmoningumo reikalavimus Generaliniam prokurorui, kuomet jis nusprendžia kreiptis į Seimą dėl Seimo nario traukimo baudžiamojon atsakomybėn. Manytina, jog Generalinis prokuroras, kreipdamasis į Seimą dėl imuniteto panaikinimo, turi būti įsitikinęs, kad baudžiamojo proceso

¹¹⁹ Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvada “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, Valstybės žinios. 2010, Nr. 128-6545.

¹²⁰ Šileikis E., *supra note* 113, p. 171.

¹²¹ Birmontienė T. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius, 2002, p. 729.

¹²² Šiam nutarimui priimti reikėjo 85 Seimo narių balsų.

¹²³ Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. birželio 15 d. protokolas. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=82299

¹²⁴ Sauliūnas, D. *Audriaus Butkevičiaus fenomenas, arba ar gali parlamentas nuspręsti kitaip negu teismas?*, Justitia. 1999, Nr. 3, p. 7-11.

metu surinkta pakankamai nusikalstamos veikos objektyviają pusę apibūdinančių duomenų apie Seimo nario galimai padarytą nusikalstamą veiką. Generalinio prokuroro pranešime Seimui privalo būti aiškiai išanalizuoti visi nusikalstamos veikos požymiai, numatyti konkrečioje BK normoje ir tinkamai sutapatinti su faktinėmis nusikalstamo įvykio aplinkybėmis. Tuo labiau, kaip pastebi profesorius E. Šileikis, Seimo narys yra ne tik politinės konkurencijos subjektas, bet ir objektas, t. y. politinių intrigų, rietenų, sąskaitų suvedimo ir galiausiai potencialaus nepagrįsto apkaltinimo nusikaltimo padarymu taikinys.¹²⁵

4.1 Seimo nario imuniteto panaikinimo ypatumai

Seimo nario imunitetas panaikinamas Seimui *in corpore* sutikus, jog Generalinio prokuroro prašomas Seimo narys būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Vadovaujantis Konstitucija bei Seimo statutu, išskirtini tokie Seimo nario imuniteto panaikinimo etapai:

1. Generalinio prokuroro kreipimasis į Seimą dėl leidimo traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti laisvę, kai: a) Seimo narys užklumpamas padarius nusikalstamą veiką ar iš karto po jos. Konstitucinė nuostata, jog Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė, yra pažodžiui įtvirtinta ir Seimo statuto 23 str. – tačiau šio straipsnio trečiojoje dalyje, skirtingai nei Konstitucijoje, yra numatyta išlyga: išskyrus atvejus, kai jis užtinkamas bedarantis nusikaltimą (*in flagranti*)¹²⁶. Taigi, užkluptas bedarantis nusikalstamą veiką ar iškart po jos, Seimo narys gali būti suimamas ar kitaip gali būti suvaržoma jo laisvė be Seimo sutikimo, tačiau Generalinis prokuroras apie tai turi nedelsiant pranešti Seimui; b) kai esant kitiems nusikalstamos veikos išaiškinimo būdams išaiškėja, jog nusikalstamą veiką galimai yra padaręs Seimo narys.

Po šio kreipimosi, vadovaujantis Seimo statuto 23 str., daroma ne trumpesnė nei vienos valandos, bet ne ilgesnė nei dviejų valandų pertrauka, po kurios Seimas priima sprendimą.

2. Seimo sprendimas:

a) sudaryti Laikinąją tyrimo komisiją dėl sutikimo traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę;

Diskusija, ar Seimas privalo sudaryti Seimo laikinąją tyrimo komisiją, ar neprivalo iškilo 2010 m. birželio 22 d. vakariniame posėdyje svarstant Seimo nutarimo „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius

¹²⁵ Šileikis, E. *supra note* 113, p. 171.

¹²⁶ *In flagranti* (lot.) – darant nusikaltimą. Vaitkevičiūtė, V., Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: „Žodynas“, 2007.

Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką sudarymo“ projektą Nr. XIP-2282. Kai kurių Seimo narių nuomone Seimas gali nesudaryti Seimo laikinosios tyrimo komisijos, pavyzdžiui, V. Mazuronis: „(...) aš tikrai nuoširdžiai kviesčiau visus nepritari šitos komisijos kūrimui (...)“. Kai kurie Seimo nariai mano, jog Seimas privalo sudaryti Seimo laikinąją tyrimo komisiją, pavyzdžiui, K. Masiulis: „(...) gerbkime save ir Statutą, kurio turime laikytis, esame net prisiekę. Mes neturime kitos išeities, kaip sudaryti komisiją (...)“, V. P. Andriukaitis: „visiškai akivaizdu, kad Seimas yra įpareigotas sudaryti tyrimo komisiją. Ir tik tyrimo komisija gali atsakyti, kaip toliau Seimui elgtis, ar priimti, ar atmesti. Nes tik tyrimo komisija galės gauti medžiagą, kviestis liudininkus, surinkti visą medžiagą taip, kaip buvo ankstesniais atvejais.“¹²⁷ 2010 m. birželio 22 d. vakariniame posėdyje buvo nutarta nepriimti Seimo nutarimo „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką sudarymo“ projekto Nr. XIP-2282 ir grąžinti projektą tobulinti. Posėdžio pirmininkas Č. Juršėnas kreipėsi į Etikos ir procedūrų komisiją dėl Seimo nutarimo „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką sudarymo“ projekto Nr. XIP-2282 ir Seimo nutarimo „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo suvaržyti Seimo nario Roko Žilinsko laisvę sudarymo“ projekto Nr. XIP-2283 svarstymo vertinimo. Etikos ir procedūrų komisija 2010 m. rugsėjo 16 d. priėmė sprendimą dėl Seimo tyrimo komisijos sudarymo procedūros, kuriame konstatavo, jog po Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro pranešimo dėl Seimo nario patraukimo baudžiamojon atsakomybėn balsuojama dėl komisijos sudėties, jos darbo trukmės ir kitų Seimo nutarimo straipsnių, reglamentuojančių komisijos veiklą, o ne dėl paties tyrimo komisijos sudarymo fakto.¹²⁸

b) pradėti apkaltos proceso parengiamuosius veiksmus, kurie vykdomi Seimo statuto VIII dalyje numatyta tvarka;

Vadovaujantis Seimo statuto 228 str. 1 d. teikti Seimui pradėti apkaltos procesą turi teisę ne mažesnė kaip ¼ Seimo narių grupė. Seimas, susipažinęs su Seimo narių grupės teikimu, sudaro specialiąją tyrimo komisiją pateiktų siūlymų pradėti apkaltos procesą pagrįstumui iširti bei išvadai dėl pagrindo pradėti apkaltos procesą parengti. Komisija savo darbe vadovaujasi Seimo statuto dvylikto skirsnio nuostatomis.

¹²⁷ 2010 m. birželio 22 d. vakariniame plenariniame posėdyje vykusio projekto Nr. XIP-2282 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką sudarymo“ svarstymo stenograma. [žiūrėta 2010-09-05]
Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=376370

¹²⁸ Seimo Etikos ir procedūrų komisijos 2010 rugsėjo 15 sprendimas „Dėl Seimo tyrimo komisijos sudarymo procedūros. [žiūrėta 2010-09-15]
Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4463&p_d=102007&p_k=1

Pastebėtina, jog Seimo tyrimo komisija kai kuriais atvejais atlieka veiksmus, kurie neįeina į jos kompetenciją, pavyzdžiui, Seimo nario A. Sacharuko atveju. Laikinais einantis pareigas generalinis prokuroras 2010 m. gegužės 28 d. kreipėsi į Seimą, prašydamas sutikimo traukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Aleksandrą Sacharuką ir kitaip suvaržyti jo laisvę. Laikinais einančio pareigas generalinio prokuroro pranešime teigiama, jog Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra 2010 m. gegužės 14 d. gavo Lietuvos Respublikos Seimo Specialiosios tyrimo komisijos dėl Seimo narių pateiktų siūlymų pradėti apkaltos procesą Seimo nariui A. Sacharukui pagrįstumui ištirti ir išvadai dėl pagrindo pradėti apkaltos procesą parengti pirmininko Kęstučio Masiulio 2010 m. gegužės 13 d. raštą Nr. S-2010-5220 „Dėl Aleksandro Sacharuko galimai padarytos nusikalstamos veikos tyrimo“ ir tyrimo medžiagą.¹²⁹ Šioje situacijoje išvelgtina tokia problema – Seimo specialioji tyrimo komisija, nagrinėdama Seimo nario apkaltos pagrįstumo klausimą, vykdė jai įstatymais nepavestas funkcijas: konstatavo nusikalstamos veikos padarymo faktą, tyrinėjo galimas nusikalstamo bendrininkavimo formas, nusikaltimo subjekto tyčios klausimus, pagal BK normas atitinkamai kvalifikavo galimą Seimo nario nusikalstamą veiką.

Atkreiptinas dėmesys, jog Seimas gali rinktis tik vieną iš šių alternatyvių sprendimų (a arba b): jeigu Seimas nusprendžia sudaryti Laikinąją tyrimo komisiją dėl Seimo nario traukimo baudžiamojon atsakomybėn, apkaltos proceso parengiamieji veiksmai ir apkaltos procedūra dėl to paties kaltinimo negali būti pradėti tol, kol nebus išspręstas baudžiamosios atsakomybės klausimas (Seimo statuto 23 str. 4 d.), nes kitaip susidarytų situacija, kai tuo pačiu metu dvi valstybės institucijos sprendžia kaltės klausimą dėl to paties kaltinimo.

3. Sudarius Seimo laikinąją tyrimo komisiją – komisijos veikla, susijusi su pažymos ir rezoliucijos teikimu.

Laikinosios tyrimo komisijos dirba pagal Seimo statuto 75-76 str. nustatytą darbo tvarką bei vadovaudamasi Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymu.¹³⁰ Seimo laikinosios tyrimo komisijos veiklai svarbus Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas, kuriame teigiama, kad „Seimo konstitucinės funkcijos, Konstitucijoje įtvirtinti Seimo įgaliojimai suponuoja Seimo įgaliojimus kiekvienu atveju, kai iškyla būtinybė spręsti kurį nors Seimo konstitucinei kompetencijai priskirtą klausimą, siekti gauti išsamią, objektyvią informaciją, reikalingą atitinkamiems sprendimams priimti. Būtinybė turėti tokią informaciją reiškia, kad prireikus Seimas gali ne tik pasikliauti visuotinai žinoma ar valstybės institucijų, kitų asmenų jam pateikiama informacija, bet ir pats imtis aktyvios veiklos, kad tokia išsami, objektyvi

¹²⁹ Daugiau žiūrėti Seimo 2010 m. gegužės 28 d. posėdžio stenograma. Prieiga internete:

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373612

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymas, Valstybės žinios, 1999, 33-943.

informacija būtų gauta. (...) Ši Seimo veikla nuosekliai išplaukia iš jo, kaip parlamento, paskirties, iš jo konstitucinių funkcijų ir konstitucinių įgaliojimų.¹³¹

Tyrimo komisija, nagrinėdama klausimą dėl Seimo nario imuniteto panaikinimo, privalo į komisijos posėdį pakviesti ir išklausti Seimo narį, kurio klausimas sprendžiamas, arba kitą jo įgaliotą Seimo narį, taip pat prokuratūros atstovą. Kilus abejonių dėl Generalinio prokuroro prašymo pagrįstumo, komisija gali pareikalauti iš prokuratūros atstovų papildomų įrodymų, pagrindžiančių prašymą. Jeigu Seimo narys arba kitas jo įgaliotas Seimo narys neatvyksta į komisijos posėdį be svarbios priežasties arba atsisako pateikti komisijai paaiškinimus, komisija turi teisę priimti sprendimą nedalyvaujant Seimo nariui ar kitam jo įgaliotam Seimo nariui.¹³² Seimo statuto 23 str. nustatyta, kad tyrimo komisija turi parengti pažymą bei Seimo rezoliucijos projektą ir išplatinti juos Seimo nariams.¹³³ Po to Seimo nario imuniteto panaikinimo klausimas įrašomas į Seimo artimiausio posėdžio darbotvarkę

4. Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projekto pateikimas, svarstymas, priėmimas Seimo posėdyje.

Šį etapą reglamentuoja Seimo statuto 23 str. 6 d., kurioje *expressis verbis* nustatyta, jog diskusijoje dėl rezoliucijos projekto dalyvauja komisijos pranešėjas, Seimo narys, kurio klausimas sprendžiamas, ar kitas jo įgaliotas Seimo narys, ir ne daugiau kaip po 2 Seimo narius, pasisakančius „už“ ir „prieš“. Jeigu rezoliucijos projekte numatoma tenkinti Generalinio prokuroro teikimą, ji gali būti priimta, kai už projektą balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių.

Kaip jau buvo rašyta¹³⁴, vadovaujantis atliktu tyrimu – esminė problema, naikinant Seimo nario imunitetą, yra Seimo *in corpore* sprendimas, neleidžiant parlamentaro traukti baudžiamojon atsakomybėn¹³⁵. Todėl toliau magistro darbe bus išsamiau analizuojamos pagrindinės juridinės priežastys, determinuojančios aukščiau įvardintos problemos atsiradimą.

¹³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų 4 straipsnis (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2003 metų gruodžio 2 dienos nutarimas Nr. IX-1868 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams. Valstybės žinios, 2004, Nr. 81-2903.

¹³² Lietuvos Respublikos Seimo statuto 23 str. Valstybės žinios. 1994, 15-249, 1999, 5-97.

¹³³ Plačiau apie Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymą - 4.1.1 skyriuje *Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis*

¹³⁴ Žiūrėti 4 temą *Imuniteto panaikinimo problematika*.

¹³⁵ Detaliau šis etapas bus tyrinėjamas 4.1.2 skyriuje *Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projekto pateikimas, svarstymas, priėmimas Seimo posėdyje*.

4.1.1 Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis

Žodžio *paskirtis*, vadovaujantis Dabartiniu lietuvių kalbos žodynu, leksinė reikšmė yra: 1) iš anksto numatytas tikslas; 2) ko nors panaudojimo sritis, paskyrimas.¹³⁶ Manytina, *a priori* numatytas tikslas suponuoja tikslui įgyvendinti keliamus uždavinius taip pat pačią proceso eigą bei svarstytinus klausimus, todėl teisingo, efektyvaus ir greito baudžiamojo proceso požiūriu labai svarbu tikslus bei atitinkantis imuniteto tikrąją paskirtį Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirties įvardinimas. Nei Seimo statute, nei Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatyme nėra *expressis verbis* reglamentuota, kokia Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis. Kadangi Seimo laikinoji tyrimo komisija, vadovaujantis Seimo statutu, sudaroma iš Seimo narių, išvados apie Seimo narių suvokiamą Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtį daromos apibendrinus anketinio tyrimo metodu gautą informaciją bei tiriant Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymą.

Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažyma pasirinkta kaip tyrimo objektas, kadangi pažyma yra svarbus komisijos atliktos veiklos rezultatas, nes juk būtent Seimo laikinosios tyrimo komisijos parengtas Seimo rezoliucijos projektas, kuriame siūloma Seimui sutikti ar nesutikti, kad Seimo narys būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, turėtų būti grindžiamas Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažyma.

Pažymos svarbą didina ir tai, jog pats Seimas neatlieka tyrimo, pavyzdžiui, neapklausia liudytojų, suderinęs su Generaline prokuratūra, Valstybės kontrole, Valstybės saugumo departamentu ar ikiteisminio tyrimo įstaiga nesusipažįsta su jų žinioje esančia baudžiamąja byla ar kita medžiaga, dokumentais. Tokia funkcija yra priskirta Seimo laikinajai tyrimo komisijai, besivadovaujančiai Seimo statutu ir Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymu, kuriame *expressis verbis* reglamentuojamos komisijos *in corpore* teisės bei imperatyviai įtvirtinamos komisijos narių pareigos. Taigi, Seimo posėdyje, svarstant dėl Seimo nario imuniteto panaikinimo, Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažyma turėtų pateikti taip ir tokią informaciją, kuri suponuotų visuomeniškai, politiškai brandų ir atsakingą Seimo narių apsisprendimą.

Išanalizavus Seimo laikinųjų tyrimo komisijų pažymų formuluotes bei apibendrinus anketiniu tyrimo būdu gautus duomenis, išskirtini tokie pagrindiniai Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirties variantai:

1) įsitikinti, ar yra teisinis ir faktinis pagrindas traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, t. y. ar Generalinio prokuroro prašymas traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn yra pagrįstas ir motyvuotas. Tokią išvadą galima daryti iš kai

¹³⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: „Mintis“, 1972, p. 519.

kurių Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymų, pavyzdžiui, iš Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymos „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Viktorą Muntianą“, kurioje nurodoma, jog „komisija (...) nusprendė, kad Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro (...) prašyme išdėstytomis aplinkybėmis paremtas prašymas duoti sutikimą patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Viktorą Muntianą yra pagrįstas¹³⁷“, arba iš Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymos „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką“, kurioje konstatuota, jog „(...) generalinio prokuroro Dariaus Valio pranešime išdėstytomis aplinkybėmis paremtas prašymas duoti sutikimą patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Petrą Gražulį (Kazimierą Uoką) ir kitaip suvaržyti jų laisvę nėra motyvuotas ir pagrįstas.“¹³⁸

Respondentai 37 kartus (tai daugiausiai kartų pasirinktas variantas) į trečiąją anketos klausimą – „kokia, Jūsų nuomone, Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis“ – atsakydami pasirinko būtent šį variantą – t. y. įsitikinti, ar yra teisinis ir faktinis pagrindas traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn.¹³⁹

2) pateikti Seimo nario teisės pažeidimo kvalifikaciją, pavyzdžiui, Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymoje „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Roką Žilinską“ konstatuojama, jog komisija „neįžvelgė pagrindo duoti sutikimą patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Roką Žilinską, nes, komisijos nuomone, R. Žilinsko veiksmai neturi nusikalstamos veikos požymių.“¹⁴⁰ Seimo posėdyje, kuriame buvo svarstoma, ar panaikinti Seimo nario R. Žilinsko imunitetą, komisijos pirmininkas pareiškė, kad Seimo nario R. Žilinsko veika turėtų būti kvalifikuojama ne kaip nusikaltimas, o kaip administracinės teisės pažeidimas ir kad jis komisijoje šią bylą sprendė „kaip politikas, bet pirmiausia kaip teisininkas.“¹⁴¹

3) pateikti Seimo nario veiksmų įvertinimą – ar jie buvo socialiai priimtini, ar padarė didelės žalos visuomenės ir valstybės interesams, pavyzdžiui, Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymoje „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Joną Ramoną ir kitaip suvaržyti jo laisvę“ siūloma neduoti sutikimo traukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį J. Ramoną ir kitaip suvaržyti jo laisvę¹⁴², nes „komisijos nuomone J.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2008 m. birželio 26 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Viktorą Muntianą“.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2010 m. spalio 14 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką“.

¹³⁹ Žiūrėti –*Priedas 3*

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2008 m. gruodžio 3 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį R. Žilinską“.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 4 d. stenogramos.

¹⁴² „Laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Joną Ramoną ir kitaip suvaržyti jo laisvę narės Danutės Bekintienės atskirojoje nuomonėje“ akcentuojama, „jog teisingumą vykdo tik Teismas, o ne Seimas. Jeigu Seimas užkirs kelią tolesniam ikiteisminiam tyrimui, ši byla gali niekada nepasiekti

Ramonas buvo išrinktas Seimo nariu rinkėjams žinant, kad dėl J. Ramono veiksmų yra pradėtas ikiteisminis tyrimas, todėl rinkėjų apsisprendimas rinkti Joną Ramoną Seimo nariu patvirtina, kad jo veiksmai buvo socialiai priimtini“. Komisija taip pat konstatavo, kad „baudžiamojoje byloje, kurioje Seimo nario Jono Ramono atžvilgiu padaryta pertrauka, nuteistiems už veiką, apibrėžtą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 283 str. 1 d. asmenims (...) paskirta bausmė – 60 parų baudžiamojo arešto, paskirtosios bausmės vykdymą atidedant vienerių metų laikotarpiui, o kiti asmenys – (...) išteisinti, todėl mano, kad nėra pagrindo spręsti, jog Jono Ramono veiksmai galėjo padaryti didelės žalos visuomenės ir valstybės interesams.“

Respondentai 11 kartų rinkosi *c* variantą, jog Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis yra pateikti socialinį Seimo nario veiksmų įvertinimą. Pagal pasirinkimų skaičių šis variantas yra antroje vietoje.¹⁴³

Profesorius V. Sinkevičius teigia, jog „laikinosios tyrimo komisijos paskirtis yra tokia: patikrinti, ar generalinio prokuroro prašymas yra pagrįstas, ar tai nėra mėginimas persekioti Seimo narį dėl politinių ar kitų motyvų, ar tai nėra bandymas susidoroti su Seimo nariu dėl jo kaip Seimo nario veiklos. (...) būtent tai – yra ar nėra pagrindas patenkinti generalinio prokuroro prašymą – ir turėtų atsispindėti komisijų pažymų rezoliucinėse dalyse.“¹⁴⁴

Manytina, jog Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis nėra kvalifikuoti nusikalstamą veiką bei išspręsti klausimą – buvo padarytas administracinės teisės pažeidimas ar nusikalstama veika, numatyta baudžiamajame įstatyme, pagaliau komisijos paskirtis nėra ir patikrinti, ar Generalinio prokuroro prašymas yra pagrįstas. Seimo laikinoji tyrimo komisija negali perimti teismo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo įstaigų ar kitų teisėsaugos institucijų funkcijų. Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis – įsitikinti, ar parlamentaras nėra baudžiamąja tvarka persekiojamas dėl savo politinių įsitikinimų, veiklos politinėje partijoje, ar dėl savo kaip Seimo nario vykdomos veiklos. Pažymėtina, jog tokią Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtį įvardino tik 3 Seimo nariai.¹⁴⁵ Siūlytina Seimo statuto 23 str. 2 d. papildyti nuostata, įtvirtinančia Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtį, kai komisija nagrinėja parlamentaro teisinio imuniteto panaikinimo klausimą. Kadangi šiuo metu *expressis verbis* Seimo statute neįtvirtinta Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis, respondentų (Seimo narių) teigimu, Seimo laikinosios tyrimo komisijos nariai „užsiima politikavimu ir nesprenžia,

Teismo ir mes niekada negalėsime būti tikri, kad teisingumas triumfo. (...) Apgailestauju, kad mūsų kolegų balsavimu, atmetant generalinio prokuroro prašymą, išreiškiamas nepasitikėjimas Lietuvos Respublikos teisine sistema. Taip iškraipoma vertybinė sistema ir rodomas gėdingas pavyzdys mūsų visuomenei, taip pat dar kartą griaunamas Seimo autoritetas ir demoralizuojama visa valstybė.“ Daugiau žiūrėti: <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owa/pl/inter/owa/U0144188.doc>

¹⁴³ Žiūrėti – Priedas 3.

¹⁴⁴ Sinkevičius, V. *Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos*. Socialinių mokslų studijos, Mykolo Riomerio universitetas, 2009 m., psl. 31.

¹⁴⁵ Žiūrėti – Priedas 3.

ar nėra prieš Seimo narį politiškai susidorojama naudojantis baudžiamojo persekiojimo instrumentu.“

Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 str. įtvirtina imperatyvią nuostatą, draudžiančią komisijai, tiriant jai pavestą klausimą ir įgyvendinant savo teises, kištis į teismo, teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno veiklą, kai jie atlieka ikiteisminį tyrimą ar nagrinėja bylą teisme. Manytina, jog šios *explicitinės* nuostatos šaltiniai yra konstitucinis valdžios padalijimo principas, kildinamas iš Konstitucijos 5 str. ir sisteminio visos Konstitucijos kaip vientiso akto aiškinimo bei teismų ir prokurorų nepriklausomumo garantija, įtvirtinta Konstitucijos 109 str. 2 d. ir 118 str. 3 d. Valstybės valdžios pagal kelerius amžius gyvuojančią tradiciją skirstomos į įstatymų leidžiamąją (legislatyvinę), vykdomąją (egzekutyvinę) ir teisminę (jurisdikcinę).¹⁴⁶ Lietuvoje įstatymų leidžiamąją valdžią įgyvendina Seimas, vykdomąją – Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė (kiekvienas pagal savo kompetenciją), teisminę – teismas.¹⁴⁷ Vadovaujantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija, išskirtini tokie esminiai valdžios padalijimo principo aspektai: įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet tarp jų turi būti pusiausvyra; kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirtį atitinkanti kompetencija; Konstitucijoje tiesiogiai nustačius konkrečios valstybinės valdžios institucijos įgaliojimus, viena valstybės valdžios institucija negali iš kitos perimti tokių įgaliojimų, jų perduoti ar atsisakyti bei kad tokie įgaliojimai negali būti pakeisti bei apriboti įstatymu.¹⁴⁸ Nagrinėjant Seimo laikinosios tyrimo komisijos parengtas pažymas matyti, jog kai kuriais atvejais komisija pažeidžia konstitucinį valdžių padalijimo principą bei teisėjų ir prokurorų nepriklausomumo konstitucinį imperatyvą bei Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 str. Pavyzdžiui, Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymoje „Dėl

¹⁴⁶ Birmontienė, T. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius, 2002, p. 259.

¹⁴⁷ Prokurorų konstitucinį statusą tyrinėjanti jurisprudencija nėra vienalytė: vienų mokslininkų (ir Konstitucinio Teismo 1994 02 14 nutarime) prokurorai traktuojami kaip teisminės valdžios dalis, kiti mokslininkai teigia (taip pat vėlesniame, pavyzdžiui, 1999 12 21 Konstitucinio Teismo nutarime), jog prokurorai nėra teisėjai, jie nevykdo teisingumo, Konstitucijoje jiems patikėta specifinė funkcija, kurios negalima tapatinti su teisminės valdžios įgyvendinimu. Pabrėžtina, jog nėra konstitucinio pagrindo gretinti prokurorus su įstatymų leidyba ar valdymu. Todėl prokuratūra laikytina, pasak E.Šileikio, „ypatinga institucine teisės saugos forma tiek pagal prokuratūros funkcinę paskirtį (Konstitucijos 118 str.), tiek pagal nepavaldumą (neatsakingumą) Vyriausybei“. Aliuziją, jog prokurorai galėtų būti teisminės valdžios dalimi, sukelia 118 str. (įtvirtinančio konstitucinius prokuroro statuso pagrindus) įterpimas į teismui skirtą Konstitucijos skirsnį bei 2003 m. prokurorų statuso konstitucinio reglamentavimo plėtimas (118 str. 3 d. nuostata prokurorus prilygina teisėjams pagal nepriklausomumo garantijas (Konstitucijos 109 str. 2 d.), 118 str. 4 d. sudaro išpūdį, jog prokuratūros teritorinė ir organizacinė sistema pagal konstitucinę reikšmę tarsi prilygsta teismų sistemos konstituciniam įtvirtinimui (Konstitucijos 111 str.). Prof. P. Ancelio teigimu, atlikus 118 str. „pakeitimą konstituciniu lygiu buvo įtvirtinta dar labiau išskirtinė Lietuvos prokuratūros vieta ir vaidmuo valstybės valdžių padalijimo bei teisėtvarkos sistemoje, nors (...) daugumoje demokratiškos valstybių prokuratūra paprastai pavaldi teisingumo ministerijai, o jos veikla bei statusas reglamentuojami ne Konstitucijos, o mažesnės galios teisės aktų.“ Ancelis, P. *Baudžiamojo proceso vystymosi tendencijos po 2003 m. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo*. Jurisprudencija. 2008, 6 (108), p. 33.

¹⁴⁸ Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d., 1995 m. gruodžio 6 d., 1997 m. gegužės 29 d., 1997 m. lapkričio 13 d., 1998 m. sausio 10 d., 1998 m. balandžio 21 d., 1999 m. balandžio 20 d., 1999 m. birželio 3 d., 1999 m. liepos 9 d., 1999 m. lapkričio 23 d., 1999 gruodžio 21 d., 2000 m. vasario 10 d., 2000 m. spalio 18 d., 2000 gruodžio 6 d. nutarimai.

sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Gintautą Mikolaitį“ konstatuojama, jog „komisija, manydama, kad Seimo narys Gintautas Mikolaitis *turėtų būti* traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, (...) siūlo Seimui duoti sutikimą patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Gintautą Mikolaitį bei kitaip suvaržyti jo laisvę.“¹⁴⁹ Sutiktina su V. Sinkevičiaus nuomone, jog tokia formuluotė gali būti interpretuojama kaip išreiškianti komisijos pageidavimą – kad Seimo narys būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir tai gali būti vertinama kaip tam tikras spaudimas teisėsaugos institucijoms.¹⁵⁰ Subjektus, turinčius teisę spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, teismo nuosprendžio priėmimo imperatyviai nustato Baudžiamojo proceso kodeksas, kuriame nėra nei vienos nuostatos, suteikiančios įgalinimus Seimo laikinajai tyrimo komisijai spręsti ar siūlyti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, sustabdymo, nutraukimo, kaltinamojo akto surašymo, teismo nuosprendžio priėmimo.

Reikia pabrėžti, jog nei Seimo statute, nei Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatyme nėra *explicitinių* nuostatų, numatančių pažymos struktūrą. Pritartina profesoriaus V. Sinkevičiaus nuomonei, jog komisijos parengtoje pažymoje be kitos informacijos, susijusios su nagrinėjamu klausimu, visada turi būti išdėstoma medžiaga, kurią komisija išanalizavo, ir pateikiami argumentai, kuriais remdamasi komisija siūlo Seimui sutikti ar nesutikti, kad Seimo narys būtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, būtų kitaip suvaržyta jo laisvė.¹⁵¹ Ne visada Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymoje yra pateikiami argumentai, pavyzdžiui, Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymoje „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius V. Gapšį ir V. Uspaskichą“ nėra nurodomi argumentai, komisija tik konstatuoja: „komisijos posėdžiuose pateikti duomenys leidžia manyti, kad (...) generalinio prokuroro pranešime išdėstytomis aplinkybėmis paremtas prašymas duoti sutikimą patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Vytautą Gapšį yra nepagrįstas.“¹⁵² Vadovaujantis aukščiau išsakytomis mintimis dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirties, manytina, jog pažymoje turėtų atsispindėti, ar komisijos *in corpore* nuomone yra, ar nėra Seimo narys persekiojamas dėl jo, kaip Seimo nario politinės veiklos, ir, žinoma, turėtų būti pateikiami šią išvadą pagrindžiantys argumentai. Siūlytina Seimo statuto 23 str. papildyti imperatyviomis nuostatomis, *expressis verbis* įtvirtinančiomis Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymoms keliamus formas ir turinio reikalavimus. Šis imperatyvas įpareigotų Seimo laikinąją tyrimo komisiją atlikti tikrą, o ne

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2006 m. birželio 22 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Gintautą Mikolaitį.“

¹⁵⁰ Sinkevičius, V. *Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos.*, Socialinių mokslų studijos, Mykolo Riomerio universitetas, 2009 m., psl. 26.

¹⁵¹ *Ibid.*, psl. 25.

¹⁵² Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2008 m. gruodžio 3 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius V. Gapšį ir V. Uspaskichą“.

formalų tyrimą, pagaliau komisijos nariai *a priori* žinotų, kokius klausimus jie privalo išnagrinėti.

4.1.2 Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projekto pateikimas, svarstymas, priėmimas Seimo posėdyje.

Kaip buvo minėta, viena iš pagrindinių problemų, susijusių su nacionalinį imunitetą turinčio asmens traukimu baudžiamojon atsakomybėn yra Seimo *in corpore* sprendimas, kai Generalinis prokuroras prašo panaikinti imunitetą Seimo nariui.¹⁵³ Nei Konstitucijoje, nei Baudžiamojo proceso kodekse, nei Seimo statute *expressis verbis* parlamentinio imuniteto sąvoka nėra apibrėžta, parlamentinio imuniteto paskirtis neįvardinta. Todėl Seimui sprendžiant dėl leidimo traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn problematiškas tampa parlamentinio imuniteto paskirties suvokimas, determinuojantis Seimo posėdžio, kuriame svarstomas Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projektas, klaidingą vyksmą, kurio rezultatai pažeidžia baudžiamojo proceso asmenų lygybės prieš įstatymą, teisingumo, greitumo, baudžiamojo persekiojimo privalomumo principus bei teismo ir prokurorų nepriklausomumo konstitucinį imperatyvą. Pastebėtina, jog anketiniu tyrimo metodu atlikto tyrimo duomenys ir realus vyksmas, sprendžiant Seimo nario traukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimą Seimo posėdyje, yra prieštaringi. Seimo nariai, atsakydami į ketvirtąją anketos klausimą „Į kokius klausimus, Jūsų nuomone, turėtų atsakyti Seimas, nagrinėdamas Generalinio prokuroro prašymą“ dažniausiai pasirinko *b* variantą - „ar tai nėra Seimo nario persekiojimas dėl politinių motyvų, įgyvendinant savo, kaip Seimo nario konstitucinius įgaliojimus.“¹⁵⁴ Tačiau Seimo posėdžių stenogramos atskleidžia ką kita. Pateikiant, svarstant, priimant Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projektą dėl Seimo nario traukimo baudžiamojon atsakomybėn dažnai nagrinėjamos temos, nesusijusios su Seimo nario persekiojimu dėl politinių motyvų, pavyzdžiui, kalbama apie žemdirbių sudėtingą situaciją (J. Ramono traukimo baudžiamojon atsakomybėn atveju¹⁵⁵) bei sprendžiami kaltės, duomenų pakankamumo, Seimo nario padaryto pažeidimo kvalifikavimo klausimai¹⁵⁶: „(...) Kadangi buvo pateikta prokuratūros pažyma dėl trijų Seimo narių padaryto nusikaltimo paaiškėjimo, kad padarytas nusikaltimas, kad juos būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, komisija turėjo gauti įrodymus, ar jie yra padarę tą

¹⁵³ Žiūrėti 4 dalį *Imuniteto panaikinimo problematika*.

¹⁵⁴ Plačiau žiūrėti *Priedas 3*.

¹⁵⁵ Plačiau žiūrėti Seimo nutarimo „Dėl laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Joną Ramoną ir kitaip suvaržyti jo laisvę“ projekto Nr. XP – 474 pateikimo, svarstymo, priėmimo stenogramą (Seimo posėdis 53, 2005-05-17). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=255980

¹⁵⁶ Magistro darbe bus pateikti tik keli iliustratyvūs pavyzdžiai labai neišsiplečiant, kadangi pats realus vyksmas geriausiai atspindi problemą.

nusikaltimą, ar ne. Iš tų įrodymų būtume sprendę, ar jie pakankami, ar ne. (...)“ (J. Sabatauskas), „(...) visų pirma suprantame, jog mūsų kolegos tuo, kuo kaltinami – kyšio ėmimu, korumpuota įtaka įstatymų leidybai ar kitiems sprendimams, tikrai nėra kalti. Bent jau dėl A. Vidžiūno esu tuo absoliučiai tikras (...)“ (A. Kubilius), „(...) sąmokslas buvo ar nebuvo? (...) Ir turint pakankamai, na, kartais net ir fantazijos, o kartais pakankamo noro liūsti į tuos dalykus, galima buvo manyti, kad galbūt ten ir yra kas nors panašaus į suokalbį, kas nors panašaus. (...) Tai nusikalstama veika buvo ar nebuvo? (...) Ir tada aš klausiu: ar yra pakankamai teiginių, kad sudarytume tą... suformuluotume kaltinimą dėl baudžiamosios bylos iškelimo? Deja ne (...)“ (N. Medvedev)¹⁵⁷.

„(...) policija viršijo savo įgaliojimus ir pažeidė Konstituciją (...)“ (E. Klumbys). „(...) Bet vis dėlto tai buvo ne šiaip sau koks nusikaltimas, o bandymas manifestuoti dėl tam tikrų vertybių ir tam tikros ideologijos. (...)“ (S. Stoma).¹⁵⁸

„(...) Bendras išpūdis, kad prokurorai nusiteikę ir pasiruošę pradėti ikiteisminį tyrimą ir panašiai kaip ir A. Sacharukas pasielgusių Seimo narių atžvilgiu. (...) Atsakydamas į K. Daukšos klausimą, jis (Generalinės prokuratūros prokuroras Vytautas Kirdeikis) teigia, kad šiuo momentu mes apsitarę, kad esant pakartotiniams tokiems atvejams bus keliamos baudžiamosios bylos.“ (V. Žiemelis).¹⁵⁹

Manytina, jog parlamentinio imuniteto kilmė ir paskirtis suponuoja tai, jog Seimo posėdyje pateikiant, svarstant, priimant Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projektą dėl Seimo nario imuniteto panaikinimo, turėtų būti svarstomi klausimai, siekiant išsiaiškinti, ar parlamentaras nėra baudžiamąja tvarka persekiojamas dėl savo politinių įsitikinimų, veiklos politinėje partijoje, ar dėl savo kaip Seimo nario vykdomos veiklos. Vienintelė teisinė priežastis, kodėl Seimas galėtų neleisti Seimo nario traukti baudžiamojon atsakomybėn – Seimo nario persekiojimas dėl politinės veiklos.. Kiti motyvai – negalimi.

Siūlytina Seimo statuto 23 str. papildyti nuostata, imperatyviai reglamentuojančia, kokius klausimus Seimo posėdyje, svarstant Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projektą, privalo Seimas *in corpore* išnagrinėti. Manytina, jog BPK specialiajame skyriuje, reglamentuojančiame baudžiamojo proceso ypatumus, kai traukiamas baudžiamojon

¹⁵⁷ Seimo nutarimo „Dėl Laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Vytenį Povilą Andriukaitį, Vytautą Kvietkauską ir Arvydą Vidžiūną ar kitaip suvaržyti jų laisvę“ projekto svarstymo, priėmimo stenograma (Seimo posėdis Nr.545, 2004-07-13). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=237780

¹⁵⁸ Seimo rezoliucijos „Dėl Seimo nario Petro Gražulio asmens neliečiamybės“ projekto Nr. XIP – 2520, Seimo rezoliucijos „Dėl Seimo nario Kazimiero Uokos asmens neliečiamybės“ projekto Nr. XIP- 2521 pateikimo ir priėmimo stenogramos (Seimo posėdis Nr.259, 2010-10-19). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=383816

¹⁵⁹ Seimo rezoliucijos „Dėl Seimo nario Aleksandro Sacharuko asmens neliečiamybės“ projekto Nr. XIP – 2201 pateikimo, svarstymo, priėmimo stenograma (Seimo posėdis Nr. 228, 2010-06-17). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=375706

atsakomybėn asmuo, turintis nacionalinį imunitetą, turėtų atsirasti nuostata, jog Seimo nariai neduoda sutikimo traukti Seimo, Vyriausybės narį, Konstitucinio Teismo ar kitų teismų teisėją baudžiamojon atsakomybėn, jei baudžiamasis persekiojimas susijęs su teisėta Seimo nario parlamentine ar Vyriausybės nario, Konstitucinio Teismo bei kitų pakopų teisėjo profesine veikla.¹⁶⁰

4.2 Seimo nario kadencijos pabaiga ir teisinės atsakomybės perspektyvos

Tiek baudžiamojo proceso moksle, tiek tarp praktikų diskutuojama, ar turėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn asmuo (buvęs Seimo narys) pasibaigus jo kaip Seimo nario kadencijai, jei Seimas *in corpore* neleido to asmens, išrinkto Seimo nariu, traukti baudžiamojon atsakomybėn. Vieni mokslininkai mano, jog pasibaigus Seimo nario kadencijai jis be Seimo sutikimo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn net už nusikalstamą veiklą, kurią jis padarė būdamas Seimo nariu. Kitų mokslininkų nuomone, Seimui nesutikus panaikinti Seimo nario imuniteto, jis turėtų gauti absoliučią neliečiamybę ir pasibaigus Seimo nario kadencijai, teisėsaugos institucijos negalėtų buvusio Seimo nario traukti baudžiamojon atsakomybėn, kadangi pagrindai ir motyvai, dėl kurių Seimo narys nebuvo baudžiamąja tvarka persekiojamas, nepakito.

Manytina, jog Seimo nariai galėtų įgyti absoliučią neliečiamybę, jeigu iš Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymų, Seimo narių anketų atsakymų, Seimo posėdžių stenogramų ir svarbiausia – realaus vyksmo¹⁶¹ būtų galima padaryti išvadą, jog Seimas neleido panaikinti Seimo narių imuniteto vadovaudamasis tuo, jog Seimo nariai persekiojami dėl jų kaip Seimo narių politinės veiklos, politinių įsitikinimų. Tačiau atliktas tyrimas suponuoja priešingą išvadą – Seimo nariams (žinoma, ne visiems), svarstant Seimo posėdyje Seimo nario imuniteto panaikinimo klausimą, dominuoja merkantiliški motyvai, kuomet vadovaujamosi asmeninėmis simpatijomis, atsižvelgiama į politinius partijų, frakcijų interesus ir panašiai. Esant tokiai situacijai pažeidžiami baudžiamojo proceso asmenų lygybės prieš įstatymą, įtvirtintą Konstitucijos 29 str., BPK 6 str. 2 d. ir 3 d. bei baudžiamojo persekiojimo privalomumo, kylančio iš BPK 1 str. ir 2 str. nuostatų aiškinimo, principai. Todėl teigtina, jog pasibaigus Seimo

¹⁶⁰ Panašus reglamentavimas yra įtvirtintas Rusijos baudžiamojo proceso kodekso 449 str. 4 d., kurioje nustatoma, jog rūmų nariai sutikimo gali neduoti tik tais atvejais, jei traukiamas baudžiamojon atsakomybėn rūmų narys dėl išsakytų kalbų ar minčių arba pozicijos balsuojant bei jei baudžiamasis persekiojimas susijęs su teisėta parlamentaro veikla.

Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodeksas.

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14163/preview>

¹⁶¹ Kaip buvo minėta, iš Seimo narių, dėl kurių Generalinis prokuroras kreipėsi į Seimą dėl imuniteto panaikinimo, tik 46, 15 % buvo leista traukti baudžiamojon atsakomybėn.

nario kadencijai, buvęs Seimo narys turėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendrąja tvarka. Tokia teisėsaugos institucijų pozicija galėtų turėti ir preventyvią reikšmę – tuo labiau, kad įsigaliojus BK 95 str. pataisoms, prailginančioms apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus, baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumas galėtų būti tas motyvas, kuris neleistų naudotis parlamentinio imuniteto institutu kaip įrankiu, padedančiu išvengti baudžiamosios atsakomybės. Pritartina Teisingumo instituto siūlymui BK papildyti nuostata, stabdančią baudžiamosios atsakomybės senaties eigą laikotarpiui, kuriam baudžiamasis persekiojimas buvo neįmanomas dėl asmens turimo teisinio imuniteto.¹⁶²

4.3 Seimo nario imuniteto perspektyvos parlamentinio imuniteto kilmės bei raidos tendencijų kontekste

Istoriškai būtinybė atriboti parlamentarą nuo „monarcho savivalės“ atsirado pirmiausiai valstybėje su seniausiu parlamentu – Didžiojoje Britanijoje, kurioje įstatymų leidėjas – visuomenės balsas, kalbantis už tautą ir turintis apsaugą nuo 17 amžiaus (prasidėjus karui tarp Anglijos karūnos ir Parlamento).¹⁶³ Pirmieji parlamentinio imuniteto pradmenys siejami su R. Strodu (16 a.), vėliau (17 a.) kovą dėl parlamentinio imuniteto pripažinimo pratęsė J. Eliotas, kuris buvo nuteistas Karališkojo Teismo už nusikaltimą – siūlymus, jog parlamentarai būtų nebaudžiami už kalbas, pasakytas Parlamente.¹⁶⁴ Nesikišimo į Parlamento veiklą reikalavimai buvo suformuluoti „Pasiūlymų pagrinduose, kuriuos pateikė armija“ (1647 m.). 1667 m. priimtas Parlamento sprendimas, kuriame buvo įtvirtinta, jog visi Parlamento nariai apsaugoti svarstant įstatymų projektus, pasisakant, kai kalbos susijusios su įstatymų priėmimu.¹⁶⁵

Jungtinių Amerikos Valstijų teisės moksle įstatymų leidėjo imunitetas („kalbų ir debatų laisvė“¹⁶⁶) (įtvirtintas JAV Konstitucijos 6 § 1 str.¹⁶⁷) pirmiausiai siejamas su valdžių padalijimo principu ir su tautos teise gauti teisingą informaciją apie įstatymų priėmimo procesą. 19 a. byloje *Coffin v. Coffin* imunitetas tapo ne tik tautos, ar Kongreso teisė, bet ir kiekvieno įstatymo leidėjo individuali teisė kaip prezumpcija, kad kongresmenas kalba atstovaudamas tautą.¹⁶⁸ JAV Aukščiausias Teismas 1972 m. byloje *Hitchinson v. Proxmire* nurodė, jog „kalbų ir debatų“

¹⁶² *Teisingumo institutas: Seimo mandatas negali tapti baudžiamosios atsakomybės išvengimo įrankiu.*

Prieiga internete: <http://teisingumoinstitutas.lt/?q=node/39>

¹⁶³ Кибалник, А. Г. *Иммуитеты в уголовном праве*. Ставропол. 1999, p. 28.

¹⁶⁴ Holdsworth, W. S. *A history of English Law*. Littlebrown, 1924, p. 97-98.

¹⁶⁵ Robertson, J. R. *The effect of consent decrees on local legislative immunity*. University of Chicago law review. Vol. 56, Chicago, 1989, p. 1127.

¹⁶⁶ Šiuolaikinėje konstitucinėje doktrinoje įvardinama kaip indėmnitetas.

¹⁶⁷ JAV Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1653/file/ceed890b3e729faadc2563d289d.htm/previe>

¹⁶⁸ [w](#)

Robertson, J. R. *supra note* 165, p. 1130 - 1131.

laisvė negina senatorių nuo baudžiamosios atsakomybės už šmeižimą visuomenės informavimo priemonėse. R. D. Batchelder mano, jog toks įstatymo leidėjo imuniteto apimties siaurinimas iššaukia negatyvų efektą vykdant savo oficialias pareigas. Imunitetas, pasak R. D. Batchelder, turėtų apimti bet kurią kongresmeno veiklą, o ne tik įstatymų leidybos procesą. Kai tik kongresmenas taps atsakingas už savo kalbas viešojoje erdvėje – jis nutils ir perkels savo debatus į Kongresą. Kongresmenų imunitetas – garantija, kad tauta žinos, kas iš tiesų vyksta Kongrese.¹⁶⁹

Profesorius A. Kibalnikas teigia, jog bendrosios teisės šalyse įstatymo leidėjo imuniteto turinį sudaro „kalbos ir debatų laisvė“, kurios paskirtis yra funkcinė – parlamentarų imunitetas galioja tik veiksmams, susijusiems su įstatymų leidyba.¹⁷⁰ Lyginant bendrosios teisės ir kontinentinės teisės šalių parlamentinio imuniteto kilmę ir raidą, pastebimi parlamentinio imuniteto turinio ir apimties skirtumai.

Pirmoji kontinentinės teisės tradicijos valstybė, įtvirtinusi parlamentarų imunitetą, buvo Prancūzija 1789 m. reglamentavusi „kalbų ir debatų laisvę“ (kuri susiformavo vadovaujantis angliška doktrina): „bet kuris asmuo, korporacija, tribunolas, teismas ar komisija, išdrįsusi per ar po sesijos persekioti (aut. baudžiamąja tvarka) už pasiūlymus, nuomonę ar kalbas, pasakytas posėdyje (...) laikomas kaltu padarius sunkų valstybinį nusikaltimą.“ Analogiška nuostata buvo įtvirtinta Prancūzijos 1791 m. Konstitucijoje.¹⁷¹

Kitokia parlamentinio imuniteto doktrina susiformavo Vokietijoje. 1849 m. Vokietijos Imperijos Konstitucijoje pirmą kartą Europoje buvo įtvirtintas draudimas traukti baudžiamojon atsakomybėn reichstago deputatą, išskyrus jei jis sulaikomas nusikaltimo padarymo vietoje (§ 117). Taigi, germaniškojoje tradicijoje imuniteto turinio apimtis išsiplėtė – imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos apėmė ne tik „kalbų ir debatų“ laisvę, būdingą bendrosios teisės tradicijai, bet ir reikalavimą, jog reichstago nariui padarius nusikalstamą veiką leidimą traukti baudžiamojon atsakomybėn turi duoti reichstago rūmai.¹⁷² Panašus reguliavimas, pasak A. Kibalniko, įsitvirtino ir praktiškai visose Europos valstybėse,¹⁷³ pavyzdžiui, Prancūzijos Konstitucijos 26 str. nurodoma, jog nei vienas parlamento narys „sesijos metu negali būti

¹⁶⁹ Batchelder, R. D. *Sunquist: a narrow reading of the doctrine of legislative immunity*. Cornell law review. New York, 1990, p.385-386.

¹⁷⁰ Кибалник, А. Г. *supra note* 163, p. 28.

¹⁷¹ *Конституции и законодательные акты буржуазных государств*. XIII-XIX в. в. Москва, 1957, p. 228, 260.

¹⁷² Dabartinės Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucijos 46 str. 2 d. reglamentuojama, jog „deputatas gali būti patrauktas atsakomybėn už baudžiamą veiką tik su Bundestago sutikimu, išskyrus kai asmuo sulaikomas nusikaltimo padarymo vietoje arba ne vėliau kaip kitą dieną.“ Bundestagas gali savo nuožiūra sustabdyti jau pradėtą baudžiamąjį deputato persekiojimą.

Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>

Vokietijos Baudžiamajame kodekse deputatų baudžiamajai atsakomybei skirti 36 ir 37 straipsniai. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁷³ Кибалник, А. Г. *Иммуниеты в уголовном праве*. Ставропол. 1999, p. 28.

persekiojamas (...) už nusikaltimus ar deliktus be rūmų, kuriems jis priklauso, leidimo, išskyrus jei jis sulaikomas nusikaltimo padarymo vietoje.“¹⁷⁴

Tačiau A. Kibalniko teigimu, paskutiniu metu parlamentinio imuniteto apimtis ir turinys kontinentinės teisės šalyse ėmė siaurėti. Kaip pavyzdį profesorius pateikia Švedijos Įstatymą „Dėl valdymo formos“, kuriame apskritai atsisakoma kontinentinei teisei būdingos parlamentinio imuniteto sampratos, 4 dalyje nurodant, jog imunitetas nuo persekiojimo galioja „už pasisakymus ir veiksmus vykdant savo pareigas“. Pažymėtina, jog toks imunitetas nėra absoliutus, nes baudžiamoji atsakomybė gali kilti net ir vykdant pareigas, jei sutikimą duoda Riksdagas.“¹⁷⁵ Profesoriaus A. Kibalniko nuomone, toks deputatinio imuniteto ribų siaurėjimas yra pateisinamas, kadangi ne paslaptis, kad nesvarbu, kokie yra pareiškimai ar deklaracijos, deputatų neliečiamybe dažnai naudojamosi kaip garantija, kad nereiks atsakyti už bet kokius savo nusikaltimus. Būtent todėl Europos valstybių įstatymų leidėjai grąžina imunitetui pirminę funkcinę paskirtį, susijusią tik su įstatymų leidžiamąja ir (arba) politine tautos išrinktųjų veikla. Vadinas, matyti bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijų niveliacijos tendencijos.¹⁷⁶

Pagal Austrijos federalinio konstitucinio įstatymo reglamentavimą (57 str.), nėra reikalaujama Nacionalinės Tarybos (*Nationalrat*) leidimo siekiant pradėti baudžiamąjį persekiojimą, jeigu „veika aiškiai nesusijusi su politine parlamentaro veikla“.¹⁷⁷

Rusijos Konstitucijos 98 str. įtvirtinta, jog „Federalinės Tarybos ir Dūmos nariai turi neliečiamybę visos kadencijos metu. Jie negali būti suimamai, areštuoti, negali būti padaryta krata, išskyrus kai asmuo sulaikomas nusikaltimo vietoje, taip pat negali būti asmuo apžiūrimas, išskyrus kai tai leidžia federalinis įstatymas siekiant užtikrinti kitų asmenų saugumą (1d.). Neliečiamybės panaikinimo klausimas sprendžiamas Rusijos Federacijos Generaliniam prokurorui kreipiantis į atitinkamus Federacinio susirinkimo rūmus (2 d.).“¹⁷⁸ Šis konstitucinis reglamentavimas buvo detalizuotas bei išplėstas federacinio įstatymo „Dėl Rusijos Federacijos Federacinės Tarybos ir Federacinio susirinkimo Dūmos deputatų statuso“¹⁷⁹ 18, 19, 20 straipsniuose. Rusijos Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 20 d. sprendime, pasisakydamas dėl federacinio įstatymo 18, 19 ir 20 straipsnių atitikties Rusijos Konstitucijai, imuniteto sampratą susiaurino: „savo prigimtimi parlamentinis imunitetas susijęs su deputato apsauga

¹⁷⁴ Prancūzijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8808/preview>

¹⁷⁵ Кибалник А. Г. *op. cit.*, p. 42.

¹⁷⁶ *Ibid.*, p. 43.

¹⁷⁷ Austrijos konstitucinis federalinis įstatymas. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>

¹⁷⁸ Rusijos Federacijos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/constitutions>

¹⁷⁹ Federacinis įstatymas „Dėl Rusijos Federacijos Federalinės Tarybos ir Federalinio susirinkimo Dūmos deputatų statuso. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vdoc.asp?kl=107>

vykdant jam savo parlamentinius įgaliojimus (realizuojant parlamentinius įgalinimus bei parlamentines pareigas). Jo negalima traukti baudžiamojon ir administracinėn atsakomybėn (...). Jeigu deputatas padarė pažeidimus, atsakomybė už kuriuos numatyta federaciniuose įstatymuose, baudžiamoji byla gali būti iškelta, tyrimas baudžiamojoje ar administracinėje byloje gali būti atliktas tik panaikinus deputato neliečiamybę. (...) parlamentaro neliečiamybė nereiškia jo atleidimo nuo atsakomybės, padarius teisės, tame tarpe baudžiamosios ar administracinės, pažeidimą *jeigu toks teisės pažeidimas nesusijęs su deputato veikla*. Platesnis neliečiamybės supratimas tokiais atvejais iškreiptų viešąjį – teisinį parlamentinio imuniteto pobūdį ir imunitetą paverstų asmenine privilegija, ir tai reikštų, viena vertus, nepagrįstą išimtį iš konstitucinio visų asmenų lygybės prieš įstatymą ir teismą principo, kita vertus – būtų pažeistos nukentėjusiųjų nuo nusikaltimo konstitucinės teisės. Todėl vadovaujantis Rusijos Federacijos Konstitucijos 98 str. gali būti pradėtas ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje ar tyrimas administracinėje byloje be atitinkamo Federacinio susirinkimo rūmų leidimo *iki sprendimo dėl bylos perdavimo į teismą priėmimo* (reglamentuojamo Rusijos BK, BPK ar Administracinių teisės pažeidimų kodekso). (...) *Be rūmų leidimo teisminis procesas negalimas.*¹⁸⁰

Tačiau šis Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo sprendimas kritikuojamas, pavyzdžiui, A. V. Malko ir S. J. Sumenkov pastebi, jog pirminėje tyrimo stadijoje, neatlikus pagrindinių tyrimo veiksmų, pakankamai sunku išspręsti klausimą yra ar nėra veika susijusi su deputato atliekamomis pareigomis.¹⁸¹ Konstitucinio Teismo sprendimui oponuoja ir I. L. Petruchin, kuris rašo, jog „nusikaltimų, susijusių su deputato pareigomis, praktiškai nebūna (nebent muštynės ir vienas kito įžeidimai Dūmoje). Antra – atsiranda galimybė prieš deputatą naudoti procesines prievartos priemones, nesusijusias su sulaikymu, areštu, asmens apžiūra. Iš dalies leidžiamos tokios procesinės prievartos priemonės kaip rašytinis pasižadėjimas neišvykti, atidavimas į psichiatrinės ekspertizės įstaigą, nuosavybės areštavimas ir kita. Praėję visus šiuos etapus, kažin ar deputatai galės sėkmingai vykdyti savo pareigas ir atrodyti padoriais žmonėmis rinkėjų akyse, net jeigu ir tyrimas baigtųsi baudžiamosios bylos nutraukimu.“¹⁸²

Parlamentarų imunitetas įtvirtintas ir kai kuriose buvusiose TSRS valstybių konstitucijose, pavyzdžiui, Armėnijos Konstitucijos 66 str.,¹⁸³ Ukrainos Konstitucijos 80 str.¹⁸⁴ Tačiau kai kuriose valstybėse susiaurinta imuniteto nuo baudžiamojon jurisdikcijos apimtis,

¹⁸⁰ Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 20 d. sprendimas Nr. 5-II/1996.

Prieiga internete : <http://www.ksrf.ru/Decision/Pages/default.aspx>

¹⁸¹ Малько, А. В., Суменков, С. Ю. *Правовой иммунитет теоретические и практические аспекты*. Журнал российского права. 2002, Nr. 2, p. 18.

¹⁸² Петрухин, И. Л. *Человек и власть (в сфере борьбы с преступностью)*. Москва, 1999, p. 340-341.

¹⁸³ Armėnijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete:

<http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14146/preview>

¹⁸⁴ Ukrainos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14425/preview>

paliekant neatsakingumą baudžiamąja tvarka tik už „balsavimus ir debatus“ Parlamente bei Konstitucijose įtvirtinamos procesines prievartos priemonės, kurių panaudojimui reikalingas Parlamento sutikimas, pavyzdžiui, Gruzijos Konstitucijos 52 str. (reikalingas Parlamento sutikimas dėl arešto, kratos, asmens apžiūros, išskyrus sulaikymą nusikaltimo padarymo vietoje),¹⁸⁵ Baltarusijos Konstitucijos 102 str. (be Parlamento sutikimo negalima areštuoti, kitaip suvaržyti laisvės, išskyrus valstybės išdavystę, kitą sunkų nusikaltimą bei sulaikymą nusikaltimo padarymo vietoje).¹⁸⁶

Įdomi situacija susiformavo Kirgizijoje, kurioje 1998 m. surengto referendumo rezultatų pagrindu šios šalies Konstitucijoje parlamentarų neliečiamybės institutas buvo panaikintas, tačiau 2010 m. birželio 27 d. referendumu priimtoje Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtinta jog parlamento (*Жогорку Кенеш*) nariai turi neliečiamybės teisę ir traukimui baudžiamojon atsakomybėn teismine tvarka reikalingas parlamento (*Жогорку Кенеш*) sutikimas, išskyrus kai padarytas labai sunkus nusikaltimas (56 str.).¹⁸⁷

Siūlymai siaurinti parlamentarų imuniteto apimtį ar net jo visai atsisakyti išreiškiami ne viename tiek Lietuvos (A. Nevera), tiek Rusijos mokslininkų (A. Kibalniko, A. Malko, S. Sumenkovo) darbe, pavyzdžiui, straipsnyje *Teisinis imunitetas: teoriniai ir praktiniai aspektai* siūloma pakeisti esančią dabartinę padėtį, kai deputatų rūmai turi teisę leisti arba neleisti bylą perduoti teismui. Autorių nuomone, „Valstybinė Dūma pasisavino teismo prerogatyvą – nustatyti kaltumą ar nekaltumą. Nes jeigu rūmai priima sprendimą neleisti perduoti bylos teismui nagrinėjimui, byla nutraukiama, deputatas, dėl kurio buvo iškelta baudžiamoji byla ir atliktas ikiteisminis tyrimas, paskelbiamas rūmų nekaltu. Visiškai netoleruotina, jog įstatymų leidžiamoji valdžia pakeičia teisminę valdžią.“¹⁸⁸

Lietuvos baudžiamojo proceso teisės moksle siūlymai siaurinti ar net atsisakyti imuniteto nuo baudžiamosios jurisdikcijos ryškiausiai ir radikaliausiai išplėtojami A. Neveros darbuose. Mokslininko opinija – parlamentarų, taip pat teisėjų bei į kitas aukštas pareigas kandidatuojančių asmenų imunitetas – „nemotyvuota neliečiamybė“, nes „stodamas valstybės tarnybon, gauna neturinčią pagrindo privilegiją, kuri suteikia jam galimybę būti pranašesniau už kitus Lietuvos piliečius. (...) parlamentaras turi būti saugomas tik dėl savo politinės veiklos, o neleisti jį patraukti baudžiamojon atsakomybėn galima tik tada, kai paaiškėja faktai, leidžiantys daryti pagrįstą prielaidą, jog parlamentaras persekiojamas dėl savo politinės veiklos ar įsitikinimų. Tai

¹⁸⁵ Gruzijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14148/preview>

¹⁸⁶ Baltarusijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14098/preview>

¹⁸⁷ Kirgizijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20].

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/constitutions>

¹⁸⁸ Малько, А. В., Суменков, С. Ю. *Правовой иммунитет теоретические и практические аспекты*. Журнал российского права. 2002, Nr. 2, p. 17.

būtų papildoma garantija, kuri saugotų Seimo narį nuo galimos teisėsaugos institucijų savivalės, kurios priežastis jo politinės pažiūros ar nepatinkanti parlamentinė veikla.” A. Nevera, vadovaudamasis kitų valstybių pagrindinių įstatymų analize bei aukščiau išsakytomis mintimis, siūlo – tam, kad „imunitetas netaptų priedanga nusikalstamai veikai, jis turi būti susiaurintas, o ateityje galbūt derėtų jo visiškai atsisakyti. Tuo tarpu jau šiandien gali būti svarstoma, ar atsisakyti Ministro Pirmininko ar ministrų teisinio imuniteto (Konstitucijos 100 str.).“¹⁸⁹

Atkreiptinas dėmesys, jog BPK 225 str. 1 d. *expressis verbis* įtvirtinta personalinio teisingumo taisyklė, reglamentuojanti, jog bylas, kuriose kaltinamieji nusikalstamos veikos padarymo metu buvo Respublikos Prezidentu, Seimo ar Vyriausybės nariais, Konstitucinio Teismo teisėjais, teisėjais ar prokurorais, nagrinėja apygardos teismas, o BPK 225 str. 2 d. imperatyviai nurodo, jog išvardintųjų subjektų bylas nagrinėja apygardos teismo trijų teisėjų kolegija.

Pabrėžtina, jog apygardos teisme nagrinėjamos baudžiamosios bylos tada, kai kaltinamieji ne ikiteisminio tyrimo metu ar bylos nagrinėjimo teisme metu buvo ar yra Respublikos Prezidentu, Seimo ar Vyriausybės nariais, Konstitucinio Teismo teisėjais, teisėjais ar prokurorais, o nusikalstamos veikos padarymo metu, nepriklausomai, kokia nusikalstama veika jie būtų kaltinami. Jeigu aukščiau nurodytas subjektas jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką padarė tuomet, kai tokių pareigų nėjo, jis gali būti teisiamas ir apylinkės teisme, net jeigu tokias pareigas eina bylos nagrinėjimo teisme metu.

Manytina, jog diskutuojant dėl parlamentarų (bei Vyriausybės narių, Konstitucinio Teismo teisėjų, teisėjų, prokurorų) imuniteto siaurinimo ar panaikinimo perspektyvų, svarbu atkreipti dėmesį į BPK 225 straipsnį. Siūlytina šį straipsnį papildyti nuostata, jog apygardos teismo trijų teisėjų kolegija nagrinėja bylas, kuriose kaltinamasis ikiteisminio tyrimo metu buvo ar nagrinėjimo teisme metu yra Seimo ar Vyriausybės nariais, Konstitucinio Teismo teisėjais, teisėjais ar prokurorais. Ši nuostata ir su ja susijusios pasekmės, *id est* 311 str. 1 d., Lietuvos apeliacinis teismas apeliacine tvarka nagrinėja pirmąją instancija apygardos teisme išnagrinėtas bylas, bei 374² str. 1 d. 3 p., žodinio proceso tvarka kasacinė byla nagrinėjama, kai bylą pirmosios instancijos tvarka nagrinėjo apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teismo trijų teisėjų kolegija, suteiktų daugiau garantijų Seimo nariams (taip pat kitiems išvardintiems aukščiau asmenims) vykdant funkcinis įpareigojimus bei galėtų būti vertintina kaip papildoma apsauga, nes, pirma, bylą išnagrinės kvalifikuoti teisėjai bei, antra, trijų teisėjų kolegija galėtų suponuoti didesnes galimybes priimti pagrįstą, teisėtą sprendimą, neįtakojamą suinteresuotų asmenų, kuriems Seimo nario vykdoma politinė veikla yra neparanki. Tačiau šia nuostata

¹⁸⁹ Nevera, A. *Baudžiamosios justicijos taikymo Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie pagal nacionalinius įstatymus naudojami imunitetu, problemos*. Jurisprudencija, 2006, (79), 87.

neišsprendžiamos ikiteisminio tyrimo metu kylančios problemos. Kaip jau buvo minėta, Seimo narys ypatingos apsaugos reikalingas jau ikiteisminio tyrimo metu. Panaikinus imunitetą, Seimo nariui galėtų būti taikomos tokios kardomosios priemonės kaip suėmimas, namų areštas be Seimo *in corpore* sutikimo, kurios neleistų jam vykdyti Konstitucijos suponuotas parlamentines pareigas bei įgyvendinti teises. Atkreiptinas dėmesys ir į psichologinį – socialinį aspektą – nuostata, įpareigojanti Generalinį prokurorą kreiptis į Seimą dėl Seimo nario imuniteto panaikinimo supponuoja detalesnį, kritiškesnį, atsakingesnį ikiteisminio tyrimo medžiagos, bylos aplinkybių įvertinimą, kadangi Generaliniam prokurorui teks atsakyti į Seimo narių klausimus, be to, kreipimąsi vertina ir visuomenė. Taigi, socialinis – psichologinis aspektas gali determinuoti tai, jog iš dalies gali būti išvengta situacijų, kuomet su Seimo nariu atliekami ikiteisminio tyrimo veiksmai, kai tam nėra pagrįstos būtinybės.

Sutiktina su Rusijos mokslininkų A. Malko, S. Sumenkovo, D. Kotkovo pozicija, jog dabartinėmis sąlygomis neturėtų būti atsisakoma parlamentarų imuniteto: „negalima deputato padaryti beginkliu. Tada jis negalės kovoti, pavyzdžiui, su korupcija, todėl kad tos kovos rezultatas gali būti toks, jog jis pats atsидurs už grotų (...).“¹⁹⁰

Manytina, jog parlamentinio imuniteto institutas turėtų būti detaliau reglamentuojamas bei siaurinamas, Seimo statute nurodant Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtį,¹⁹¹ aiškiai įvardinant, kokius klausimus sprendžia Seimas *in corpore*, posėdyje svarstant Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos priėmimą¹⁹² ir papildant Seimo statutą nuostata, suteikiančia galimybę Seimo nariui savanoriškai atsisakyti imuniteto, neprarandant Seimo nario mandato.

Detalesnio bei aiškesnio reglamentavimo siekio kontekste, siūlytina baudžiamąjį procesą, kai nacionalinį imunitetą turintis asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, *expressis verbis* įtvirtinti BPK normomis atskirame skyriuje (pavyzdžiui, baudžiamojo proceso ypatumai nacionalinį imunitetą turinčių asmenų bylose): šiame skyriuje galėtų būti įtvirtintos teisingumo taisyklės, procesinių prievartos priemonių skyrimo ir vykdymo ypatumai, aiškiai įvardinta, kada Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą dėl imuniteto panaikinimo, aptartas klausimas dėl traukimo baudžiamojon atsakomybėn, kai Seimas nedavė sutikimo, pasibaigus kadencijai ir kiti svarbūs nacionaliniam imunitetui klausimai.¹⁹³

¹⁹⁰ Котков, Д. *Зачем депутату иммунитет*. Труд, 2000, vasario 24.

¹⁹¹ Plačiau - 4.1.1 *Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis*.

¹⁹² Plačiau – 4.1.2 *Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos projekto pateikimas, svarstymas, priėmimas Seimo posėdyje*.

¹⁹³ Toks reglamentavimas pasirinktas Rusijos Federacijoje, kurios BPK 52 skyrius skirtas asmenims, turintiems nacionalinį imunitetą: 447 str. įtvirtintas subjektų, kurių atžvilgiu taikoma ypatinga baudžiamųjų bylų tvarka, sąrašas, 448 str. *expressis verbis* reglamentuojama baudžiamosios bylos iškelimo tvarka bei subjektai, kurie turi prerogatyvą spresti dėl imuniteto naikinimo (svarbus, autorės nuomone, 448 str. 4 d., kurioje įtvirtinta *explicitinė* nuostata, jog Federacinės Tarybos ar Valstybinės Dūmos nariai neduoda sutikimo, jei baudžiamoji byla iškeliamą dėl išsakytų minčių ar išreikštos pozicijos balsuojant rūmuose arba jei tai susiję su teisėta parlamentaro veikla), 449 str. sulaikymo ypatumai, 452 str. teisingumo taisyklės ir kt.

5. Privataus kaltinimo bylų proceso problematika parlamentinio imuniteto kontekste

Baudžiamojo proceso kodekse be bendrojo baudžiamojo proceso modelio yra nustatyti baudžiamojo proceso ypatumai: kai ikiteisminis tyrimas pradamas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą (baudžiamojo proceso teisės moksle vadinamas privačiai viešas procesas) (BPK 167 str.), kai taikomos priverčiamosios medicinos priemonės (BPK XXIX skyrius), kai nagrinėjamos bylos dėl juridinių asmenų padarytų nusikalstamų veikų (BPK XXVII skyrius), kai bylų procesas vyksta supaprastinta tvarka (BPK XXXI skyrius), kai bylų procesas vyksta kaltinamajam nedalyvaujant (BPK XXXII skyrius) bei privataus kaltinimo bylų procesas (BPK XXX skyrius).

BPK 407 str.¹⁹⁴ *expressis verbis* įtvirtina dėl kokių nusikalstamų veikų gali būti pradėtas privataus kaltinimo bylų procesas – šis sąrašas yra baigtinis, kitos nusikalstamos veikos negali būti pagrindu pradėti privataus kaltinimo bylų procesą. Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime pateikia tokią privataus kaltinimo proceso definiciją: „tai specifinis konfliktų sprendimo būdas, kai tam tikro konflikto juridizavimą ir asmens patraukimą baudžiamajon atsakomybėn lemia ne valstybės institucijų, bet nukentėjusiojo valia kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas, kad būtų pradėtas baudžiamasis procesas.“¹⁹⁵ Baudžiamojo proceso teisės moksle išskiriami tokie privataus kaltinimo bruožai: 1) procesas dėl nusikalstamų veikų, išvardintų BPK 407 str., pradamas tik tuo atveju, jeigu yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas; 2) šiose bylose ikiteisminis tyrimas neatliekamas, išskyrus atvejus, numatytus BPK 409 str.; 3) privataus kaltinimo bylose kaltinimą teisme palaiko nukentėjusysis arba jo teisėtas atstovas; 4) privataus kaltinimo bylose procesas nutraukiamas, jeigu nukentėjusysis susitaiko su kaltinamuoju.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Privataus kaltinimo nusikalstamos veikos: nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo (BK 139 str. 1 d.), fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas (BK 140 str. 1 d.), žmogaus veiksmų laisvės suvaržymas (BK 148 str.), seksualinis priekabiavimas (BK 153 str.), šmeižimas (BK 154 str.), įžeidimas (BK 155), neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas (BK 165 str.), neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ir panaudojimas (BK 168 str.), turto sunaikinimas ar sugadinimas (BK 187 str. 1 ir 3 d.), turto sunaikinimas ir sugadinimas dėl neatsargumo (BK 188 str.), mirusiojo atminimo paniekinimas (BK 313 str.).

¹⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, Nr. 7 – 254. (toliau išnašose Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas)

¹⁹⁶ Goda, G. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. II d. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 456.

Privataus kaltinimo institutas yra tradicinis baudžiamojo proceso institutas, turintis šimtameses tradicijas ir žinomas daugelyje Europos valstybių.¹⁹⁷ Kai kurios valstybės šio instituto atsisakė, pavyzdžiui, Olandija¹⁹⁸, tačiau kai kuriose valstybėse šis institutas gajus, pavyzdžiui, Rusijoje (BPK 20 str. 3 ir 4 d., 318 str.-323 str.¹⁹⁹), Vokietijoje (BPK 374 str. – 394 str.),²⁰⁰ Norvegijoje.²⁰¹

Išskirtini tokie pagrindiniai privataus kaltinimo bylų proceso ypatumai, kai nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas²⁰² arba nukentėjusysis yra Seimo narys (šie ypatumai tuo pačiu yra ir probleminiai, diskutuoti klausimai):

1. atsisakymas pradėti privataus kaltinimo bylų procesą (vadovaujantis 412¹ str. 1 d. ir BPK 3 str. 1 d. nuostatomis), kai nukentėjusiojo skunde ar jo teisėto atstovo pareiškimu nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra Seimo narys;

Pagal šiuo metu susiklosčiusią praktiką, Seimo nariai eliminuojami iš privataus kaltinimo bylų proceso subjektų – jie negali būti nei nukentėjusiais²⁰³, nei kaltinamaisiais. Ši situacija susiformavo dėl BPK 412¹ str. 1 d. nuostatos logiško, nuoseklaus aiškinimo bei taikymo – vadovaujantis BPK 3 str. 1 d. 3 p. ir Seimo statuto 23 str. bei baudžiamojo proceso pradžia siejant su Seimo leidimu panaikinti Seimo nario teisinį imunitetą – teisėjas privalo atsisakyti pradėti privataus kaltinimo bylų procesą²⁰⁴, o tai suponuoja *per se* situaciją, jog kai dėl

¹⁹⁷ Goda, G. et al. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 599.

¹⁹⁸ *Ibid.*, p. 599.

¹⁹⁹ Rusijos BPK 20 str. 1d. *expressis verbis* įtvirtintos trys baudžiamojo persekiojimo formos: vieša, pusiau vieša, privati. Privataus kaltinimo veikų (Rusijos BK 115, 116, 129, 130) procesą reglamentuoja BPK 318 – 323 str. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14163/preview>

²⁰⁰ Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas.

Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁰¹ Norvegijos BPK nenurodo jokių konkrečių veikų, tačiau baudžiamajame kodekse yra nemažai kriminalizuotų veikų, kurias įtvirtinančiuose straipsniuose pateikiamos tokios nuostatos: „valstybinis kaltinimas galimas tik nukentėjusiojo prašymu arba esant visuomeniniam interesui“, „valstybinis kaltinimas galimas tik nukentėjusiosios prašymu“ ar „valstybinis kaltinimas galimas tik esant visuomeniniam interesui“.

Norvegijos baudžiamasis kodeksas. [žiūrėta 2010- 07 – 05]

Prieiga internete:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1690/file/c428fe3723f10dcbcf983ed59145.htm/preview>

Norvegijos baudžiamojo proceso kodeksas. [žiūrėta 2010- 07 – 05]

Prieiga internete:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1691/file/f8e59d46fc7317027e907852976d.htm/preview>

²⁰² Šioje dalyje vartojamas terminas (įtvirtintas ir *expressis verbis* BPK nuostatose, reglamentuojančiose privataus kaltinimo bylų procesą, pavyzdžiui, BPK 413 str.) *nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo*, reiškiantis privataus kaltinimo bylų procesui būdingą laikiną subjektą, dalyvaujantį posėdyje iki taikinamojo posėdžio. Pagal BPK 22 str. ir 414 str. 3 d. toks asmuo tampa kaltinamuoju, kai teisėjas priima nutartį perduoti skundą nagrinėti teisiama jame posėdyje.

²⁰³ Žiūrėti 3 punktą.

²⁰⁴ Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2010 m. spalio 12 d. sprendime Nr. 18 P-12 nutarta iškelti Kauno apygardos teismo teisėjui G. V. drausmės bylą ir perduoti ją Teisėjų garbės teismui. Teisėjas G. V. 2010 m. kovo 24 d. privataus kaltinimo byloje išnagrinęs nukentėjusiojo A. U. skundą dėl Viliaus miesto 2 apylinkės teismo nutarties, kuria buvo atsisakyta priimti A. U. priešpriešinį skundą, jį patenkino. Komisija sprendime atkreipė dėmesį, jog teisėjas G. V., patenkindamas A. U. priešpriešinį skundą, nesvarstė dėl K. R., kaip Seimo nario, statuso. Sprendime rašoma, jog „nepaisant imperatyvių teisės normų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kad be Seimo

nusikalstamos veikos kaltinamas asmuo yra Seimo narys, - galimas tik bendras baudžiamojo proceso modelis, t. y. valstybinio kaltinimo procesas.

Nuosekliai vadovaujantis ankstesnėje dalyje išreikšta nuomone dėl traukimo baudžiamajon atsakomybėn termino bei siūlymu keisti BPK 3 str. 1 d. 3 p.²⁰⁵, manytina, jog privataus kaltinimo bylų procese apie traukimą baudžiamajon atsakomybėn galima kalbėti tik nuo to momento, kai teisėjas priima nutartį nukentėjusiojo skundą perduoti nagrinėti teisiamajame posėdyje (BPK 413 str. 5 d.). Iki to momento asmuo nėra nei įtariamasis BPK 21 str. prasme, nei juo labiau kaltinamasis (BPK 22 str.).

Kitas svarbus aspektas, oponuojant dabartinei praktikai, yra BPK *expressis verbis* įtvirtintas bei pakankamai išsamiai reglamentuotas taikinamasis posėdis²⁰⁶. Baudžiamojo proceso jurisprudencijoje privataus kaltinimo veikos vadinamos „virtuvinėmis“ bylomis, neretai vykstančiomis tarp bendradarbių, kaimynų, giminių dėl buitinės nesantaikos, asmeninių nesutarimų ir kitų panašių konfliktų.²⁰⁷ Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į šių veikų specifiką, reglamentuodamas privataus kaltinimo bylų procesą, daug dėmesio skyrė tam, jog būtų sudaryta galimybė atstatyti pusiausvyrą susitaikant arba atsisakant kaltinimo, pavyzdžiui, paminėti BPK 413 str. ir BPK 416 str. Pabrėžtina, jog valstybiniame kaltinime, tiek ikiteisminio tyrimo metu BPK 212 str. 5 p., tiek nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme BPK 235 str. 1 d., BPK 303 str. 4 d., taip pat galimas susitaikymas – jo pagrindai ir sąlygos reglamentuojamos BK 38 str. (*atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko*), tačiau skirtingai nuo BPK 413 str., šis susitaikymas yra sąlyginis, t. y. nustatomas vienerių metų bandomasis laikotarpis: esant BK 38 str. 3 d. numatytiems pagrindams teismas *gali* panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas, o kai yra BK 38 str. 4 d. numatytas pagrindas, tyčinio nusikaltimo padarymas, ankstesnis sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės *nustoja galioti* ir sprendžiama dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog BPK 413 str. nereikalaujama, skirtingai nei BK 38 str., nei, kad dėl nusikalstamos veikos kaltinamas asmuo prisipažintų kaltas, nei, kad būtų pagrindas manyti, jog kaltinamas asmuo nepadarys naujų nusikalstamų veikų ir, pagaliau, BPK 413 str. įtvirtinta kaip galima, bet neprivaloma, sutartis dėl

sutikimo Seimo narys negali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, A. U. priešpriešinis skundas dėl Seimo nario K. R. buvo priimtas. (...) teisėjas G. V. galimai pažeidė Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą Seimo nario imunitetą nuo baudžiamosios atsakomybės be Seimo sutikimo, ir nesant tai pateisinamų priežasčių, aiškiai aplaidžiai atliko teisėjo pareigas.“

²⁰⁵ Žiūrėti temą – 2. *Patraukimo baudžiamajon atsakomybėn samprata*.

²⁰⁶ Rusijos BPK privataus kaltinimo bylų procesas aiškiai ir labai imperatyviai susijęs su taikinamuoju posėdžiu. Net gi privataus kaltinimo bylų procesas įtvirtinamas skyriuje, reglamentuojančiame taikos teisėjo veiklos ypatumus (Rusijos BPK 318 – 323 str.).

²⁰⁷ Goda, G. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. II d. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 462.

žalos atlyginimo. Akivaizdu, jog toks susitaikymo būdas, numatytas BPK 413 str., yra daug palankesnis nei numatytasis BK 38 str. Taigi, Seimo narius eliminuojant iš privataus kaltinimo proceso subjektų, pažeidžiami ne tik jų teisėti lūkesčiai – sudaryti besąlyginę taikos sutartį, bet ir viešasis interesas, kadangi, kaip teigiama baudžiamojo proceso teisės moksle, „nuosprendis (autorės nuomone ir baudžiamasis procesas) turėtų kiek įmanoma *prisidėti prie teisinės santarvės atkūrimo visuomenėje*. Todėl proceso metu turėtų būti siekiama visiškai pašalinti nusikalstamos veikos materialius ir emocinius padarinius, atlyginti veika padarytą žalą.“²⁰⁸

Analizuojant šį probleminį klausimą parlamentinio imuniteto siaurinimo kontekste, svarstytinas klausimas, jog galbūt būtų pagrįstas toks reglamentavimas, kai Seimo nariai privataus kaltinimo bylų procese dalyvautų taip, kaip ir asmenys, neturintys imuniteto – į Seimą būtų galima kreiptis tik tuo atveju, jei reiktų suvaržyti Seimo nario fizinio judėjimo laisvę.²⁰⁹ Ši mintis grįstina tokiais argumentais: Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtinta valstybinio kaltinimo forma, *explicitinių* nuostatų, reglamentuojančių privataus kaltinimo bylų procesą, Konstitucijoje nėra. Tačiau kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, „bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad tam tikrais atvejais (atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes) ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas ir (arba) valstybinis kaltinimas teisme nebūtų palaikomas.“²¹⁰ Taigi, tęsiant toliau šią mintį, svarstytinas klausimas, kad galbūt Konstitucija nebūtų pažeista, jei privataus kaltinimo institutas pilna apimtimi, išskyrus terminą *kitaip suvaržyti laisvę*, būtų taikomas ir Seimo nariams kaip išimtis iš 62 str. 2 d. Juo labiau, kad nėra aišku, ką reiškia konstitucinė nuostata „tačiau už asmens įžeidimą ar šmeižimą jis gali būti traukiamas atsakomybėn *bendraja tvarka*“ (Konstitucijos 62 str. 3 d.): ar tai reiškia valstybinio kaltinimo procesą (ir atitinka Konstitucijos 62 str. 2 d.), ar tai reiškia privataus kaltinimo bylų procesą be jokių papildomų išimčių Seimo nariams.

Pabrėžtina, jog dėl kai kurių teisės pažeidimų, įvardintų ir kaip privataus kaltinimo veikos, galima ir civilinė, ir administracinė atsakomybė, pavyzdžiui, asmens garbė ir orumas gali būti ginami Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 str. nustatyta tvarka. Taigi, vadovaujantis tuo, jog baudžiamoji justicija – *ultima ratio*, ir tuo, jog pareiškėjas pats turės ginti pažeistas teises bei interesus, manytina, jog galbūt iš dalies sumažėtų situacijų, kai baudžiamojo persekiojimo instrumentu siekiama „auklėti“ ar atkeršyti Seimo nariui.

²⁰⁸ Goda, G. et al. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 17.

²⁰⁹ Apie terminą *Seimo nario fizinio judėjimo laisvė* plačiau temoje – 2. *Patraukimo baudžiamajon atsakomybėn samprata*.

²¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.

2. teisingumo, teismo sudėties (224 str. ar 225 str. 1 d., 2 d.) ir apylinkės teismo įgaliojimų problema, kai nukentėjusiojo skunde ar teisėto atstovo pareiškime nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas Seimo narys;

Kadangi šiuo metu baudžiamasis procesas dėl Seimo nario galimai padarytos privataus kaltinimo nusikalstamos veikos vyksta valstybinio kaltinimo tvarka, kuri determinuoja ir teisingumo bei teismo sudėties taisykles, ši problema yra labiau teorinio pobūdžio, darbo autorės nuomone, atsiskleidusi ryškiausiai Arūno Valinsko ir Aleksandro Sacharuko atveju.²¹¹ Apibendrinus Generalinės prokuratūros bei teismų procesinius dokumentus, išskirtinos dvi pozicijos: 1) kai privataus kaltinimo nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas Seimo narys, pareiškėjas turėtų kreiptis į apygardos teismą, kuriame šis skundas turėtų būti nagrinėjamas trijų teisėjų kolegijos. Jei pareiškimas ar skundas paduotas apylinkės teisme, vadovaujantis BPK 228 str. 3 d., apylinkės teismas, teisiamajame posėdyje nustatęs, kad byla teisinga apygardos teismui, visais atvejais ją perduoda pagal teisingumą. Taigi, apylinkės teismas negali priimti nutarties, kuria perduodamas skundas Generalinei prokuratūrai spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo;²¹² 2) 407 str. nenumato jokie draudimo kreiptis su skundu į apylinkės teismą privataus kaltinimo tvarka dėl galimai Seimo nario padarytos nusikalstamos veikos. Pareiškėjo kreipimasis – dar nėra byla, o juk 225 str. 2 ir 3 d. *expressis verbis* įtvirtintas terminas *baudžiamoji byla*. Vadinasi, apylinkės teismas gali priimti nutartį perduoti skundą Generalinei Prokuratūrai spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo.²¹³

Ši labiau teorinio pobūdžio problema gali tapti svarbi praktiniu aspektu, jei būtų pakeistas BPK 3 str. 1 d. 3 p. taip, kaip siūlo Generalinė prokuratūra – traukimą baudžiamojon atsakomybėn nesiejant su baudžiamąjo proceso pradžia ir manant (autorės pozicija), jog traukiamas baudžiamojon atsakomybėn Seimo narys yra nuo to momento, kai nutartimi perduodamas nukentėjusiojo skundas nagrinėti teisiamajame posėdyje. Manytina, jog interpretuojant 225 str. 2 ir 3 d. nuostatas svarbus ne lingvistinis, t. y. aiškinant teisės normą šiuo atveju nėra svarbiausias terminas *baudžiamoji byla*, bet teleologinis metodas – koku tikslu įstatymų leidėjas įtvirtino šią taisyklę. Šios nuostatos paskirtis – suteikti papildomas garantijas tam tikriems svarbias funkcijas valstybėje atliekantiems asmenims. Todėl pareiškėjas turėtų kreiptis į apygardos teismą ir būtent apygardos teismo trijų teisėjų kolegija vadovaudamasi BPK 409 str. galėtų spręsti dėl perėjimo iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą. Apylinkės

²¹¹ Arūnas Valinskas su skundu, kuriame išdėstyti kaltinimai Aleksandrui Sacharukui dėl žiniasklaidos priemonėje paskleistos tikrovės neatitinkančios, Arūno Valinsko požiūriu žeminančios informacijos, kreipėsi į Vilniaus 3 apylinkės teismą, kuris 2009 m. rugsėjo 1 d. nutartimi nutarė perduoti Generalinei prokuratūrai spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo. Ši nutartis 2009 rugsėjo 4 d. Generalinės prokuratūros buvo apskūsta, tačiau Vilniaus apygardos teismas 2009 rugsėjo 28 d. nutartimi prokuratūros skundą atmetė.

²¹² Generalinės prokuratūros 2009 m. rugsėjo 4 d. skundas Nr. 17.2 – 15245.

²¹³ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis.

teismas tokiu atveju galėtų tik perduoti bylą pagal teisingumą vadovaudamasis BPK 228 str. 3 d.

3. perėjimo iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą (BPK 409 str.) problema, kai nukentėjusysis yra Seimo narys arba kai nukentėjusiojo skunde ar teisėto atstovo pareiškime nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas Seimo narys.

BPK 409 str. 1 d. įtvirtinti pagrindai, dėl kurių gali keistis kaltinimo forma, t. y. pereinama iš privataus kaltinimo proceso į valstybinį kaltinimą: 1) BPK 407 str. nurodytos veikos turi visuomeninę reikšmę; 2) BPK 407 str. numatytomis veikomis žala padaroma asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų²¹⁴;

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog net požyminiams esant *conditio sine qua non*, kad privataus kaltinimo procesas transformuotųsi į valstybinio kaltinimo procesą, BPK nėra *explicitiškai* ir imperatyviai apibrėžiamas šių pagrindų turinys, todėl labai svarbūs šiuo aspektu tampa Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. bei 2006 m. birželio 15 d. nutarimai, kuriuose mėginta apibrėžti abu vertinamojo pobūdžio pagrindus. Atskleisdamas formuluotės „nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę“ turinį Konstitucinis Teismas nurodė, jog „ji yra sietina *ne su kuriuo nors vienu* nusikalstamos veikos požymiu ar keliais iš jų (pavyzdžiui, su nukentėjusiojo pareigomis ar socialiniu statusu, su nusikalstamos veikos sukeltu atgarsiu visuomenėje), bet su įvairiais nusikalstamos veikos požymiais ir įvairiomis jos padarymo aplinkybėmis. Sprendžiant ar nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, *kiekvienu atveju būtina įvertinti, kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai galėtų atsirasti, jeigu dėl šios veikos ir dėl kitų analogiškų veikų baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas*“²¹⁵ Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas šio požymio nesusiejo tik su vienu nusikalstamos veikos požymiu ar keliais iš jų, pavyzdžiui, su nukentėjusiojo pareigomis ar socialiniu statusu, su nusikalstamos veikos sukeltu atgarsiu visuomenėje – tai pavyzdiniai kriterijai, kurie, vadovaujantis Konstitucinio Teismo doktrina, neturėtų savaime lemti tai, kad būtų galima pereiti iš privataus kaltinimo proceso į valstybinį kaltinimą.

Konstitucinis Teismas, formuodamas požymio „dėl svarbių priežasčių negali ginti savo interesų“²¹⁶ sampratą, vartoja lingvistinį junginį „įvairios situacijos“, kurias vardijimo būdu mėgina sukonkretinti. Taigi, formuluotės, naudojamos BPK 409 str. 1 d. turinį, pagal Konstitucinio Teismo koncepciją, sudaro:

²¹⁴ Šis pagrindas atsirado 2003 m. birželio 19 d. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276, 407, 409 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą. Valstybės žinios, 2003, Nr. 68-3070;

²¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas

²¹⁶ Rusijos BPK 20 str. 4 d. taip pat numato panašų požymį, kai net esant privataus kaltinimo veikai tyrimą atlieka prokuroras ar prokuroro leidimu pareigūnas (в отношении лица, находящегося в зависимом состоянии или по иным причинам не способного самостоятельно воспользоваться принадлежащими ему правами). Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14163/preview>

1. situacijos, kai asmuo (pats ar per savo atstovą) apskritai negali išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus ir (arba) negali atlikti tam tikrų veiksmų, kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti (pavyzdžiui, dėl fizinės ar psichinės negalios, teisinio subjektiškumo nebuvimo);
2. situacijos, kai asmuo (pats ar per savo atstovą) nors ir gali išreikšti valią ginti savo teisėtus interesus ir gali atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti, tačiau šių veiksmų objektyviai negali pakakti, kad tie interesai būtų apginti (pavyzdžiui, dėl negalėjimo gauti reikalingą informaciją, neturėjimo teisės atlikti reikalingus proceso veiksmus)²¹⁷.

Vertinant Konstitucinio Teismo pateiktą sampratą, darytina išvada, jog suformuota pagrindų turinį atskleidžianti doktrina nėra pakankamai aiški, detali ir galinti formuoti vienodą, nuoseklią teisėsaugos institucijų (teismų ir prokuratūros) praktiką, kadangi dėmenys, sudarantys turinį, yra vertinamojo pobūdžio ir *per se* suponuoja teisėsaugos institucijoms diskreciją vertinti, ar, pavyzdžiui, galėtų atsirasti neigiami padariniai valstybei ir teisinei sistemai, jeigu dėl šios veikos baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas. Kaip teigia docentas Jaunius Gumbis, bendriausiu požiūriu teisinė diskrecija suprantama kaip erdvė laikantis teisės normų, kurioje teisės subjektai gali įgyvendinti pasirinkimą, suteiktą oficialiai ar pasirinktą.²¹⁸ Ten, kur egzistuoja diskrecija, yra tam tikra pasirinkimo laisvė, dėl kurios sprendimai darosi priklausomi nuo subjektyvių kriterijų, o tai daro juos sunkiai prognozuojamus.²¹⁹

Šią išvalgą patvirtina ir susiformavusi teismų praktika, susijusi su situacijomis, kai esant BPK 407 str. numatytoms veikoms kaltinamojo arba nukentėjusiojo teisinius statusus galėtų įgyti Seimo narys, vertinami kaip BPK 409 str. 1 d. įvardinami būtinieji pagrindai, kuriais remiantis teismai priima nutartis perduoti Generalinei Prokuratūrai spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo, pavyzdžiui, Arūnas Valinskas prieš Aleksandrą Sacharuką,²²⁰ Algirdas Paleckis prieš Andrių Kubilių,²²¹ Gintaras Songaila prieš Valdemarą Tamoševskį²²².

Apibendrinant bei susisteminant teismų pateiktus argumentus priimant nutartis perduoti Generalinei prokuratūrai spręsti klausimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, išskirtini šie teismų nuosekliai įvardinami sprendimų dėmenys:

²¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas;

²¹⁸ Gumbis, J., *Teisinė diskrecija: teorinis požiūris*. Teisė, 2004, Nr. 52, p. 50.

²¹⁹ *Ibid.*, p. 61.

²²⁰ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 1 nutartis; Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis Nr. 1S-758-190/2009;

²²¹ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. PK-1751-654/2009, Vilniaus apygardos teismo 2009 m. lapkričio 29 d. nutartis Nr. IS-988-92/2009;

²²² Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. gegužės 27 d. nutartis Nr. ITS-2004-566/2009, Vilniaus apygardos teismo 2009 m. birželio 23 d. nutartis

1. pareiškėjo ketinimas patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn už galimai jo padarytą nusikalstamą veiką, be abejonės, turi visuomeninę reikšmę ir gali sukelti rezonansą visuomenėje.
2. kadangi galimai padaręs nusikalstamą veiką asmuo yra Seimo narys, tai nukentėjusysis neturi galimybės tinkamai apginti savo pažeistą teisę, pasinaudojant privataus kaltinimo proceso galimybėmis.

Sekant Konstitucinio Teismo pateiktu „visuomeninės reikšmės“ požymio atskleidimu, akivaizdu, kad vien tik nukentėjusiojo ar asmens, galimai padariusio nusikalstamą veiką, pareigos, jo socialinis statusas negali lemti nusikalstamos veikos visuomeninio reikšmingumo. Vertinant nusikalstamą veiką, svarbu įsigilinti, ar veika sietina su galimais neigiamais padariniais visuomenei, valstybei ar teisinei sistemai, ar tik su galimais neigiamais padariniais konkretaus asmens, Seimo nario (viešojo asmens) garbei ir orumui, teisėms bei teisėtiems interesams. Manytina, jog teismai, inicijuodami perėjimą iš privataus kaltinimo į valstybinį, turėtų aiškiai nutartyse įvardinti, kokios neigiamos pasekmės gali kilti, jei nebus skundas perduotas prokuratūrai. Jeigu iš aplinkybių matyti, jog neigiamos pasekmės kils, turėtų būti pereinama iš privataus kaltinimo į valstybinį nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis, ar nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra ar nėra Seimo narys.

Galima sutikti su teismų argumentais, jog tuo atveju, kai nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas Seimo narys, pareiškėjas nuo tam tikro momento nebegali ginti savo pažeistų teisių – tai suponuoja dabartinis reglamentavimas. Tačiau, kaip buvo minėta, traukiamu baudžiamojon atsakomybėn asmuo laikytinas nuo to momento, kai nutartimi perduodamas nukentėjusiojo skundas nagrinėti teisiama jame posėdyje. Manytina, jog tik po taikomojo posėdžio teismas galėtų svarstyti dėl kaltinimo formos pakeitimo. Įgyvendinus anksčiau pateiktus siūlymus privataus kaltinimo bylų procesą padaryti išimtimi iš bendrojo nacionalinio imuniteto reglamentavimo, šis požymis *per se* nebebūtų taikomas tais atvejais, kai traukiamas baudžiamojon atsakomybėn Seimo narys.

Apibendrinat darytina išvada, jog privataus kaltinimo bylų institutas nėra pakankamai detalai ir aiškiai reglamentuotas, kai Seimo narys kaltinamas privataus kaltinimo nusikalstamos veikos padarymu. Toks reglamentavimas determinavo teismų ir prokuratūros konfrontaciją ir kai kuriais atvejais lėmė ilgą procesą, pavyzdžiui, Gintaro Songailos prieš Valdemarą Tomaševskį byloje institucijų „susirašinėjimas“ truko apie metus. Gintaro Songailos pareiškimas paduotas 2008 m. gruodžio 3 d., o ikiteisminį tyrimą nuspręsta pradėti 2009 m. lapkričio 16 d. Kaip pažymėjo Gintaras Goda, „optimaliais laikytini tokie proceso formos reikalavimai, kurie padeda greitai fizinėmis ir intelektinėmis sąnaudomis pasiekti būtinų

rezultatų²²³. Optimaliausi formos reikalavimai pirmiausiai reiškia aiškumą, kokia procesine forma turėtų vykti procesas, todėl siūlytina įstatymų leidėjui *expressis verbis* BPK normose, reglamentuojančiose privataus kaltinimo bylų procesą, įtvirtinti, kokia tvarka Seimo nariai (taip pat kiti subjektai, turintys nacionalinį imunitetą) traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Kaip jau buvo minėta, svarstytinas klausimas dėl Seimo narių (taip pat kitų subjektų, turinčių nacionalinį imunitetą) traukimo baudžiamojon atsakomybėn bendraja tvarka, įtvirtinant BPK 407 str. 2 d. *explicitines* nuostatas, jog kai dėl nusikalstamos veikos, numatytos šio Kodekso 407 straipsnio 1 dalyje, kaltinamas asmuo yra Seimo ar Vyriausybės narys, Konstitucinio Teismo teisėjas, teisėjas ir prokuroras, procesas vyksta vadovaujantis šio Kodekso XXX skyriaus nuostatomis, išskyrus procesinių prievartos priemonių: suėmimo, namų arešto, sulaikymo, atvedinimo, atidavimo į sveikatos priežiūros įstaigą, arešto bei laisvės atėmimo ir arešto bausmių skyrimą. Nurodytos procesinės prievartos priemonės bei arešto ir laisvės atėmimo bausmės skiriamos tik esant kompetentingos institucijos leidimui. Manytina, jog tokia tvarka galėtų didinti „teisingumo mašinos apsisukimus“²²⁴.

²²³ Goda, G., *Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos*. Teisė, 2007, Nr. 65, p. 52.

²²⁴ Kazlauskas, M., Goda, G., *Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamojo proceso teisėje*. Teisė, 1995, Nr. 27, p. 22 – 23.

IŠVADOS

1. *Imunitetas* – ypatingų taisyklių, įvardintų specialiose teisės normose ir skirtų svarbias funkcijas atliekančių asmenų įgaliojimų vykdymo užtikrinimui, visuma, reguliuojanti skirtingą nei įprastai baudžiamosios atsakomybės atsiradimą.
2. Sąvokos *imunitetas* ir *neliečiamumas (neliečiamybė)* nėra tapačios, jų jurisprudencinėje leksikoje negalima vartoti kaip sinonimų. Imunitetas yra asmens neliečiamumo teisės įgyvendinimo įrankis ir garantija, taigi sąvoka *imunitetas* yra sąvokos *neliečiamumas (neliečiamybė)* vienas iš turinio elementų.
3. *Imunitetas* ir *indemnitetas* yra skirtingi institutai: Seimo nario bei Konstitucinio Teismo teisėjo *imunitetą* sudaro draudimas be Seimo sutikimo traukti Seimo narį (Konstitucinio Teismo teisėją) baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę (Konstitucijos 62 str. 2 d.), o draudimas persekioti Seimo narį (Konstitucinio Teismo teisėją) už kalbas ir balsavimus Seime (Konstituciniame Teisme) (Konstitucijos 62 str. 3 d.) sudaro kitos jurisprudencijos kategorijos – *indemnitetą* – turinį.
4. Skirstymas į nacionalinį ir tarptautinį imunitetą, kriterijumi pasirenkant teisės normų šaltinį, nepriklausomai nuo to, jog yra įsitvirtinęs Lietuvos jurisprudencijoje, neatitinka dabartinio reglamentavimo bei neatsako į klausimą, kuriai imuniteto rūšiai priskirtini Europos Parlamento nariai bei kandidatai į Europos Parlamento narius. Siūlytina klasifikacijos kriterijumi pasirinkti ne teisės normų šaltinį, bet subjektus – t. y. skirstyti pagal tai, kam atstovauja subjektas. Šis kriterijus leistų Europos Parlamento narius bei kandidatus į Europos Parlamento narius priskirti subjektams, turintiems nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos.
5. Vadovaujantis lingvistiniu teisės normos aiškinimo metodu, turėtų būti skiriami du terminai: patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Traukiamas baudžiamojon atsakomybėn – reiškia procesą, vyksmą, atliekamą su asmeniu, o patrauktas baudžiamojon atsakomybėn – proceso rezultata. Terminas traukiamas baudžiamojon atsakomybėn turėtų būti siejamas su įtariamojo atsiradimu procese. Patrauktu baudžiamojon atsakomybėn asmuo turėtų būti laikomas nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo.
6. Konstitucijoje tiesiogiai neįtvirtintų subjektų plėtimo specialiais įstatymais problema sprendtina išskiriant materialųjį ir procesinį kriterijus: materialiuoju kriterijumi gali būti Konstitucijoje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Siekdama šių tikslų valstybė turi saugoti bei ginti žmogaus teises bei laisves, įsteigdama tam atitinkamas institucijas. Tam, kad šių institucijų veikla būtų efektyvi,

apsaugota nuo politinio įsikišimo ar kitų įtakų įstatymų leidėjas gali nustatyti specialias garantijas institucijose dirbantiems pareigūnams bei specialią traukimo baudžiamojon atsakomybėn tvarką. Procesiniu (procedūriniu) kriterijumi gali būti imuniteto panaikinimo tvarka – jeigu panaikinant imunitetą nesukuriama situacija, jog jis iš viso negali būti panaikinamas arba panaikinimo procedūra yra sudėtinga, manytina, jog toks reglamentavimas neprieštarauja Konstitucijai.

7. Išanalizavus ir susisteminius Lietuvos Respublikos Seimo elektroniniame tinklalapyje esančius duomenis, susijusius su asmenimis, dėl kurių kreiptasi siekiant juos traukti baudžiamojon atsakomybėn, gauta išvada, jog į Lietuvos Respublikos Seimą Generalinis prokuroras kreipėsi dėl 9 teisėjų ir 13 Seimo narių. Lietuvos Respublikos Seimas leido traukti baudžiamojon atsakomybėn 8 teisėjus ir 6 Seimo narius, taigi procentinė išraiška būtų tokia: leista traukti baudžiamojon atsakomybėn 88,88 % teisėjų ir 46,15 % Seimo narių. Iš pateiktų statistinių duomenų matyti, jog aktualiausia problema yra susijusi su Seimo narių traukimu baudžiamojon atsakomybėn, kai Seimas neduoda leidimo panaikinti Seimo nario imunitetą.
8. Seimo narys, pasibaigus kadencijai, turėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn bendraja tvarka ir už nusikalstamą veiką, kurią jis padarė būdamas Seimo nariu, nepriklausomai nuo to, jog Seimas nedavė sutikimo panaikinti imunitetą.
9. Išanalizavus privataus kaltinimo bylas, kai nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas arba nukentėjęs yra Seimo narys, išskirtini tokie pagrindiniai privataus kaltinimo bylų proceso probleminiai klausimai: 1) atsisakymas pradėti privataus kaltinimo bylų procesą (vadovaujantis 412¹ str. 1 d. ir BPK 3 str. 1 d. nuostatomis); 2) teisingumo, teismo sudėties (224 str. ar 225 str. 1 d., 2 d.) bei apylinkės teismo įgaliojimų problema; 3) perėjimo iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą ypatumai (BPK 409 str.).
10. Dabartinėmis sąlygomis neturėtų būti atsisakoma Seimo nario imuniteto, tačiau parlamentinio imuniteto institutas turėtų būti detaliau reglamentuojamas bei siaurinamas, nurodant Seimo statute Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtį, aiškiai įvardinant, kokius klausimus sprendžia Seimas, posėdyje svarstant Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliucijos priėmimą ir papildant Seimo statutą nuostata, suteikiančia galimybę Seimo nariui savanoriškai atsisakyti imuniteto, neprarandant Seimo nario mandato.

PASIŪLYMAI

1. Kadangi terminas traukimas baudžiamojon atsakomybèn nėra susijęs su baudžiamojo proceso pradžia, siūlytina keisti BPK 3 str. 1 d. 3 p., paliekant teiginį, kad baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, o antrąją šio punkto dalį panaikinant. Įvestina nauja nuostata, kuri numatytų, jog baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu nėra gautas kompetentingos institucijos leidimas traukti baudžiamojon atsakomybèn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas (ne apskritai nėra reikiamo leidimo, kaip dabar numato BPK 3 str. 1 d. 3 p., o tada, kai jis po kreipimosi į kompetentingą instituciją nebuvo gautas). Taip pat manytina, jog būtų tikslinga BPK 21 str. įtvirtinti nuostatą, jog prieš asmeniui, turinčiam nacionalinį imunitetą, tampant įtariamuoju, būtinas kompetentingos institucijos leidimas, išskyrus sulaikymą nusikalstamos veikos darymo metu (*in flagranti*).
2. Siūlytina Seimo statutą papildyti nauja – supaprastinta procedūra, kai po Generalinio prokuroro kreipimosi į Seimą, paties Seimo nario prašymu, neatsisakant Seimo nario mandato, būtų sudaryta galimybė Seimo narį traukti baudžiamojon atsakomybèn. Tokiu atveju Laikinoji tyrimo komisija nebūtų sudaryta ir jau po pertraukos būtų galima priimti sprendimą panaikinti Seimo nario imunitetą
3. Seimo statuto 23 str. 2 d. pildytinas nuostata, įtvirtinančia Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtį, kai komisija nagrinėja parlamentaro teisinio imuniteto panaikinimo klausimą. Taip pat Seimo statuto 23 str. turėtų atsirasti imperatyvios nuostatos, reglamentuojančios Seimo laikinosios tyrimo komisijos pažymoms keliamus formas ir turinio reikalavimus, pavyzdžiui, pažymoje turi atsispindėti, ar komisijos nuomone yra ar nėra Seimo narys persekiojamas dėl jo, kaip Seimo nario politinės veiklos ir turi būti pateikiami šią išvadą pagrindžiantys argumentai.
4. Seimo statute turėtų atsirasti nuostata, įtvirtinanti, jog Seimo nariai gali neduoti sutikimo traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybèn tik tais atvejais, kai Seimo narys baudžiamąja tvarka persekiojamas dėl politinių įsitikinimų, veiklos politinėje partijoje ar dėl savo kaip Seimo nario vykdomos veiklos.
5. Privataus kaltinimo bylų institutas nėra pakankamai detalai ir aiškiai reglamentuotas, kai Seimo narys kaltinamas privataus kaltinimo nusikalstamos veikos padarymu. Toks reglamentavimas determinavo teismų ir Generalinės prokuratūros konfrontaciją ir kai

kuriais atvejais lėmė ilgą procesą. Siūlytina įstatymų leidėjui BPK normose, reglamentuojančiose privataus kaltinimo bylų procesą nurodyti, kokia tvarka Seimo nariai bei kiti subjektai, turintys nacionalinį imunitetą, traukiami baudžiamojon atsakomybėn privataus kaltinimo bylų procese. Taip pat svarstytinas klausimas dėl Seimo narių bei kitų subjektų, turinčių nacionalinį imunitetą, traukimo baudžiamojon atsakomybėn bendraja tvarka, įtvirtinant BPK 407 str. 2 d. *explicitines* nuostatas, jog kai dėl nusikalstamos veikos, numatytos šio Kodekso 407 straipsnio 1 dalyje, kaltinamas asmuo yra Seimo ar Vyriausybės narys, Konstitucinio Teismo teisėjas, teisėjas ir prokuroras, procesas vyksta vadovaujantis šio Kodekso XXX skyriaus nuostatomis, išskyrus procesinių prievartos priemonių: suėmimo, namų arešto, sulaikymo, atvedinimo, atidavimo į sveikatos priežiūros įstaigą, arešto ir laisvės atėmimo bei arešto bausmių skyrimą. Nurodytos procesinės prievartos priemonės bei arešto ir laisvės atėmimo bausmės skiriamos tik esant kompetentingos institucijos leidimui.

6. Siūlytina BPK 225 straipsnį papildyti nuostata, jog apygardos teismo trijų teisėjų kolegija nagrinėja bylas, kuriose kaltinamasis ikiteisminio tyrimo metu buvo ar nagrinėjimo teisme metu yra Seimo ar Vyriausybės nariais, Konstitucinio Teismo teisėjais, teisėjais ar prokurorais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987; 2000, Nr. 96-3016.
2. Konvencija dėl Jungtinių Tautų Organizacijos privilegijų ir imunitetų, Valstybės žinios. 1993, Nr. 83-2457.
3. Vienos konvencija dėl diplomatinėsių santykių, Valstybės žinios, 1999, Nr. 83-2455.
4. Vienos konvencija dėl konsulinių santykių, Valstybės žinios. 1995, Nr. 43-1047.
5. Protokolas dėl Europos Sąjungos privilegijų ir imunitetų. Prieiga internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0261:0266:LT:PDF>
6. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
9. Lietuvos Respublikos Advokatūros įstatymas, Valstybės žinios, 2004, Nr. 50 – 1632.
10. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsienio valstybių diplomatinėsių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso“, Valstybės žinios. 1991, Nr. 29-791, 2004, Nr. 156-5691.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas, Valstybės žinios, 1996, Nr. 73-1749, 2003, Nr. 108-4815, 2008, Nr. 81-3187.
12. Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikoje išrinktų Europos Parlamento narių statuso ir darbo sąlygų įstatymas, Valstybės žinios, 2004, Nr. 32-1009.
13. Lietuvos Respublikos Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas, Valstybės žinios, 2003, Nr. 115-5192.
14. Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas, Valstybės žinios, 1993, Nr. 135 – 5234.
15. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 17 – 649.
16. Lietuvos Respublikos Prokuratūros įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. 81 – 1514, 1997, Nr. 23 – 543, 1998, Nr. 114 – 3187, 2000, Nr. 103 – 3259, 2001, Nr., 64 – 2328, 2002, Nr. 49 – 1886.
17. Lietuvos Respublikos Seimo Statutas, Valstybės žinios, 1999, Nr. 5-97.
18. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 59 – 1760.
19. Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymas, Valstybės žinios, 1999, 33-943

20. Lietuvos Respublikos Savivaldybių Tarybų rinkimų įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. 53 – 996, 2010, Nr. 86-996.
21. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 41 – 1162.
22. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento statutas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 73 – 3101.
23. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 17 – 649.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas, Valstybės žinios, 1998, Nr. 41 – 1131.
25. Lietuvos Respublikos Žvalgybos įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr.64-1931.
26. Armėnijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14146/preview>
27. Austrijos konstitucinis federalinis įstatymas. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>
28. Baltarusijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14098/preview>
29. Gruzijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14148/preview>
30. Jungtinių Amerikos Valstijų Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1653/file/ceed890b3e729fad2563d289d.htm/preview>
31. Kirgizijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/constitutions>
32. Norvegijos baudžiamasis kodeksas. [žiūrėta 2010-07-05]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1690/file/c428fe3723f10dcbcf983ed59145.htm/preview>
33. Norvegijos baudžiamojo proceso kodeksas. [žiūrėta 2010-07-05]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1691/file/f8e59d46fc7317027e907852976d.htm/preview>
34. Prancūzijos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8808/preview>
35. Rusijos Federacijos Konstitucija. [žiūrėta 2010-09-20]. Prieiga internete : <http://www.legislationline.org/ru/documents/section/constitutions>
36. Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14163/preview>

37. Rusijos Federacijos Federalinis įstatymas „Dėl Rusijos Federacijos Federalinės Tarybos ir Federalinio susirinkimo Dūmos deputatų statuso.“ [žiūrėta 2010-09-20]. Prieiga internete: <http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vdoc.asp?kl=107>
38. Ukrainos Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14425/preview>
39. Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucija. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>
40. Vokietijos Baudžiamasis kodeksas. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
41. Vokietijos Baudžiamojo proceso kodeksas. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga internete: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

II. Konstitucinio Teismo sprendimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, Valstybės žinios, 1999, Nr. 42-1345.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas “Dėl operatyvinės veiklos”, Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1105.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų 4 straipsnis (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 1 dalies 1, 2, 3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2003 metų gruodžio 2 dienos nutarimas Nr. IX-1868 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 3 bei 8 straipsniams“, Valstybės žinios, 2004, Nr. 81-2903.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Valstybės žinios, 2004, Nr. 105-3894.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m.

- rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Valstybės žinios, Nr. 7 – 254.
6. Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvada “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, Valstybės žinios, 2010, Nr. 128-6545.

III. Specialioji literatūra

1. Abromavičius, A. et al. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1998.
2. Агаев, Ф. А., Галузо В. Н. *Иммуитеты в российском уголовном процессе*. Москва, 1998.
3. Ancelis, P. *Baudžiamojo proceso vystymosi tendencijos po 2003 m. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo*. Jurisprudencija. 2008, 6 (108).
4. Batchelder, R. D. *Sunquist: a narrow reading of the doctrine of legislative immunity*, Cornell law review. New York, 1990.
5. Bieliūnas, E. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Teisė. 2009, 71.
6. Birmontienė T. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius, 2002.
7. Бородин, С. В. *Учебник уголовного права : общая часть*. Москва: Спартак, 1996.
8. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius: Mintis, 1972.
9. Даев, В. Г. *Иммуитеты в уголовно - процессуальной деятельности*. Правоведение. 1992, Nr. 3.
10. Drakšas, R. *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Vilnius: Justitia, 2008.
11. *Encyclopedia Americana*. Danbury, 1987.
12. *The New Encyclopedia Britanica*. Chicago, 1988.
13. *Europos sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2007.
14. Goda, G. et al. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
15. Goda, G. et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. II d., Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

16. Goda, G., *Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos*. Teisė, 2007, Nr. 65.
17. Gumbis, J., *Teisinė diskrecija: teorinis požiūris*. Teisė, 2004, Nr. 52.
18. Gumbis, J., *Teisinė diskrecija: socialinis požiūris*. Teisė, 2004, Nr. 52.
19. Holdsworth, W. S. *A history of English Law*. Littlebrown, 1924.
20. Juridinis žodynas *Academic* rusų kalba. [žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga internete: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/15050>
21. Jovaišas, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. I dalis. [atsakingas redaktorius K. Jovaišas]. Vilnius, 2000.
22. Jovaišas, K. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. II dalis. [atsakingas redaktorius K. Jovaišas]. Vilnius, 2002.
23. Kazlauskas, M., Goda, G., *Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamojo proceso teisėje*. Teisė, 1995, Nr. 27.
24. Кибалник, А. Г. *Иммунитеты в уголовном праве*. Ставропол. 1999.
25. *Конституции и законодательные акты буржуазных государств*. XIII-XIX в. . Масква, 1957.
26. Котков, Д. *Зачем депутату иммунитет*. Труд, 2000, vasario 24.
27. Лейкина, Н. С. *Личность преступника и уголовная ответственность*. Ленинград: ЛГУ, 1968.
28. Малько, А. В., Суменков, С. Ю. *Правовой иммунитет теоретические и практические аспекты*. Журнал российского права. 2002, Nr. 2.
29. Merkevičius, R. *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2008.
30. Nevera, A. *Baudžiamosios jurisdikcijos taikymo Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie pagal nacionalinius įstatymus naudojami imunitetu, problemos*. Jurisprudencija, 2006, Nr.79.
31. Petrauskas, Z., Žalimas, D., Žaltauskaitė – Žalimienė, S., *Diplomatinė teisė*. Vilnius, 2003.
32. Петрухин, И. Л., *Человек и власть в сфере борьбы с преступностью*. Масква, 1999.
33. Robertson, J. R. *The effect of consent decrees on local legislative immunity*, University of Chicago law review. Vol. 56, Chicago, 1989.
34. Рощин, В. А. *За рамками правового поля Что показал анализ Федерального закона О статусе членов Совета Федерации и статусе депутатов Государственной Думы Федерального Собрания РФ*. Журнал российского права. 2000. Nr. 4.

35. Руднев, В. И. *Имунитеты от уголовно преследования*. Журнал российского права, 1998.
36. Sauliūnas, D. *Audriaus Butkevičiaus fenomenas, arba ar gali parlamentas nuspręsti kitaip negu teismas?*, Justitia. 1999, Nr. 3.
37. Sinkevičius, V. *Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos*. Socialinių mokslų studijos, 2009, Nr. 1(1).
38. Сопельцева, Н. С *Ронятие правовова имунитета в Российской законодательстве*. [žiūrėta 2010-07-20]. Prieiga internete: http://www.lib.csu.ru/vch/9/2003_02/004.pdf
39. Šileikis, E. *Seimo nario teisinė padėtis*. Vilnius, 1996.
40. Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
41. Терехин, В. А. *Судейская дисциплина и ответственность гарантия прав и свобод граждаи*. Журнал российского права. 2001. Nr. 8.
42. Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007.
43. Валерьевич, А. В., *Имунитет и индемнитет депутатов Государственной Думы Федерального собрания Российской Федерации в современной России: проблемы теории и практики*, Санкт-Петербург, 2006. Prieiga internete: http://www.dissland.com/catalog/immunitet_i_indemnitet_deputatov_gosudarstvennoy_dumi_federalnogo_sobraniya_rossiyskoy_federatsii_v_.html
44. Varaška, M., Butvilavičius, D., *Parlamento nario indemnitetas: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Jurisprudencija. 2005, Nr. 64 (56).
45. Журавлев, М. К вопросу о правовом имунитете членов Совета Федерации и депутатов Государственной Думы Федералного Собрания РФ. Угальовное право. 2000, Nr. 1.

IV. Kiti šaltiniai

1. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimų. Lietuvos Respublikos Seime įregistruota 2010–02–05. Registracijos numeris: g–2010-1993.
2. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2008 m. gruodžio 16 d. nutarimas „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“.
3. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. vasario 6 d. nutarimas „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“.
4. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. balandžio 9 d. nutarimas „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“.

5. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. liepos 30 d. nutarimas „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“.
6. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. rugsėjo 14 d. nutarimas „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“.
7. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. spalio 27 d. nutarimas „Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą“.
8. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. lapkričio 16 d. nutarimas „Pradėti ikiteisminį tyrimą“.
9. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. birželio 8 d. skundas „Dėl ikiteisminio tyrimo teisėjos nutarties panaikinimo“ Nr. 17.2-10330.
10. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. rugsėjo 4 d. skundas „Dėl neteisėtos ir nepagrįstos nutarties“ Nr. 17.2-15245.
11. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2009 m. spalio 12 d. skundas „Dėl Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009-10-01 nutarties panaikinimo“ Nr. 17.2-17328.
12. Lietuvos Respublikos Seimo 1998 spalio 6 d. nutarimas „Dėl Seimo narių grupės 1998 m. rugsėjo 28 d. teikimo „Dėl apkaltos proceso Seimo nariui Audriui Butkevičiui inicijavimo“. Prieiga internete:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=65073
13. Lietuvos Respublikos Seimo 1999 birželio 15 d. protokolas. Prieiga internete:
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=82299
14. Lietuvos Respublikos Seimo Etikos ir procedūrų komisijos 2010 rugsėjo 15 sprendimas „Dėl Seimo tyrimo komisijos sudarymo procedūros. [Žiūrėta 2010-09-15] Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4463&p_d=102007&p_k=1
15. Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2006 m. birželio 22 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Gintautą Mikolaitį.“
16. Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2008 m. birželio 26 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Viktorą Muntianą“.
17. Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2008 m. gruodžio 3 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį R. Žilinską“.
18. Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2008 m. gruodžio 3 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius V. Gapšį ir V. Uspaskichą“.
19. Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos 2010 m. spalio 14 d. pažyma „Dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką“.

20. Laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Joną Ramoną ir kitaip suvaržyti jo laisvę narės Danutės Bekintienės atskiroji nuomonė. Prieiga internete: <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0144188.doc>
21. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Vytenį Povilą Andriukaitį, Vytautą Kvietkauską ir Arvydą Vidžiūną ar kitaip suvaržyti jų laisvę“ projekto svarstymo, priėmimo stenograma (Seimo posėdis Nr.545, 2004-07-13). [Žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=237780
22. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Joną Ramoną ir kitaip suvaržyti jo laisvę“ projekto Nr. XP – 474 pateikimo, svarstymo, priėmimo stenograma (Seimo posėdis 53, 2005-05-17). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=255980
23. Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucijos „Dėl Seimo nario Aleksandro Sacharuko asmens neliečiamybės“ projekto Nr. XIP – 2201 pateikimo, svarstymo, priėmimo stenograma (Seimo posėdis Nr. 228, 2010-06-17). [Žiūrėta 2010-06-25]. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=375706
24. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką sudarymo“ svarstymo stenograma. (Seimo posėdis Nr. 234, 2010-06-22). [Žiūrėta 2010-09-05]. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=376370
25. Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucijos „Dėl Seimo nario Petro Gražulio asmens neliečiamybės“ projekto Nr. XIP – 2520, Seimo rezoliucijos „Dėl Seimo nario Kazimiero Uokos asmens neliečiamybės“ projekto Nr. XIP- 2521 pateikimo ir priėmimo stenogramos (Seimo posėdis Nr.259, 2010-10-19). Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=383816
26. Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 20 d. sprendimas Nr. 5-II/1996. Prieiga internete : <http://www.ksrf.ru/Decision/Pages/default.aspx>
27. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2010 m. gegužės 12 d. sprendimas Nr. 18P – 5.
28. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos 2010 m. spalio 12 d. sprendimas Nr. 18 P-12.
29. Teisėjų garbės teismo 2010 m. birželio 28 d. sprendimas Nr. 21P – 7.
30. Prokuroro Gintaro Jasaičio komentaras. 2008 gruodžio 19 d. [Žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga internete:

<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/2376/Default.aspx>

31. Prokuroro komentaras. *Kaip operatyvinės veiklos priemonės taikomos imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turintiems asmenims?* Atsako A. Kliunka. [žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga internete:
<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/889/Default.aspx>
32. *Teisingumo institutas: Seimo mandatas negali tapti baudžiamosios atsakomybės išvengimo įrankiu.* [žiūrėta 2010-12-15] Prieiga internete:
<http://teisingumoinstitutas.lt/?q=node/39>
33. 2010 m. rugsėjo 22 d. M 1 plius apklausa dėl Seimo narių traukimo baudžiamojon atsakomybėn. Prieiga internete: <http://pliusas.fm/answers.php?id=59>
34. 2005 m. balandžio 29 d. straipsnis Kauno dienoje „Žvilgsnis“. Prieiga internete:
<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/zvilgsnis-27720>

V. Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K – 280/1999.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 7d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K – 160/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1P-640/2010.
4. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. birželio 23 d. nutartis.
5. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis Nr. 1S-758-190/2009.
6. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. lapkričio 29 d. nutartis Nr. IS-988-92/2009.
7. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. gegužės 27 d. nutartis Nr. ITS-2004-566/2009.
8. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 1 nutartis.
9. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. PK-1751-654/2009.

Nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turinčio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn problematika

Pagrindinės sąvokos: imunitetas, indemnitetas, neliečiamybė, traukimas baudžiamojon atsakomybėn, kitaip suvaržyti laisvę, privataus kaltinimo bylų procesas..

SANTRAUKA

Magistro darbe, vadovaujantis atlikta Lietuvos bei kai kurių užsienio šalių teisės normų lyginamąja analize ir anketinio bei statistinio tyrimo metodais gauta informacija, įvardinamos ir analizuojamos pagrindinės nacionalinį imunitetą turinčio asmens traukimo baudžiamojon atsakomybėn teorinės bei praktinės problemos.

Teoriniu aspektu nagrinėjama imuniteto samprata – iškeliamas terminų *imunitetas* ir *neliečiamybė*, *imunitetas* ir *indemnitetas* diferencijavimo klausimas, diskutuojama dėl skirstymo pagal teisės normos šaltinį į tarptautinį ir nacionalinį imunitetą, atsižvelgiant į dabartinį reglamentavimą, pagrįstumo – atkreipiamas dėmesys į kai kurias teorines tokio skirstymo problemas. Kadangi konstitucinis Seimo, Vyriausybės narių, Konstitucinio Teismo bei visų pakopų teisėjų imuniteto reglamentavimas susijęs su patraukimo baudžiamojon atsakomybėn terminu, analizuojamos baudžiamosios atsakomybės bei patraukimo baudžiamojon atsakomybėn „plačioji“ ir „siauroji“ sampratos bei su jų pasirinkimu susijusios galimos ir esamos teorinės bei praktinės problemos.

Kaip pagrindinė problema, pabendravus su teisininkais bei peržiūrėjusi Seimo posėdžių stenogramas, įvardintinas Seimo *in corpore* sprendimas, kai svarstomas Seimo nario imuniteto panaikinimo klausimas – iš Seimo narių, dėl kurių Generalinis prokuroras kreipėsi į Seimą, tik 46, 15 procentai leista traukti baudžiamojon atsakomybėn. Magistro darbe nuosekliai peržiūrimi galimi traukimo baudžiamojon atsakomybėn būdai bei etapai, mėginant įvardinti čia esančias problemas bei suformuoti siūlymus dėl tų problemų sprendimo.

Problems of prosecution of an individual having national immunity from punishable jurisdiction

Key words: immunity, indemnity, inviolability, bringing a prosecution, to restrain liberty in other way, the process of private accusation cases.

SUMMARY

The Master thesis lists and analyzes the principal theoretical and practical problems of bringing a prosecution to a person having national immunity with reference to comparative analysis of acts of law of Lithuania and other states and information obtained using methods of questionnaires and statistical survey.

The concept of immunity is analyzed in a theoretical aspect – the question of differentiation of definitions *immunity and inviolability*, *immunity and indemnity* is raised, consistency of division into international and national immunity by the source act of law is discussed with respect to contemporary regulation – pointing out some theoretical problems of such a division. Whereas constitutional regulation of immunity of the Seimas, members of the Government, Constitutional Court and judges of all levels is related to the definition of bringing a prosecution, “general” and “narrow” concepts of criminal liability and bringing a prosecution is analyzed alongside existing and probable theoretical and practical problems related to their choice.

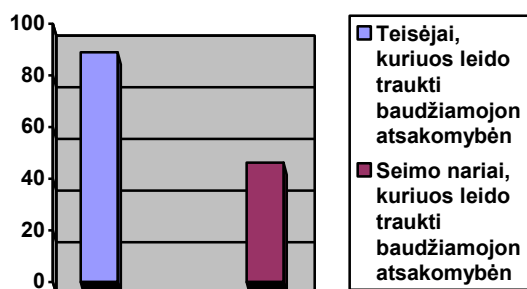
The main problem, having talked to lawyers and watched verbatim reports of the Seimas sessions, is the resolution of the Seimas *in corpore*, when the question of withdrawal of immunity to members of the Seimas – from the members of the Seimas General Prosecutor applied to the Seimas for, prosecution was allowed only to 46,15 percent of them. Master thesis sequentially reconsiders probable ways and stages of bringing a prosecution, lists the existing problems and gives suggestions how to solve these problems.

PRIEDAI

Priedas 1

Darbo autorė išanalizavo ir susistemino nuo 1992 m. iki 2010 m. Lietuvos Respublikos Seimo elektroniniame tinklalapyje esančius duomenis, susijusius su asmenimis, dėl kurių kreiptasi siekiant juos traukti baudžiamojon atsakomybėn. Į darbo autorės atliktą skaičiavimą nepateko savivaldybių tarybų nariai, kadangi pagal šiuo metu esantį reglamentavimą jie nebeturi imuniteto nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Apibendrinant, gauta išvada, jog į Lietuvos Respublikos Seimą Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras kreipėsi dėl 9 teisėjų ir 13 Seimo narių - Lietuvos Respublikos Seimas leido traukti baudžiamojon atsakomybėn 8 teisėjus ir 6 Seimo narius, taigi procentinė išraiška būtų tokia: leista traukti baudžiamojon atsakomybėn 88,88 % teisėjų ir 46,15 % Seimo narių.

Lentelė Nr. 1

Lentelė Nr. 2

Teisėjai, kuriuos leido Seimas traukti baudžiamojon atsakomybėn	Teisėjai, kurių neleido Seimas traukti baudžiamojon atsakomybėn	Seimo nariai, kuriuos leido Seimas traukti baudžiamojon atsakomybėn	Seimo nariai, kurių neleido Seimas traukti baudžiamojon atsakomybėn
Ž. T. Tamošiūnienė T. Kaminskas J. Kiaušinis M. Povilaitienė E. Milinienė O. Gailiuvienė O. Laurišienė R. Savickas	A. Šukaitis	A. Butkevičius G. Mikolaitis V. Muntinianas R. Žilinskas V. Gapšys V. Uspaskichas	V. P. Andriukaitis A. Vidžiūnas E. Kvietkauskas J. Ramonas A. Sacharukas P. Gražulis K. Uoka
Viso: 8	Viso: 1	Viso: 6	Viso: 7

Anketa

Esu Julija Flis, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto baigiamojo kurso studentė. Šiuo metu rašau magistro darbą tema „*Nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turinčio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn problematika*“, todėl man labai svarbi Jūsų nuomonė. Anketa yra **anoniminė**, rezultatai bus panaudoti tik moksliniams tikslams kaip svarbios informacijos šaltinis minėtame magistro darbe. Būsiu dėkinga, jei atsakysite į anketos klausimus, pažymėdami Jums tinkamus atsakymų variantus.

1. Kokie elementai, Jūsų nuomone, sudaro Seimo nario imunitetą?

- a) draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę (Konstitucijos 62 str. 2 d.), persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime (Konstitucijos 62 str. 3 d.);
- b) tik draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę (Konstitucijos 62 str. 2 d.), o draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime (Konstitucijos 62 str. 3 d.) sudaro kitos jurisprudencijos kategorijos – indemniteto - turinį;
- c) neturiu nuomonės;
- d) kita (prašome pakomentuoti);

2. Kada, Jūsų nuomone, Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą dėl leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn:

- a) vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 3 str. 1 d. (ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas, kai nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas) Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą dėl leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn prieš prasidedant ikiteisminiam tyrimui;
- b) Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą dėl leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn po to, kai Seimo narys apklausiamas kaip specialusis liudytojas (BPK 80 str. ir 82 str.);
- c) Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą dėl leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn po to, kai Seimo narys įgauna procesinį įtariamojo teisinį statusą, pasirašytinai jam įteikus pranešimą apie įtarimą (BPK 187 str.);

- d) patraukimas baudžiamojon atsakomybèn sietinas su apkaltinamojo teismo nuosprendžio priëmimu ir netaikytinas ikiteisminio tyrimo stadijai, todėl Generalinis prokuroras turëtų kreiptis į Seimà dël leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybèn atlikus visus ikiteisminio tyrimo veiksmus ir perdavus bylą Teismui kaltinamuoju aktu;
- e) Generalinis prokuroras turëtų kreiptis į Seimà dël leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybèn nuosprendžio vykdymo stadijoje, kai įsiteisëja apkaltinamasis Teismo nuosprendis;
- f) neturiu nuomonës;
- g) kita (prašome nurodykite);

3. Kokia, Jūsų nuomone, Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis (prašome pažymëti visus tinkamus variantus):

- a) įsitikinti, ar yra teisinis ir faktinis pagrindas traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybèn;
- b) pateikti teisinį Seimo nario teisës pažeidimo kvalifikavimą;
- c) pateikti socialinį Seimo nario veiksmų įvertinimą (pavyzdžiui, ar Seimo nario veiksmai buvo socialiai priimtini, ar Seimo nario veiksmai galëjo padaryti didelës žalos visuomenës ir valstybës interesams);
- d) neturiu nuomonës;
- e) kita (prašome nurodyti);

4. Į kokius klausimus, Jūsų nuomone, turëtų atsakyti Seimas, nagrinëdamas Generalinio prokuroro prašymà (prašome pažymëti visus tinkamus variantus):

- a) ar Generalinio prokuroro prašymas yra pagrįstas;
- b) ar tai nėra Seimo nario persekiojimas dël politinių motyvų, įgyvendinant savo, kaip Seimo nario, konstitucinius įgaliojimus ;
- c) ar prašyme pateikti duomenys leidžia manyti, jog Seimo narys padarë jam inkriminuojamà veikà;
- d) ar pakanka duomenų patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybèn;
- e) ar Seimo narys, dël kurio patraukimo baudžiamojon atsakomybèn kreipësi Generalinis prokuroras, yra kaltas, tai yra, ar jis padarë jam inkriminuojamà nusikalstamà veikà;
- f) neturiu nuomonës;
- g) kita (prašome nurodyti) ;

5. Jūsų nuomone, ar turėtų būti pereinama iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą (BPK 409 straipsnis) kai esant privataus kaltinimo bylos procesui (BPK XXX skyrius) kaltinamasis yra Seimo narys:

- a) faktas, kad skunde nusikalstamos veikos padarymu yra kaltinamas Seimo narys, negali trukdyti pareiškėjui įgyvendinti savo teisių ir ginti savo teisėtų interesų privataus kaltinimo bylų procese, ir tai negali būti vertinama kaip BPK 409 str. 1 d. numatytas pagrindas, dėl kurio būtina iš privataus kaltinimo pereiti į valstybinį kaltinimą;
- b) nusikalstamos veikos padarymu kaltinamo asmens turimas Seimo nario statusas yra tokia aplinkybė, dėl kurios asmuo, kurio atžvilgiu galėjo būti padaryta ši veika, praranda galimybę ginti savo pažeistą teisę privataus kaltinimo tvarka, todėl, vadovaujantis BPK 409 str. 1 d., turėtų būti pereinama iš privataus į valstybinį kaltinimą;
- c) neturiu nuomonės;
- d) kita (prašome pakomentuoti);

6. Jūsų nuomone, asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, patraukimo baudžiamojon atsakomybėn reglamentavimas:

- a) yra tinkamas ir nekeistinas, nes atitinka šio instituto paskirtį bei tikslus;
- b) keistinas, siaurinant subjektų, turinčių nacionalinį imunitetą, ratą;
- c) keistinas, supaprastinat patraukimo baudžiamojon atsakomybėn procesą;
- d) keistinas, nes reikalingas aiškesnis ir detalesnis reglamentavimas;
- e) reiktų apskritai Lietuvos teisinėje sistemoje atsisakyti nacionalinio imuniteto instituto, nes jis neatlieka savo paskirties ir sudaro prielaidas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui išvengti baudžiamosios atsakomybės;
- f) neturiu nuomonės;
- g) kita (prašome pakomentuoti);

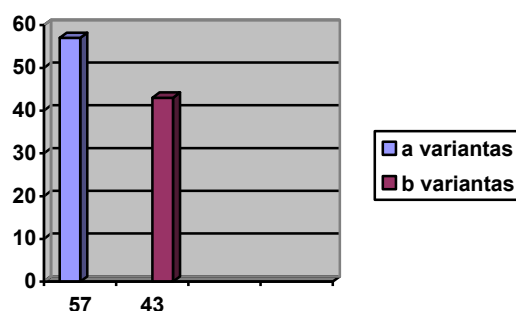
7. Jūsų nuomone, kokios yra asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, patraukimo baudžiamojon atsakomybėn aktualiausios problemos?

Tyrimo „Nacionalinį imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos turinčio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn problematika“ rezultatų analizė

Siekiant išsiaiškinti asmenų, turinčių nacionalinį imunitetą, ir (ar) patyrusių teisininkų nuomonę apie šio instituto taikymo problemas, naudojant anketavimo metodą buvo apklausti 86 respondentai: 50 Seimo narių, 12 Generalinės prokuratūros prokurorų, 16 Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų, 8 Specialiųjų tyrimo tarnybos Klaipėdos valdybos pareigūnai. Šiame priede pateikiami apibendrinti ir grafiškai pavaizduoti tyrimo rezultatai.

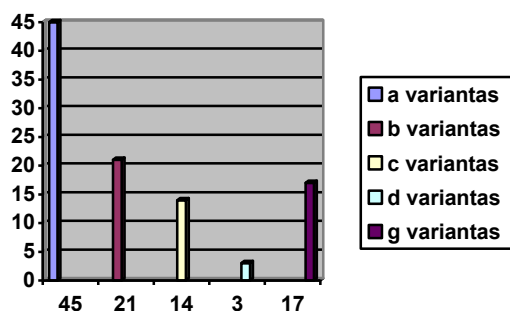
1. Kokie elementai, Jūsų nuomone, sudaro Seimo nario imunitetą?

57 procentai respondentų pasirinko atsakymą *a* – jog Seimo nario imunitetą sudaro draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, kitaip suvaržyti jo laisvę (Konstitucijos 62 str. 2 d.), persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime (Konstitucijos 62 str. 3 d.). 43 procentai apklausoje dalyvavusiųjų pasirinko atsakymą *b* – Seimo nario imunitetą sudaro tik draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti jo laisvę, o draudimas persekioti baudžiamą tvarka Seimo narį už kalbas ir balsavimus Seime sudaro kitos jurisprudencijos kategorijos – indemniteto – turinį.

2. Kada, Jūsų nuomone, Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą dėl leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn?

Šiuo klausimu respondentų nuomonės išsiskyrė: 45 procentai mano, jog Generalinis prokuroras į Seimą turėtų kreiptis dėl leidimo traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn prieš prasidedant ikiteisminiam tyrimui (*a* variantas), 21 procentas atsakiusių pasirinko atsakymą – jog Generalinis prokuroras į Seimą turėtų kreiptis po to, kai Seimo narys apklausiamas kaip specialusis liudytojas (BPK 80 str. ir 82 str.) (*b* variantas), 14 procentų respondentų mano, jog Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą po to, kai Seimo narys įgauna procesinį įtariamojo statusą (*c* variantas). 17 procentų respondentų pasirinko *g* variantą – kita (prašome nurodyti); iš šių atsakymų išskirtini tokie: „kai ikiteisminio tyrimo metu turima duomenų, kad Seimo narys padarė galimai nusikalstamą veiką, t.y. kai yra pagrindas Seimo nariui pareikšti įtarimą (BPK 187),“ „pagal šiuo metu galiojančius įstatymus priimtinausias būtų *b* variantas, bet jeigu turėti omenyje, kad patraukimas baudžiamojon atsakomybėn tai asmens pasmerkimas valstybės vardu, tai yra iš esmės nuo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo (o gal įsiteisėjimo) momento, tai dėl leidimo Gen.Prokuroras turėtų kreiptis vėliau,“ „Generalinis prokuroras turėtų kreiptis į Seimą dėl leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn prieš pareiškiant įtarimą ar iškilus būtinumui taikyti procesines prievartos priemones, išskyrus atvejus kai jis užkluptas betarpiškai nusikaltimo vietoje,“ „kai reikia taikyti procesines prievartos priemones, jei ne, tada prieš surašant kaltinamąjį aktą.“

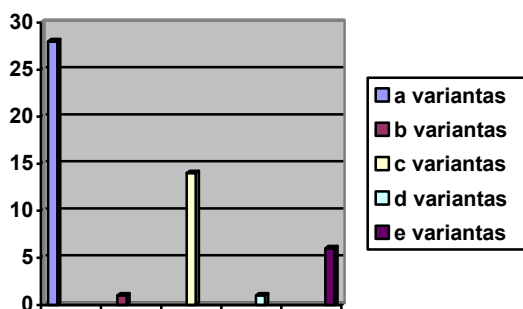

3. Kokia, Jūsų nuomone, Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis?²²⁵

Daugiausiai kartų buvo pasirinktas *a* variantas (28 kartus) - jog Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis – įsitikinti, ar yra teisinis ir faktinis pagrindas traukti Seimo narį

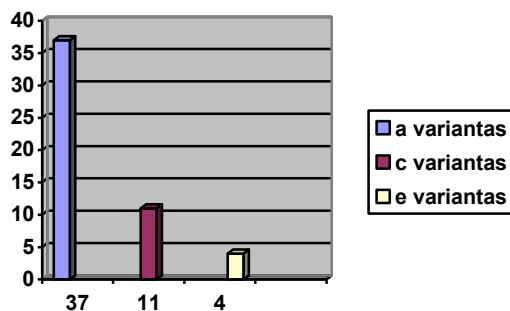
²²⁵ Trečiasis ir ketvirtasis anketos klausimai apibendrinti atskiriant apklausos atsakymus, kuriuos pateikė Seimo nariai. Šis skirstymas pasirinktas dėl to, jog darbo autorė, rašydama apie Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtį bei Seimo sprendimą priimant Seimo laikinosios tyrimo komisijos rezoliuciją, vadovavosi anketinio tyrimo metodu gautais duomenimis, apklausiant Seimo narius.

baudžiamojon atsakomybėn. *C* variantas (Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis - pateikti socialinį Seimo nario veiksmų įvertinimą) pasirinktas 14 kartų. Variantas *e* (kita) pasirinktas 6 kartus, išskirtini tokie atsakymai: „įsitikinti, ar tai nėra Seimo nario persekiojimas dėl politinių motyvų, įgyvendinant savo, kaip Seimo nario, konstitucinius įgaliojimus“ (4 respondentai), „ji nereikalinga! Seimas turėtų apsispręsti išklausęs gen. Prokurorą ir gavęs jo atsakymus į Seimo narių klausimus“, „teoriškai a variantas, bet realiai – politinė.“

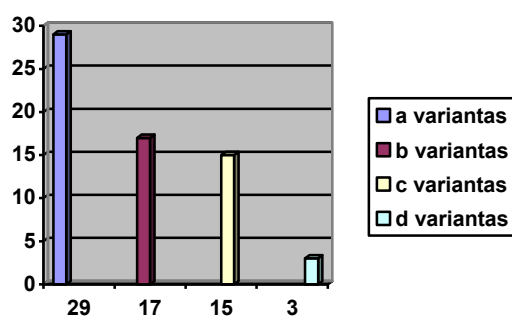
Seimo narių atsakymai į anketoje pateiktą trečiąjį klausimą: „Kokia, Jūsų nuomone, Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis?“.

37 kartus Seimo nariai rinkosi atsakymą, jog Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis yra įsitikinti, ar yra teisinis ir faktinis pagrindas traukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn. 11 kartų Seimo nariai rinkosi atsakymą *c*, manydami, jog Seimo laikinoji tyrimo komisija turi pateikti socialinį Seimo nario veiksmų įvertinimą, ir tik 3 kartus Seimo nariai nurodė, jog Seimo laikinosios tyrimo komisijos paskirtis yra įsitikinti, ar Seimo narys nėra persekiojamas dėl politinių motyvų, įgyvendinant savo kaip Seimo nario konstitucinius įgaliojimus (atsakymas *e*). 1 Seimo narys, rinkdamasis *e* variantą nurodė, jog Seimo laikinoji tyrimo komisija yra beprasmė.

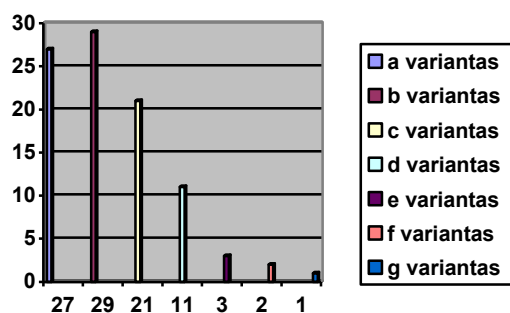
4. Į kokius klausimus, Jūsų nuomone, turėtų atsakyti Seimas, nagrinėdamas Generalinio prokuroro prašymą?

29 kartus respondantai pasirinko atsakymą, jog Seimas, nagrinėdamas Generalinio prokuroro prašymą turėtų atsakyti į klausimą, ar Generalinio prokuroro prašymas pagrįstas (*a* variantas). 17 kartų respondantai rinkosi atsakymą – jog Seimas turėtų atsakyti, ar tai nėra Seimo nario persekiojimas dėl politinių motyvų, įgyvendinant savo kaip Seimo nario konstitucinius įgaliojimus. Ar prašyme pateikti duomenys leidžia manyti, jog Seimo narys padarė jam inkriminuojamą veiką – 15 kartų respondantai pasirinko tokį atsakymą. *D* variantą pasirinko 3 respondantai (Seimas turėtų spręsti, ar pakanka duomenų patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn).

Seimo narių atsakymai į anketoje pateiktą ketvirtąjį klausimą: „Į kokius klausimus, Jūsų nuomone, turėtų atsakyti Seimas, nagrinėdamas Generalinio prokuroro prašymą?“.

Labiausiai Seimo nariai akceptavo du variantus (*a*- 27 ir *b* -29), taigi, Seimo nariai mano, jog Seimas turėtų atsakyti į svarbiausius du klausimus: ar Generalinio prokuroro prašymas yra pagrįstas ir ar tai nėra Seimo nario persekiojimas dėl politinių motyvų, įgyvendinant savo, kaip Seimo nario konstitucinius įgaliojimus. Taip pat nemažai Seimo narių dėmesio susilaukė ir *c* atsakymas (21 kartą pasirinktas šis variantas) (ar prašyme pateikti duomenys leidžia manyti, jog Seimo narys padarė jam inkriminuojamą veiką). Vienas Seimo narys pasirinko *g* variantą (kita), kurį įvardino taip: „ar Seimo nario veika yra tiek pavojinga, kad jo atžvilgiu būtinas baudžiamasis persekiojimas“.

5. Jūsų nuomone, ar turėtų būti pereinama iš privataus kaltinimo į valstybinį kaltinimą (BPK 409 straipsnis) kai esant privataus kaltinimo bylos procesui (BPK XXX skyrius) kaltinamasis yra Seimo narys?

59 procentai respondentų pasirinko variantą *a* (faktas, kad skunde nusikalstamos veikos padarymu yra kaltinamas Seimo narys, negali trukdyti pareiškėjui įgyvendinti savo teisių ir ginti savo teisėtų interesų privataus kaltinimo bylų procese, ir tai negali būti vertinama kaip BPK 409 str. 1 d. numatytas pagrindas, dėl kurio būtina iš privataus kaltinimo pereiti į valstybinį kaltinimą), 24 procentai pasirinko variantą *b* (nusikalstamos veikos padarymu kaltinamo asmens turimas Seimo nario statusas yra tokia aplinkybė, dėl kurios asmuo, kurio atžvilgiu galėjo būti padaryta ši veika, praranda galimybę ginti savo pažeistą teisę privataus kaltinimo tvarka, todėl, vadovaujantis BPK 409 str. 1 d., turėtų būti pereinama iš privataus į valstybinį kaltinimą). 16 procentų respondentų (daugiausiai Seimo narių) teigė, jog neturi nuomonės (variantas *c*). 1 respondentas pasirinko atsakymą *d* nuroydamas, jog „turi būti taikoma kaip eiliniam Lietuvos piliečiui“. Darbo autorė, apibendrinama anketos duomenis atkreipė dėmesį į Vilniaus apygardos Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų bei Generalinės prokuratūros prokurorų atsakymus, kadangi, privataus kaltinimo bylų instituto problematika ryškiausiai atsiskleidė, darbo autorės nuomone, bylose Arūnas Valinskas prieš Aleksandrą Sacharuką,²²⁶ Algirdas Paleckis prieš Andrių Kubilių,²²⁷ Gintaras Songaila prieš Valdemarą Tamoševskį²²⁸, kuriose išryškėjo Generalinės prokuratūros prokurorų ir Vilniaus apygardos teismo teisėjų skirtingos pozicijos. 62,5 procentai Vilniaus apygardos Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų, užpildžiusių anketą, pasirinko atsakymą *a*, variantą *b* pasirinko 37,5 procentai teisėjų. Panašūs procentine išraiška ir Generalinės

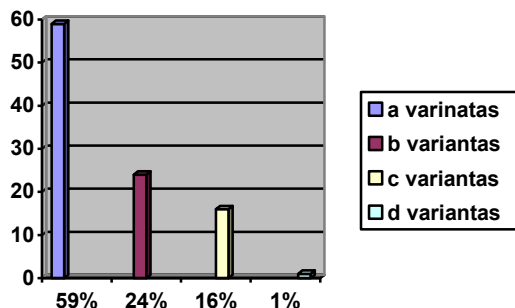
²²⁶ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 1 nutartis; Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis Nr. 1S-758-190/2009;

²²⁷ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. lapkričio 2 d. nutartis Nr. PK-1751-654/2009, Vilniaus apygardos teismo 2009 m. lapkričio 29 d. nutartis Nr. IS-988-92/2009;

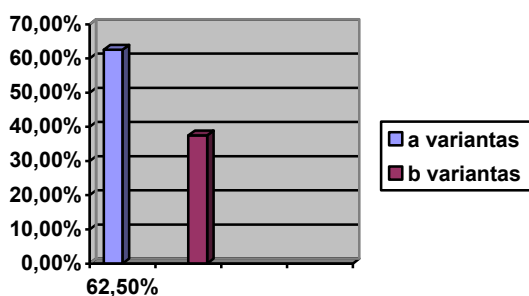
²²⁸ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. gegužės 27 d. nutartis Nr. ITS-2004-566/2009, Vilniaus apygardos teismo 2009 m. birželio 23 d. nutartis

prokuratūros prokurorų pasirinkimai: variantas *a* pasirinktas 66,66 procentai prokurorų, *b* atsakymui teko 25 procentai prokurorų pasirinkčių.

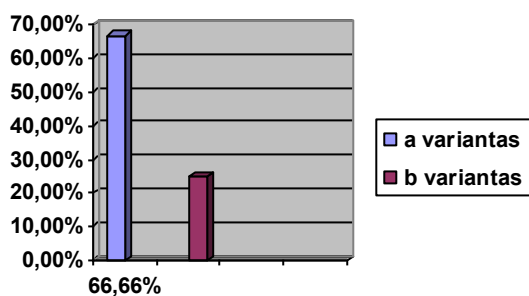
Visų respondentų atsakymų bendras grafikas

Vilniaus apygardos Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų atsakymai

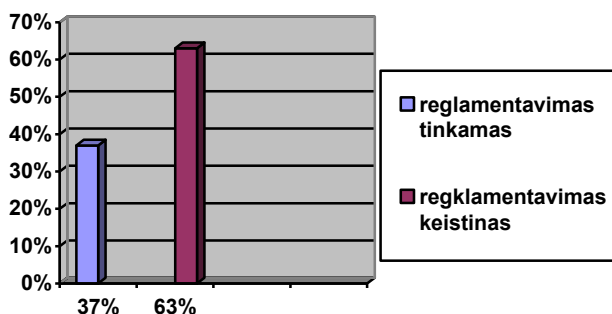
Generalinės prokuratūros prokurorų atsakymai

6. Jūsų nuomone, asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, patraukimo baudžiamojon atsakomybėn reglamentavimas:

yra tinkamas ir nekeistinas, nes atitinka šio instituto paskirtį bei tikslus – taip mano 37 procentai visų respondentų, 63 procentai respondentų mano, kad reglamentavimas turėtų būti keičiamas. Radikaliai išsiskiria Seimo narių ir Specialiųjų tyrimo tarnybos Klaipėdos valdybos pareigūnų (toliau STT pareigūnai) nuomonės: 43 procentai Seimo narių mano, jog

reglamentavimas yra tinkamas (variantas *a*), tuo tarpu STT pareigūnai pasirinko tik atsakymus *c* ir *e*, taigi, 100 procentų STT pareigūnų mano, jo reglamentavimas keistinas. 60 procentų mano, jog turėtų būti supaprastinta patraukimo baudžiamojo atsakomybės tvarka, 40 procentų – reiktų apskritai atsisakyti nacionalinio imuniteto instituto.

7. Jūsų nuomone, kokios yra asmens, turinčio nacionalinį imunitetą, patraukimo baudžiamojo atsakomybės aktualiausios problemos?

Į septintąjį klausimą neatsakė 67 procentai respondentų. Atsakiusiųjų įvardintas problemas darbo autorė skirsto į teisines ir socialines (arba moralines). Iš socialinių (moralinių) problemų, įvardintų respondentų, paminėtinos šios: „Seimo komisijų darbo niuansai, savo kolegos išteisinimo, savo frakcijos nario gynimas“, „politinės manipuliacijos, spec. tarnybų panaudojimas įvairiems užsakymams vykdyti“, „sąžinės trūkumas“, „patraukimo procese dalyvaujančių subjektų (plačiai – prokurorų, ir, pavyzdžiui, Seimo narių) pilietinės drąsos, atsakingumo ir ryžto stoka“, „Seimo narių piktnaudžiavimas teikiamomis privilegijomis, kai esant net aiškioms aplinkybėms, yra sprendžiamas imuniteto klausimas pagal visas procedūras, todėl vilkinamas procesas“. Teisines problemas, kurias išvelgia respondentai yra šios: „nėra aiškus patraukimo baudžiamojo atsakomybės momentas“, BPK 3 str. 1 d. 3 p. formuluotė nėra pakankamai aiški nes BPK nėra tokios sąvokos kaip patraukimas baudžiamojo atsakomybės, kuri vartojama šioje normoje“, „Lietuvoje nėra suformuota praktika, kai buvo kreiptasi leidimo patraukti Seimo narį baudžiamojo atsakomybės ir toks prašymas buvo atmestas, ar po to, kai jis netenka Seimo nario mandato jis jau gali būti persekiojamas baudžiamojo proceso tvarka jei dar nesuėję patraukimo baudžiamojo atsakomybės senaties terminai“, „Seimas – ne teismas!“. Nemaža dalis respondentų kaip pagrindines įvardino dvi problemas: pirma, tai, jog per ilgą ar sudėtingą procedūrą, antra problema – imunitetas dažnai suvokiamas kaip būdas išvengti baudžiamosios atsakomybės.

**Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros raštas dėl Lietuvos Respublikos
baudžiamojo proceso kodekso pakeitimų.**

Įregistruota Lietuvos Respublikos Seime 2010 – 02 - 05

Registracijos numeris: g – 2010 - 1993

Dėl BPK 3 straipsnio 1 dalies 3 punkto ir kituose įstatymuose įtvirtintų imunitetų

Siūlytina pakeisti BPK ir kitų įstatymų normas, numatančias imunitetą nuo baudžiamosios atsakomybės teisėjams, Seimo nariams, kitiems valstybės tarnautojams. Dabartinė teisinė reglamentacija trukdo tirti šios kategorijos asmenų padaromas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

BPK 3 str. 1 d. 3 p. įtvirtinta, jog baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, arba nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas. Siūlytina panaikinti BPK 3 str. 1 d. 3 p. nuostatą, numatančią, kad baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, kai nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas būtinas.

Imunitetas - tai asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinios to asmens pareigoms tinkamai atlikti (Konstitucinio Teismo 2000-05-08 nutarimas).

Asmenų imunitetai nuo baudžiamosios atsakomybės yra įtvirtinti Konstitucijoje ir eilėje įstatymų. Konstitucijos 86 straipsnyje numatyta, jog Respublikos Prezidento asmuo neliečiamas: kol eina savo pareigas jis negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Konstitucijos 62 str. įtvirtina, jog Seimo nario asmuo neliečiamas, Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukimas baudžiamojoj atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė. Analogišką Ministro Pirmininko ir ministrų imunitetą numato Konstitucijos 100 straipsnis, teisėjų imunitetą - Konstitucijos 114 straipsnis. Seimo rinkimų įstatymo 49 straipsnyje numatyta, jog kandidatas į Seimo narius rinkimų agitacijos kampanijos metu, taip pat iki pirmojo naujai išrinkto Seimo posėdžio be Vyriausiosios rinkimų komisijos sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip varžoma jo laisvė. Teismų įstatymo 47 straipsnis numato, jog teisėjas gali atsakyti baudžiamąja tvarka, gali būti suimtas arba gali būti kitaip suvaržyta jo laisvė tik Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimu, išskyrus atvejus, kai teisėjas užtinkamas darantis nusikalstamą veiką.

Prokuratūros įstatymo 12 straipsnis numato, jog pradėti ikiteisminį tyrimą dėl prokuroro padarytos nusikalstamos veikos gali tik generalinis prokuroras. Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 17 straipsnyje numatyta, jog pradėti ikiteisminį tyrimą, kuriame įtariamasis yra Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnas, gali tik Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras ar jo pavaduotojas.

Konstitucinis Teismas 2002-12-24 nutarime yra konstatavęs, jog Respublikos Prezidentui, Seimo nariams, Vyriausybės nariams bei teisėjams tam, kad jie galėtų vykdyti jiems nustatytas funkcijas, Konstitucijoje yra nustatytas ypatingas teisinis statusas, apimantis ir imunitetus: asmens neliečiamybę, ypatingą patraukimo baudžiamojon atsakomybėn tvarką. Jokie kiti asmenys, dirbantys institucijose, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, pagal Konstituciją neturi minėtų imunitetų.

Konstitucijos ir įstatymų normose, apibrėžiančiose Seimo narių, kandidatų į Seimo narius, Vyriausybės narių, teisėjų imunitetus, yra nurodyta, jog jie negali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, taip pat jų imunitetas siejamas su draudimu taikyti jų atžvilgiu tam tikras griežčiausias procesinės prievartos priemonės. Patraukimas baudžiamojon atsakomybėn baudžiamojoje teisėje suprantamas kaip apkaltinamojo nuosprendžio priėmimas. Baudžiamoji atsakomybė sietina su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu ir negali būti siejama su ikiteisminio tyrimo stadija. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas, pranešimo apie įtarimą įteikimas, įtariamojo apklausa, kaltinamojo akto surašymas nėra asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau pagal galiojančią BPK 3 str. 1 d. 3 p. redakciją, be leidimo patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn negalima ne tik priimti apkaltinamojo nuosprendžio, bet ir apskritai vykdyti baudžiamojo proceso, jeigu yra duomenų, kad nusikalstamą veiką padarė Seimo narys, kandidatas į Seimo narius, Vyriausybės narys ar teisėjas. Tokiu atveju procesas apskritai negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas Tokiam asmeniui bei Seimo ar Prezidento leidimo negalima net pateikti pranešimo apie įtarimą, jo apklausti. Taigi, Baudžiamojo proceso kodeksas įtvirtina platesnės apimties Seimo narių, kandidatų į Seimo narius, Vyriausybės narių ar teisėjų imunitetus, nei kad šiuos imunitetus nustato Konstitucija bei specialieji įstatymai. Toks imunitetų apimties išplėtimas laikytinas nepagrįstu ir pernelyg ribojančiu nusikalstamų veikų, taip pat ir korupcinių veikų, tyrimą.

Dabartinė BPK 3 str. 1 d. 3 p. redakcija ne tik riboja galimybę tirti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, bet jų tyrimą trukdo ir tuo, kad apriboja galimybę Seimo specialiosioms komisijoms, Seimui, Respublikos Prezidentui pateikti patikrintus duomenis, o tokių komisijų veiklos ir Generalinio prokuroro prašymo duoti leidimą asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn nagrinėjimo Seime metu dar neištirta informacija dažniausiai pagarsinama, kuo pakenkiama asmenų nekaltumo prezumpcijai ir tolesnio tyrimo sėkmei.

Todėl manytina, kad BPK 3 str. 1 d. 3 p. dalis keistina, paliekant teiginį, kad baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos. Antroji šio punkto dalis panaikintina.

Taip pat siūlytina BPK 3 str. 2 d. įvesti naują normą, numatančią, kad baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu nėra gautas kompetentingos institucijos leidimas patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymą būtinas. Siūloma numatyti, kad procesas nutraukiamas ne tada, kai apskritai nėra reikiamo leidimo, kaip dabar nustato BPK 3 str. 1 d. 3 p., o tada, kai jis po kreipimosi į kompetentingą instituciją negautas.

Tobulintini ir kiti įstatymai, numatantys neliečiamybės panaikinimo tvarką, ypač Seimo Satutas ir Teismų įstatymas. Juose nurodytina iki kokios baudžiamąjį proceso stadijos (procesinės prievartos veiksmų taikymo ir (ar) asmens pripažinimo įtariamuoju, ar paskelbimo ikiteisminio tyrimo baigtu, ar iki kaltinamojo akto surašymo ir bylos perdavimo teismui) reikalinga gauti kompetentingos institucijos leidimą patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn.

Taip pat šiuose įstatymuose numatyti, kokia tvarka gali būti kreipiamasi leidimo asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, kai jis neliečiamumą įgyja bylą jau perdavus teismui. Praktikoje vienais atvejais teismas nutartimi kreipdavosi į generalinį prokurorą, kad šis kreiptųsi į Seimą dėl neliečiamybės panaikinimo, kitu atveju teismas atmetė generalinio prokuroro kasacinį skundą, nes generalinis prokuroras nesikreipė į Seimą prašydamas patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį, kuris imunitetą baudžiamajai atsakomybei įgijo kai apkaltinamasis nuosprendis jo atžvilgiu jau buvo įsiteisėjęs, o jo byla buvo nagrinėjama kasacine tvarka.